

ספר

לקח טוב

מהרב לתלמיד

עם העתקה הפשית בלשון אשכנז

אין דיזין ספר ווערט פאר גישטעלט וויא איין רבי ערקלערט זיין תלמיד יסודות התורה, גוטע מדות, חאראקטער, דרך ארץ אונ מענשינפריינדשאפט אין פראגין אונ אנטוואָרטין.

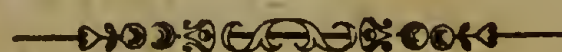
דעם ספר האט מחבר גיוועזן פאר כמה הונדערט יאהר הגאון הגדול ר' אברהם יג"ל ז"ל אום איין צוא פלאנצין אין דיא הערצער פון יונגע קינדער דיא ריינע אמונה, בטחון, אהבה, יראה, אונ גוטע זיטין. דער ספר איז שוין איבערזעצט געוואָרין אין כמה שפראך צוא ליב זיין גרויס נוצליכקייט, יעצט האבען מיר איהם איבערזעצט אויף זארגאן כבדי אלע זאלען אים פאר שטיין, מיר זאלין זיך קענען אויס בילדען דעם האראקטער אום צוא געפינען חן ביי גאט אונ לייטין, ווען מיר זוכה זיין לרב טוב הצפון לצדיקים אמן.

והאחרון נכבד מחובר לטהור, טהרת הקודש

צוואת **הרמב"ם** ז"ל. לבנו הרב הגדול החכם ר' **אברהם** ז"ל

הנם מפיקים דעת ותבונה דרך ישר למו, ונתיבם צדק, אשרי לכל ההולכים בו, כבוד אומר כלו.

גם הוספנו אגרת הרמב"ן ז"ל ומשלי חכמים.

ווילנא

בדפוס ר' **יהודה ליב** בן המחוקק מו"ה **אליעזר ליפמאן מ"ץ** נ"י.

שנת **תרמ"ד** לפ"ק

הקדמה

לפנים זאת בישראל לעשות סייג לתורה ולהעמיד הדברים על שרשם, באופן שכללי הדברים העקריים יהיו שגורים בפי הכל, כמו שעשו הנביאים ע"ה, יש מהם שהעמיד כל דברי התורה על י"א כללים, יש שהעמידם על שלש, עד שלבסוף קם אחד מהם והעמיד כל התורה כולה על כלל אחד שנאמר וצדיק באמונתו יחיה. ומה גם עתה שבעו"ה צרות צרורות תוכפות זו את זו כי טוב ונעים להעמיד כללי התורה עבודה וגמילות חסדים ודרך ארץ שאלפים שנה קדמה לתורה על כללים קטני הכמות ורבי האיכות, ובאופן שנער קטן דלא חכים ולא טפש ינהג בם בשט בנפש כדי להגדיל תורה ולהאדיר. ומי יתן והיה לבבם זה של אלופינו ראשי הקהלות יצ"ו נפוצות יהודה וישראל, לצוות ולהודיע דרכי האמת והיושר, ויהיו כלם קטנים וגדולים יודעים את ה' ודרכי המוסר, כי בזה ירבה הדעת בין התלמידים, ונער או פתי וסכל אשר לא השיגה ידו להבין בלמודי החכמה והתושיה (עד שידע פנות התורה והמוסר) לא מפי סופרים, ומפי ספרים, ידע ויבין ישיג האמת ממי שאמרו. ולכונה זו ולכבוד ה' קמתי אני הצעיר והקטן אברהם יג"ל יצ"ו בכמהר"ר חנניה זלה"ה ממונציליצי ממשפחת הגאליק"י בקנאתי לה' מתוך העדה, ולקחתי עט סופר בידי, ולא התאמצתי ללכת בגבורות לשון ערומים והלצה, כי אם בלשון קל ומובן כדבר איש אל רעהו בלי הזכיר דברי האומר בשום מקום, ואספתי דברי חכמים וחידותם אשר כתבו על שרשי התורה, והדרך שהיא עטרת תפארת לעושה בעה"ב ותפארת לו מן האדם בעה"ז בעוד בחיים חייתו, למען יהיה חבור קצר שגור בפי התינוקות וילמדוהו על פה, ובזה יגדלו ויוסיפו ביראת ה' כל היום ולא יחטאו, גם כי יזקינו לא יסורו מן הדרך הטובה הזאת, וקראנו אותו בשם „לקח טוב" כי באמת לקח טוב נתתי לכם, ולא מלבי אמנם מסוד שית החכמים האמתיים אשר סוד ה' אתם. ועל כן תורתי אל תעזובו ישמע חכם ויוסף לקח ישים אותו לפני הילדים יחזיק במוסרם אל ירף ידו מהם, עד שירגילם בו ויהיה שגור בפיהם מראש ועד סוף, כי אז יבינו יראת ה' ואהבתו ודעת קדושים במדות ודרך ארץ וכללי התורה ימצאו, זכרה לי אלהי לטובה כפי טוב ויושר הכונה, לא אבוש ולא אכלם לא בעה"ז ולא בעה"ב, ויהא חלקי עם מזכי ומצדיקי הרבים הבהירים ומזהירים ככוכבים לעולם ועד אכי"ר:

תלמיד. ה׳ עמכם :

רבי. יברכך ה מי אתה בני .

ת׳. עבדך אנכי ואת ה׳ אלהי השמים אני ירא ומהלל ומשבח שבראני בצלם אנושי ועשׂני יהודי :

ר׳. אלהים יחנך בני, אמור נא לי לאיזה תכלית בראך אלהים בזה הצלם הנכבד .

ת׳. הכל ברא לכבודו . ואני נבראתי לשמש את קוני, ולאהבה וליראה מפני כבודה׳, ולעשׂות נחת רוח לפניו שלא על מנת לקבל פרס, אע״פ שסוף השׂכר לבא בעולם שכלו ארוך ולחיות לפניו בנעימות נצח :

ר׳. ואיך יבטח אדם ילוד אשה לבא אל המנוחה ואל הנחלה מהאושר הנצחי המקווה לעולם הבא .

ת׳ צדיק באמונתו ובבטחונו בה׳ ובקבלת עול תורתו אשר שׂם משה לפני בני ישׂראל יחיה בעולם ההוא :

תלמיד. גוּט מָארְגִין רַבִּי .

רבי. גוּט יָאהר מַיין זוּן , וֶוער בִּיסְטוּ מַיין קִינְד .

ת׳. אִיךְ בִּין אַאִיד, אוּנ אִיךְ דַאנְק השי״ת וָואס עֶר הָאט מִיר בַּאשַׁאפִין אִין גִישְׁטַאלְט פוּן אַמֶענְטְשִׁין אוּנ מִיר בַּאשַׁאפִין אַאִיד .

ר׳. גָאט זָאל דִיר לַיידְזֶעלִיגִין מַיין זוּן, זָאג מִיר מַיין קִינְד צוּא וָואסֶער צִיל (תכלית) הָאט דִיר השי״ת בַּאשַׁאפִין אַאִיד .

ת׳. אַלִין הָאט השי״ת בַּאשַׁאפִין פוּן זַיין כָּבוֹד וֶועגִין, אוּנ אִיךְ בִּין בַּאשַׁאפִין גֶעוָוארִין צוּא דִינֶען מַיין בַּאשֶׁעפֶער אוּנ לִיבּ הָאבִּין אִים אוּנ פִירְכְטִין זִיךְ פִיר זַיין עֶהרֶע (עֶהרֶענְפוּרְכְט) אוּנ מְכַוֵּין זַיין אִין אַלֶע מַיינֶע מַעֲשִׂים נוּר צוּא טָאן אַנַחַת רוּחַ פַאר השי״ת, נִיט מַחֲמַת עֶר זָאל מִיר גֶעבִּין עוֹלָם הַבָּא, הַגַם צוּם סוֹף וֶועט השי״ת בַּאצָאלִין אַיין גוּטִין לוין אִין גַן עֵדֶן אֵייבִּיגֶע פֶערְגֶענִיגֶען .

ר׳. מִיט וָואס קֶען אַיין מֶענְטְשׁ זוֹכֶה זַיין צוּא קוּמֶען צוּם אֵייבִּיגִין גְלִיק אוּנ פֶערְגֶענִיגֶען וָואס מִיר הָאפִּין לְעוֹלָם הַבָּא .

ת׳. אַיין צַדִיק מִיט זַיין רֵיינֶע אֱמוּנָה וּבִטָחוֹן (פֶערְזִיכֶערוּנְג) אִין השי״ת אוּנ מִיט דֶעם וָואס עֶר אִיז אוֹיף זִיךְ מְקַבֵּל דֶעם עוֹל (יָאךְ) פוּן דֶער תּוֹרָה (וָואס השי״ת הָאט אוּנְז גִיגֶעבִּין דוּרְךְ משה רבינו ע״ה) דוּרְךְ דֶעם אִיז אַאִיד זוֹכֶה לעולם הבא צוּא לֶעבִּין אֵייבִּיג אִין גְרוֹיס תַּעֲנוּג .

ר'. ומה הוא שורש האמונה ושרש התורה .

ת'. שהאלוה ב"ה המצוי ברא מאין את העולם ועשה אותו כרצונו ואין מי־יעצור בו מלשנות אם בכלל חלקיו או פרטיו :

ר'. היש זכרון על זה לעם בני ישראל .

ת'. שמירת השבת זכרון הוא בין ה' ובין בני ישראל כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי ועל כן ברך ה' את יום השבת ויקדש בו את בני ישראל להיות שרש האמונה הישראלית ועקר התורה :

ר'. ומה היא אמונה שפירשת שרשה ועקרה .

ת'. האמונה היא מתנה הנחיל אלהים בנפשותינו, אשר באמצעותה אנו מאמינים כל הדברים שאמר לנו על ידי עבדיו הנביאים :

ר'. ומה הם הדברים שאמרו שמחוייבים אנו להאמין בהם .

ר'. זָאג מִיר מַיין קִינְד וָואס אִיז דֶער שׁוֹרֶשׁ (עיקר) פוּן דִיא אֱמוּנָה אוּנ פוּן דֶער תּוֹרָה .

ת'. דֶער שׁוֹרֶשׁ אִיז אַז השי"ת הָאט בַּאשַׁאפִין דִיא וֶועלְט פוּן גָאר נִיסְט אוּנ הָאט אִיר גִימַאכְט וִויא זַיין וִוילִין אִיז, אוּנ עֶס אִיז נִיט פַאר הַאנְדֶען וָוער עֶס זָאל אִים שְׁטֶערִין פוּן זַיין רָצוֹן סַיי בִּכְלַל אָדֶער בִּפְרַט :

ר'. אִיז פַארַאן אַיין אַנְדֵיינְקוּנְג אוֹיף דֶעם צוּא אִידִין ? זָאג מַיין קִינְד .

ת'. יֶע רבי, דֶער הֵיילִיגֶער שַׁבָּת אִיז אַדֶערְמָאנוּנְג אוּנ אַיין צֵייכִין צוּא וִויסִין השי"ת אוּנ קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל, אַז אִין זֶעכְּס טֶעג הָאט השי"ת בַּאשַׁאפִין דִיא הִימִיל אוּנ דִיא עֶרְד אוּנ אַלְץ וָואס גִיפִינְט זִיךְ אִין זֵייא, אוּנ דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג הָאט עֶר גִירוּט, דַארוּם הָאט השי"ת גִיבֶּענְצְט דֶעם טָאג פוּן שבת אוּנ הָאט אִים גִיהֵייליגְט את הָאט אוּנְז גִיבָּאטִין אַז מִיר זָאלִין רוּעֶן אִין אִים בִּכְדֵי מִיר זָאלִין הָאבִּין אַ אָנְדֵיינְקוּנְג אִין דִיא הֵיילִיגֶע אֱמוּנָה מִיט דִיא תּוֹרָה .

ר'. וָואס אִיז דָאס אֱמוּנָה, וָואס דוּא הָאסְט מִיר עֶרְקְלֶערְט דֶעם שׁוֹרֶשׁ פוּן אִיר ?

ת'. אמונה אִיז אַיין טַייֶערֶע מַתָּנָה וָואס השי"ת הָאט אוּנְז גִיגֶעבִּין אִין אוּנְזֶער הַארַאקְטֶער אַז מִיר גְלוֹיבִּין אַלְץ וָואס השי"ת הָאט אוּנְז גִיזָאגְט דוּרְךְ דִיא הֵיילִיגֶע נְבִיאִים .

ר'. וָואס זַיינֶען דִיא זַאכִין וָואס מִיר זַיינֶען מְחוּיָב צוּא גְלוֹיבִּין .

ת'

ת׳. דברים רבים אמרו, אמנם י״ג יסודות הם שהנכנס בכלל ישראל צריך שיאמין בהם ויתברר אמונתו בהם, וכשיתקלקל לאדם שום יסוד מאלו היסודות הוא הנקרא יוצא מן הכלל וכפר בעיקר ובשם ישראל לא יכונה :

ר׳. ומה הם הי״ג שרשים ויסודות אלו, פתח פיך ויאירו דבריך .

ת׳. (היסוד הא׳) הוא להאמין במציאת האלוה עלת העלות ויסוד היסודות, ושכל הדברים שבמציאות התחתון והעליון ברואים ממנו וקיימין בו, ובהפצו הפשוט בראם וכוננם ובחפצו יעדרו, ומציאותו ית׳ בהעדרם לא יגרע ולא ישתנה כי מסתפק הוא במציאות עצמו ואין לו צורך זולתו, הוא אור ותעצומות וחי העולמים, ולו לבדו יאתה האדנות והממשלה, כי הוא יחיד באמת ומלך הכבוד :

היסוד הב׳) שהאלוה הזה אשר יצר ופעל המציאות כלו מעלה ומטה, הוא אחד ומיוחד ואין כמוהו בשום אחד מהעולמות ולא חוצה להן שיהיה אחד באמת אלא הוא כמ״ש שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד :

היסוד הג׳) שהאלוה היחיד והמיוהד הזה אינו גוף ולא יוגדר בגדרי הגוף וכמ״ש כי לא ראיתם כל תמונה :

ת׳. פיל זאבין איז פאראן וואס אאיד מוז גלויבין נאר דאס ליגט אין דרייצעהן עקרים (פונדאמענטין) וואס איטליכער איד מוז דאס גלויבין, אונ ווען עס ווערט ביא אים שלאף איין עיקר פון דיא דרייצען רעכינט ער זיך שוין ניט אין כלל פון אידין .

ר׳. וואס זיינען דיא דרייצעהן זאבין עפין דיין מויל מיין קינד אונ זאלין לייכטען דיינע רייד .

א׳) דיא ערסטע זאך איז אז השי״ת האט באשאפין אלין וואס עס גיפינט זיך אויף דער וועלט, אדער אפין הימעל אונ ער שפייזט אלע ברואים הן דיא מענטשין פון דער וועלט אדער אלע מלאכים פון הימעל מוזין אלע אן קומען צוא זיין ליכטיגקייט, ווארום ער איז דער חיות פון אלע וועלטין .

ב׳) אז ער איז איין נאט אונ עס איז ניטא צוא אים נאך איינער ווער עס זאל אים העלפין וויא עס איז גישריבין אין דער היילינע תורה (שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד .

ג׳) אז ער איז ניט אין גישטאלט פון איין גוף אונ מיר קענען אויף אים ניט זאגין אלין וואס עס ווערט גיזאגט אויף אגוף, נאר פונקט וויא מיר

מענטשין

היסוד הד׳) שהאלוה היחיד הזה שאינו גוף, לא היה שום דבר שקדם מציאותו והוא ראשון ואחרון לכל הדברים כמ״ש אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים, וכמו שפירש אדון הנביאים מעונה אלהי קדם היינו המעון של ישראל אשר יבטחו בו הוא אלהי קדם ואין כמוהו, ואשריך ישראל מי כמוך שעליון שמת מעונך ובטוח אתה כי תהיה עם נושע בה׳ מגן עזרך:

היסוד הה׳) שזה האלוה הקדמון הבורא והיחיד, לו לבדו יאתה העבודה והגדולה לא לזולת, כי כלם ברואים והוא בורא. וגם אין לבקש משום אחד מברואיו שום בקשה כי אם ממנו אשר כל יכול ולא יבצר מאומה, והזובח או העובד או המבקש משום שר או מלאך או שלטון אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת בדרך אלהות יחרם, בלתי לה׳ לבדו:

היסוד הו׳) שהשי״ ויתר למען טובו משפיע שפע נבואתו על איש או אנשים ממין האדם ועל אותם הראויים לכך והישרים בעיניו, כדי להישיר המין האנושי בדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשון:

היסוד הז׳) שהאיש משה גדול מאוד בנבואה על כל הנביאים שהיו מן העולם ועד העולם, וכל שאר הנביאים שהיו לפניו ואפילו האבות ואשר קמו אחריהם כלם הם תחתיו במעלה, והוא היה בחיר

מֶענְטְשִׁין קֶענֶען נִיט וויסֶען דִיא גֶישְׁטַאלְט פוּן אוּנְזֶער נְשָׁמָה, אַזוֹ קֶענֶען מִיר נִיט וויסֶען וויא איז השי״ת וויא עֶס שְׁטֵייט גֶישְׁרִיבִּין (כי לא יראני האדם וחי) אַיין מֶענְטְשׁ כל זמן עֶר אִיז אִין גוּף קֶען עֶר נִיט פַאר שְׁטֵיין וָואס אִיז השי״ת.

ד׳) אַז השי״ת אִיז פְרִיעֶר פַאר אַלֶעמֶען אוּנ שְׁפֶּעטֶער פַאר אַלֶעמֶען:

ה׳) אַז מֶער וויא אִים טָארִין מִיר נִיט דִינֶען, וָוארוּם קֵיין מַלְאַךְ קֶען גִיבְּט הֶעלְפִין אַיין מֶענְטְשִׁין נִיסְט מֶער השי״ת אַלֵיין.

ו׳) מַחֲמַת השי״ת אִיז גוּט צוּם מֶענְטְשִׁין, דֶערִיבֶּער הָאט עֶר גִירֶעט מִיט נְבִיאִים וָואס זֵייא הָאבִּין אוּיס גֶיאֵיידֶעלְט זֵייעֶר חַארַאקְטֶער, כְּדֵי זֵייא זָאלִין אוּיס אֵיידְלֶען דֶעם כְּלַל מֶענְטְשִׁין אַז זֵייא זָאלִין ווִיסֶען וויא צוּא פִירֶען זִיךְ אוּיף דֶער וֶועלְט.

ז׳) מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיז גִיוֶוען גְרֶעסֶער אִין נְבוּאָה פוּן אַנְדֶערֶע נְבִיאִים, וָואס זַיינֶען גִיוֶוען פַאר אִים אוּנ נָאךְ אִים, אפילוּ אוּנְזֶערֶע אָבוֹת אברהם

יצחק

אלהי יעקב שנתן על ידו לישראל תורת אמת משיבת נפש, והשיג מידיעתו יתברך מה שלא השיג שום אדם:

ר'. הידעת בכמה דברים נבדלה מעלת נבואתו על שאר הנביאים?

ת'. בארבעה דברים ואלו הם. האחד) כי איזה נביא שיהיה, לא דבר לו ה' אלא על ידי מלאך או נבדל, אמנם משה דבר עמו ה' פה אל פה שנאמר פה אל פה אדבר בו. הב') כי כל שאר הנביאים לא באה להם הנבואה אלא בחלום וחזיון לילה או ביום אחר תרדמה באופן שיתבטלו כל הרגשותיהם כמ"ש במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, אבל במשה נאמר לא כן עבדי משה וגו' פה אל פה אדבר בו וגו': הג') כי כל שאר הנביאים בבא אליהם שפע הנבואה יתבטלו כחותיהם ויחלשו, אבל משה לא ישיגהו רתת וחולשה בשום אופן, אמנם כאשר ידבר איש אל רעהו: הד') כי כל שאר הנביאים לא תנוח עליהם הנבואה כל זמן שירצו אלא ברצון ה' והכנתם לנבואה, אבל משה בכל עת היה מוכן וכל זמן שהיה רוצה שיחול עליו רוח ה' היה חל שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם:

יצחק ויעקב זַיינֶען נִיט גִיוֶועֶן אַזוֹ גְרוֹיס אִין נְבוּאָה וְויא מֹשֶׁה, אִים הָאט השי"ת אוֹיס גִיקְלִיבְּן צוּא גֶעבְּן דוּרְךְ אִים דִיא הֵיילִיגֶע תּוֹרָה.

ר'. צוּא ווייסְטוּ מַיין קִינְד מִיט פִּיל זַאכְן אִיז מֹשֶׁה'ס נְבוּאָה הֶעכֶער פַאר דִיא נְבוּאָה פוּן אַנְדֶערֶע נְבִיאִים.

ת'. יֶע אִיךְ וֵויים מִיט פִיר זַאכְן. א) מִיט אַלֶע נְבִיאִים רֶעט השי"ת דוּרְךְ אַיין מַלְאָךְ אָבֶער מֹשֶׁה הָאט גִירֶעט מִיט השי"ת אַלֵיין וְויא עֶס שְׁטֵייט גִישְׁרִיבְּן (פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ). ב) אַלֶע נְבִיאִים בְּעֵת זֵיי הֶערִין דִיא נְבוּאָה אִיז אִין חָלוֹם אָדֶער אֲפִילוּ בַּייא טָאג בְּעֵת אַז עֶס וֶוערְט שְׁלַאף זֵייעֶרֶע כּוֹחוֹת זַייא רֵיידִין מִיט דֶעם מַלְאָךְ אוּנ זֵיי זֶעהֶען נִיט וָואס עֶס אִיז לֶעבִּין זֵייא פוּן גְרוֹיס שְׁרֶעק בְּעֵת מעשׂה. אָבֶער מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שְׁטֵייט בְּעֵת דִי נְבוּאָה מִיט אַלֶע כּוֹחוֹת פּוּנְקְט וְויא אַמֶענְטְשׁ רֶעט מִיט אַמֶענְטְשִׁין. ג) אַלֶע נְבִיאִים וֶוערִין בְּעֵת דִיא נְבוּאָה דֶער שְׁרָאקִין אוּנ משה נִיט. ד) אַלֶע נְבִיאִים קֶענֶען נִיט רֵיידִין מִיט דִי נְבוּאָה וֶוען זַייא ווִילִין כָּ"עַר נִישְׁט בְּעֵת השי"ת וִויל שִׁיקְט עֶר אָן אוֹיף זַייא דִיא נְבוּאָה. אָבֶער משה פְלֶעגְט רֵיידִין מִיט השי"ת וֶוען עֶר הָאט גִיוֶועלְט פְלֶעגְט עֶר אַבַיין גֵיין אִין (אוהל מועד) אוּנ רֵיידִין מִיט השי"ת אַזוֹא שְׁטֵייט (עמדו

ואשמעה

ר'. שמעתי וטוב הדבר בעיני, ואתה חזור ופרש שאר היסודות.

ת'. היסוד הח') שכל התורה כולה מבראשית עד לעיני כל ישראל כלה כתבה משה מפי הקב"ה, ואין הפרש בין פסוק אנכי ה' אלהיך לפסוק ותמנע היתה פלגש וכדומה לזה, אלא כלה שוה ודבר ה' ומאמריו הם כל פסוקיה ודבריה, וכן פירושה המקובל על פה באופן עשיית מצותיה ג"כ הלכה למשה שקבל מה' בסיני, ומשה אמר לנו ונאמן הוא בשליחותו כמו שכתוב בכל ביתי נאמן הוא:

היסוד הט') שאין להוסיף או לגרוע בתורת משה כלל אפי' מלה או אות אחד שנאמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, וידוע כי מתנאי הדבר השלם שלא לקבל לא תוספות ולא גרעון, והתורה היא שלמה ותמימה כמ"ש תורת ה' תמימה וגו' ועל כן אינה מקבלת לא התוספות ולא הגרעון:

היסוד הי') שהש"י משגיח, יודע מעשה בני אדם ואינו מעלים עיניו מהם כמו שכתוב גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם, ונאמר ומגיד לאדם מה שיחו, כי אפילו שיחתו ודברי פיו יודע כל שכן מעשיו:

ואשמעה) וואַרט איך וועל גיין פרעגן וואס וועט השי"ת זאָגן אויף דעם דין.

רבי. גוט מיין קינד, זאָג זעה מיין זון וואס איז דיא איבעריגע זעכס יסודות התורה.

ח') דער אכטער יסוד איז אז דיא גאַנצע תורה פון דעם ערשטן פסוק (בראשית) ביז דעם לעצטען פסוק (לעיני כל ישראל) האָט השי"ת גיזאָגט משה'ן וואָרט אין וואָרט אונ משה רבינו האָט גישריבן. דאס גלייכן דעם פירוש פון דער תורה, דאס הייסט דער פשט פון איטליכער מצוה וואס עס איז אויס גישריבן אין משניות אונ גמרא, וואס מיר רופין דאס תורה שבעל פה האט אלץ השי"ת גיזאָגט משה רבינו, אונ משה האט דאס מיט אונז גילערנט:

ט') דיא היילינגע תורה וועט קיין מאָל ניט אום גיביטן ווערין, וואָרום עס איז אין איר ניטא קיין אות איין איבעריגער אָדער איין פעלינגער, וויא דוד המלך האט גיזאָגט (תורת ה' תמימה משיבת נפש).

יוד) השי"ת ווייס אלע מעשים וואס אמענטש טוט, ער גיט אכטונג פון הימל אויף איטליכען מענטשינס מחשבה וואָרום ער האט בשאפן

היסוד הי"א) הוא שהש"י אינו מקפח שכר כל בריה ונותן שכר לשומרי המצות ועונש לעוברי עבירה או בעה"ז או בעה"ב או בזה ובזה כפי איכות המצות והעונות, ואמנם גודל השכר הוא לעה"ב אחר המות, וכמו כן העונש:

היסוד הי"ב) שהש"י ישלח משיח שיגאל את עמו, ואם יתמהמה נחכה לו. והמשיח הזה מזרע דוד חוטר ישי בית הלחמי, והאיש הזה במשפט יעמיד ארץ ושפט לאומים רבים והיה צדק אזור מתניו יראה זרע יאריך ימים על מלכותו, ואין בין העה"ז לימות המשיח אלא שתשוב המלכות לישראל כימי קדם וישבו על אדמתם ויבנו בית המקדש ועבודתו וקרבנותיו ישובו למקומם כהנים לעבודתם ולוים לשירם:

ר'. האם עכשיו קודם ביאת הגואל יוכלו הנפשות לבא לידי שלמותם והצלחתם בעולם שכלו ארוך:

ת'. אין ספק שבין קודם ביאת הגואל או אחרי ביאתו האיש הסר מרע

דֶעם מֶענְטְשִׁינְס הַארְץ, ווייס עֶר אַוודַאי וָואס דִיא הַארְץ טְרַאכְט, אוּנ וָואס דִיא מויל רֶעט אוּנ וָואס דִיא גְלִידֶער טוּעֶן.

יא) השי"ת וָועט גִיוִויס אִיטְלִיכֶען בַּאצָאלִין וִויא עֶר הָאט פַּאר דִינְט, סַייא דֶעם צַדִיק אָדֶער דֶעם רָשָׁע. — וָועמֶען השי"ת וִויל בַּאצָאלְט עֶר אויף דֶער וָועלְט. אוּנ וָועמֶען אויף יֶענֶער וָועלְט אָדֶער אויף בֵּיידֶע וֶועלְטִין אַלְץ נָאךְ דִיא מִצְוֹת נָאךְ אוּנ נָאךְ דִיא עֲבֵירוֹת נָאךְ, אָבֶּער דֶער רֶעכְטֶער אַייבִּיגֶער שְׂכַר אִיז נוּר לְעוֹלָם הַבָּא אוּנ דָאס גְלַייכֶען דֶער עוֹנֶשׁ חָלִילָה.

יב) השי"ת וָועט גִיוִויס שִׁיקִין מָשִׁיחַ אוים לֵייזִין אִידִין, אֲפִילוּ וָוען עֶס וָועט דוּיעֶרִין הַארְפִין מִיר הָאפִין צוּ אִים, דֶער מָשִׁיחַ וָועט זַיין מִזֶרַע בֵּית דָוִד, עֶר וָועט לֶערְנֶען תּוֹרָה מִיט גַאנְץ וָועלְט, אִין זַיינֶע צַייטִין וֶועט גִיבּוֹיט וֶוערִין דֶער ביהמ"ק אוּנ דִי גַאנְצֶע וֶועלְט וָועט וֶוערִין אוים גִיאַיידִילְט מִיט גוּטֶע זִיטִין (מִדוֹת) אוּנ כַאַרַאקְטֶער, עֶס וָועט זַיין דוּרְךְ שָׁלוֹם.

רבי'. זָאג זֶע מִיר מַיין קִינְד צוּא קֶען דָאס זַיין אַז אִיצְט אִין גָלוּת (אַז מָשִׁיחַ אִיז נָאךְ נִיטָא) קֶען אויךְ אַמֶענְטְשׁ זִיךְ אוים אֵיידְלֶען אַז עֶר זָאל זַיין גְלִיקְלִיךְ אויף יֶענֶער וָועלְט.

ת'. גִיוִויס קֶען אַמֶענְטְשׁ אַלֶע מָאל זִיךְ אוים אַיידְלֶען עֶר זָאל לֶערְנֶען פְלַייסִיג מִיט הַתְמָדָה אוּנ הָארֶעוָוען צוּ פַאר שְׁטֵיין דִיא הֵיילִיגֶע תּוֹרָה

זאל

ועושה טוב ושוקד על דלתי התורה והמצוה מקנה לנפשו שלמות ואושר, אמנם לפי שהצרות תוכפות ומצות רבות באו בתורה שאי אפשר לעשותם כי אם בארץ ישראל ויהיה בית המקדש על מכונו, כמו הקרבנות והעבודות התרומות והמעשרות ושאר הדברים, על כן כדי שיותר בנקלה יבא האדם לידי שלמותו, ממעון קדשו ישגיח ישקיף וירחם על נוהו וישלח לציון גואל בימיו תושע יהודה וכלם יהיו יודעים את ה׳ מקטנם ועד גדלם כי כל מונע ומעכב יסוף ויגוע יחד:

ר׳. טוב דברת אמור איזהו היסוד הי״ג.

ת׳. היסוד הי״ג) הוא האמנת של זמן הקבוע והנודע לה׳ לבדו לא לזולתו יחיו המתים שכבר מתו, ואין דת ולא דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין זה, כמש״כ יחיו מתיך נבלתי יקומון ונאמר הקיצו ורננו שוכני

זָאל זִיךְ הִיטִין נִיט טָאן קַיין מֶענְטְשִׁין קַיין בֵּייז אוּנ זֶעהֶן טָאן מֶענְטְשִׁין גוּטְץ, הָאבִּין אַגוּטִין כַאראַקְטֶער, אוּנ טָאן מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וֶועט עֶר גִיוִויס זוֹכֶה זַיין גְלִיק אִין גן עדן, נָאר מַחֲמַת דִיא צָרוֹת אִיז אִיצְט זַייעֶר גְרוֹיס אוּנ דִיא פַּרְנָסָה קוּמְט אָן שְׁוֶוער גַם אִיז פַאראַן אַפִּילוּ מִצְוֹת וָואס מִיא קֶענֶען זַייא נִיט מְקַיֵּים זַיין סַיידִין אִין ארץ ישראל (לְמָשָׁל קָרְבָּנוֹת פֵּאָה תְּרוּמוֹת מַעַשְׂרוֹת) אוּנ מִיר הָאבִּין נִיט וֶוער זָאל אוּנְז מַדְרִיךְ זַיין אִין תּוֹרָה, מַחֲמַת עֶס אִיז נִיטָא קַיין נָבִיא וָואס זָאל דֶער קֶענֶען דֶעם פֶּעלֶער פוּן אִיטְלִיכִין מֶענְטְשִׁין דֶערִיבֶּער הָאט אוּנְז השי״ת צוּא גִיזָאגְט אַז עֶר וֶועט אוֹיף אוּנְז רַחֲמָנוֹת הָאבִּין אוּנ וֶועט בְּרֵיינְגֶען משיח׳ן עֶר וֶועט בּוֹיעֶן דֶעם בית המקדש עֶר וֶועט אוֹיס אַיידְלֶען אִיטְלִיכִין כַאראַקְטֶער בִּיז אַלֶע מֶענְטְשִׁין וֶועלִין דִינֶען השי״ת מִיטִין רֵיינֶעם גִידַאנְקֶען עֶס וֶועט זַיין רַק שָׁלוֹם וְשַׁלְוָה אִין דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט.

ר׳. גוּט מַיין קִינְד, זָאג מִיר זוּנִיגְקֶע וָואס אִיז דֶער דְרַייצֶעטֶער פוּנְדַאמֶענְט.

ת׳. דֶער דְרַייצֶעטֶער יְסוֹד אִיז אַז מִיר זָאלִין גְלוֹיבִּין אַז השי״ת וֶועט נָאכְדֶער (אִין אַבֶּעשְׁטִימְטֶע צַייט וָואס אִיז בַּאוואוּסְט נוּר צוּ השי״ת אַלַיין) לֶעבֶּעדִיג מַאכִין אַלֶע מֵתִים זַייא וֶועלִין אוֹיף שְׁטֵיין פוּן זַייעֶרֶע קְבָרִים, אוּנ וֶועלִין דֶער קֶענֶען אִיטְלִיכֶער זַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶער אוּנ דֶער וָואס גְלוֹיבְּט נִיט אִין דֶעם אִיז עֶר נִיט אִין כְּלַל פוּן אִידִין, נָאר נִיט אַלֶע וֶועלִין אוֹיף שְׁטֵיין סַיידִין דִי צַדִיקִים וָואס הָאבִּין גִיהַאט אַגוּטִין כַאראַקְטֶער דִיא וָואס הָאבִּין גִיטָאן גוּטְץ אוֹיף דֶער וֶועלְט דִיא וָואס הָאבִּין זִיךְ

פר ונאמר ורבים מישני אדמת עפר יקיצו, והם הצדיקים אשר יזכו לזה. יהי רצון שנהיה מכללם יחיינו מיומים נקומה ונחיה לפניו:

'. למה אמרת שחדוש העולם הוא שרש האמונה ועקר התורה, ולא שמת לשרש ופנה אחד מהיסודות האלו הי"ג שאמרת.

ת'. לפי שחדוש העולם הוא שרש גדול ויסוד כל התורה, כי באמונה זאת תהיה הנבואה אפשרית וכל האותות והמופתים וקבוץ גליות ותחיית המתים וכל שאר היסודות, כי לכלם יש מענה לשואל למה ככה יעשה

יהיט פון קללות, פון לה"ר פון נבול פה, פאר מיאוסין די מויל מיט שענדליכע רייד, אונ זייא האבין באהאנדילט ערליך דיא וועלט, אונ האבין ליב גיהאט דיא תורה אונ דיא וואס לערנען דיא תורה אונ האבין זיך באמיהט ערציהען זייערע קינדער צוא תורה יענע וועלין אויף שטיין לויבען דעם בורא יתברך, מחמת זייער מויל איז גיוועזן אריינגער פון זייא האט השי"ת פאר גינינגען אז זייא לויבין אים, השי"ת זאל געבין אז מיר זאלין אויך זיין פון יענע מענטשין.

ר'. זאג מיר מיין קינד ווארום האסטו גיזאגט אז דאס וואס מיר גלויבין אז השי"ת האט באשאפין דיא וועלט איז דער עיקר פון דער היילינגע תורה, עס איז דאך פאראן נאך צוועלף זאכין.

ת'. ניין רבי דער עיקר איז נאר דיא באשאפונג פון דער וועלט, אויף אלע זאכין וועט איין נאר פרעגין קשיות, אבער אויף דיא וועלט באשאפין וואס מיר זעהן וואונדערבארע באשאפינעס אין יעדער טריט, וויא די גרויסע חכמים פון אקדעמיע שרייבין זעהן מיר וויא השי"ת האט גיוועלט אונ גיקענט באשאפין אזעלכע קונצבארע זאכין אויף דער וועלט אלזא האט ער גיוועלט געבין אהיילינגע תורה, אזו איז ער אראפ אפין בארג סיני אונ גירעט מיט אונזערע עלטערין די היילינגע תורה אונ זיי האבין דאס גיהערט ווארט אין ווארט, וויא השי"ת האט גיזאגט אלע עשרת הדברות אין דרינען איז פאראן די מצוה פון שבת וואס אין איר שטייט גישריבין (כי ששת ימים עשה ה' את השמים כו') אין זעקס טעג האט השי"ת באשאפין דיא הימל מיט דיא ערד, דעם ים אונ אלעס וואס אין זייא אונ דעם זיבעטין טאג האט ער גירוהט — אונ אונזערע עלטערין האבין אליין גיהערט וויא השי"ת האט גירעט מיט אונז אונ מיר האבין

או עשה, כי כמו שרצה ה' ב"ה לברא ולחדש העולם על זה האופן כן רצה וגזרה הכמתו לעשות את כל אלה. ולכן אמר הכתוב בענין שבת שהוא זכרון החדוש ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, היינו אות זה הוא השרש והיסוד הגדול אשר ביני ובין בני ישראל עם תורתי בלבם שמבדילם מכל שאר העמים והלשונות, ועל כן שקול שבת כנגד כל התורה כלה:

ר'. אחרי שאמרת מה היא האמונה וסעיפיה. אמור לי מה הוא הבטחון הנלוה אליה שעוזרת את האדם לבא אל האושר הגמור בעה"ב.

ת'. הבטחון היא מתנה נתונה מאת האלהים בנפשותינו, אשר באמצעותה אנו בטוחים מתענוג הנפשות שהוא האושר האמתי מצד החסד

גיהערט וויא ער האט גירופין משה משה, דער בייא זיינען גיוועזן זעכס מאל הונדערט טויזנד צוואנציג יאהריגע מענטשין לבד יונגע לבד ווייבער אונ קינדער — ולבד גרים אונ ערב רב. אין אלעמען איז גיוועזן מעהר וויא דרייא מיליאן מענטשין אונ אלע האבין גיהערט אונ גיזעהן מיט זייערע אויגין אונ זייא האבין דאס דער ציילט זייערע קינדער ביז וואנען עס איז אן גיקומען צוא אונז, דעריבער ווייסין מיר אז אונזער תורה איז ריין אן שום פאלשקייט. דעריבער איז דיא מצות שבת גרעסער פאר אלע מצות פון דער תורה, אזו האט השי"ת גיזאגט (ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם) צווישען מיר אונ צווישען אידין איז דאס איין אן דיינקונג אויף איביג, אז אין זעכס טעג האט השי"ת אלץ באשאפין אונ דעם זיבעטין האט ער גירוט.

רבי. אז דוא האסט מיר שוין ערקלערט וואס איז אמונה, זאג מיר איצט מיין קינד וואס איז דאס בטחון וואס דוא זאגסט אז מיא דארף דאס האבן צו אמונה, דענסט מאל איז מען זוכה צום גליקליכן לעבין בעוה"ב.

ת'. בטחון דאס איז אטייערע מתנה וואס איז גיגעבין פון השם יתברך אין אונזער הארקטער וואס דורך איהר זיינען מיר זיכער אין דיא נוץ וואס השי"ת האט רחמנות אויף אלע מענטשין וואס דינען אים אונ ער נעמט זייא אונטער זיין שוץ אין גן עדן אונ זייא ערזיסען זייערע נשמות מיט דיא הייליגע ליכטיגקייט, וואס זייא זעהן אין גן עדן, דער גרויסער פאר גניגען וואס אמענטש האט ניט בכח צוא פאר שטיין כל זמן ער ליגט נאך דא אויף דער וועלט. — אויך אויף דער וועלט האט

ער

האלהי עלינו לא בצדקתינו וטוב מעשׂינו, וגם בעולם הזה שׂכל מחסורנו ימלא ויפתח את ידו וישׂביע לכל חי רצון ועיני כל אליו ישׂברו באמצעות הבטחון והוא נותן לכלם את אכלם בעתו מקרני ראמים עד ביצי כנים:

ר׳. ואיזה דבר יצטרך לנו לעשׂות כדי להשׂיג את הדברים האלו מלפניו.

ת׳. כעבד מאדוניו וכבן מאביו שׂאם כל אחד מהם יבטח להשׂיג מרבם שׂום דבר, ישׂתדלו לעשׂות נחת רוח לפניהם בדברים ובמעשׂים הרצויים להם, ואחר כך לשׁאול בלשׁון תחינה ובקשׁה מהם. כן אנחנו אם כבנים אם כעבדים צריכים אנו להקדים בכל יום ויום הדברים הרצויים לפניו. והם מצות ומעשׂים טובים על פי תורת משׁה שׁבכתב ועל פה, ואחר כך לשׁאול מהקב״ה בתחנון ובתפלה מלפניו ישׁמע את תפלותינו וימלא

עֶר רַחֲמָנוּת אוּנ שְׁפַּייזְט אַלֶע מֶענְטְשִׁין, מִיט אַלֶעס וָואס דֶער מֶענְטְשׁ דַארְף פּוּנְקְט וִויא עֶר הָאט רַחֲמָנוּת אוּנ שְׁפַּייזְט וִויפִיל טוֹיזִינְטֶע מִילְיָאנֶען בְּרוּאִים פוּן דֶעם קְלֶענְסְטִין וֶוערִימִיל בִּיז דִיא גְרֶעסְטֶע בַּאשֶׁעפִינֶעס.

ר׳. זָאג מִיר מַיין קִינְד וִויא זָאלִין מִיר דֶער גַיין דֶעם רֵיינֶעם הַארַאקְטֶער מִיט דִיא הֵיילִיגֶע אֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן.

ת׳. פּוּנְקְט וִויא אַיין עֶרְלִיכֶער דִינֶער וָואס פַאר לַאנְגְט עֶפֶּעס פוּן זַיין הַאר אָדֶער אַקִינְד וָואס הָאפְט אַז דֶער פָאטֶער זָאל אִים גֶעבִּין אַטַייעֶרֶע מַתָּנָה זֶעט עֶר דָאךְ צוּא פְרִידִין שְׁטֶעלִין דֶעם פָאטֶער אָדֶער דֶעם הֶערִין אוּנ הִיט זִיךְ, נִיט צוּא טָאן אַזַאךְ וָואס דֶער פָאטֶער וֶועט דֶער פוּן זַיין נִיט צוּא פְרִידֶען אוּנ נַאכְהֶער גֵייט עֶר צוּם פָאטֶער בֶּעטִין רַחֲמִים עֶר זָאל אוֹיף אִים רַחֲמָנוּת הָאבִּין אוּנ שֵׁיינְקֶען דִיא מַתָּנָה, אַזוֹ גְלַייךְ דַארְפִין מִיר זִיךְ רֶעכֶענֶען פַאר עֶרְלִיכֶע דִינֶער אוּנ לִיבֶּע קִינְדֶער, מִיר דַארְפִין נִיט טָאן אַזוֹ אַזַאךְ וָואס אוּנְזֶער פָאטֶער וָואס אִין הִימֶעל וֶועט זַיין דֶער פוּן נִיט צוּא פְרִידִין מִיר דַארְפִין זֶעהֶן אַלֶע טָאג טָאן מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וִויא עֶס שְׁטֵייט גִישְׁרִיבִּין אִין דֶער הֵיילִיגֶער תּוֹרָה אוּנ אִין גְמָרָא וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ, הַאנְדְלֶען עֶרְלִיךְ ע״פ הַתּוֹרָה נַאכְהֶער דַארְפִין בֶּעטִין הַשִׁי״ת עֶר זָאל אוֹיף אוּנְז רַחֲמָנוּת הָאבִּין טָאן אוּנְזֶער פַאר לַאנְג, דָאס אִיז בִּטָּחוֹן דֶער גְרֶעסְטֶער יְסוֹד פוּן אֱמוּנָה, בִּטָּחוֹן אִיז אַפְרֵיילִיכְקַייט אִין דֶר נְשָׁמָה אַרוּהָע אִין גִידַאנְקֶען, דֶער וָואס הָאט בִּטָּחוֹן קֶען לַייכְט מְקַיֵּים זַיין כָּל הַתּוֹרָה, עֶר אִיז קֵיינֶעם נִיט מְקַנֵּא עֶר הָאט גָיט קֵיין שִׂנְאָה קִנְאָה, אָבֶּער

בקשתינו. ואם כן הבטחון הוא הבסיס הגדול העוזרנו עם אלהינו לעשות חיל, והוא מנוחת הנפש ושמחת הגוף ויש בו תועלת לתורה ולעולם, והבוטח בה' חסד יסובבנו מכל הצדדים בל ימעדו קרסוליו כמו שימעדו למי שיבטח על זולתו, כמאמר משיח אלהי יעקב בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. גול על ה' דרכיך ובטח עליו והוא יעשה:

ר'. ואיך הבוטח בזולתו לא ישיג בטחונו.

ת'. כי על מה יבטח האדם וישען ולא יהיה משענו משענת קנה רצוץ, הישען ברוב עשרו אשר פתאום יעשה לו כנפים התעיף עיניך בו ואיננו כי כמה וכמה פגעים ומקרים מעותדים עליו. היבטח על הכמתו והנה חולי קטן שיבא במוחו יוכל לאבד אותה ממנו. היסמך על רוב בניו ובנותיו אוהביו אשתו וקרוביו אשר רוחם ונשמתם ביד אל ורגע ימותו ויאבד מנוס ממנו, וגם בחייהם על דבר קטן יוכל ליפול מחלוקות וקטטה

דֶער וָואס פַאר לָאזְט זִיךְ אוֹיף אַמֶענְטְשִׁין אִיז עֶר אוּם גְלִיקְלִיךְ — עֶס מַאכְט זִיךְ אִים עֲבֵירוֹת אַלֶע רֶגַע, לְמָשָׁל שִׂנְאָה, חֲנִיפָה, לָשׁוֹן הָרָע, רְכִילוּת, דוד המלך הָאט גִיזָאגְט (בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה) פַאר לָאז זִיךְ אוֹיף השי"ת, אַז עֶר וֶועט דִיר צוּא שִׁיקְן דוּרְךְ גָאר וואס דוּא טוּסְט דַיין בְּרוֹיט, טוּא גוּטֶעס רוּהֶה אוֹיף דֶער עֶרְד, אוּנ גִיזֶעלִין זִיךְ מִיט מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבִּין אַיין רֵיינֶע אמונה, דֶענְמָאלְט (והתענג על ה') וֶועסְטוּ הָאבִּין גְרוֹיס פֶערְגֶענִיגֶען פוּן השי"ת, עֶר וֶועט דִיר גֶעבִּין אַלְץ וָואס דַיין רֵיינֶע הַארְץ גִילוּסְט.

ר'. זָאג זֶע מִיר מַיין קִינְד פַאר וָואס דֶער וָואס הָאט בִּטָחוֹן אִין אַיין אַנְדֶר זַאךְ (חוּץ השי"ת) קֶען נִיט הָאבִּין זַיין פַאר לַאנְג?

ת'. אוֹיף וָואס קֶען זִיךְ אַמֶענְטְשׁ פַאר לָאזִין, אוֹיף גֶעלְט זֶעהֶן מִיר דָאךְ אַז כמה גְבִירִים וֶוערִין אָרְמֶע מֶענְטְשִׁין פְּלוּצְלוּנְג אָדֶער עֶר וֶוערְט אָן אִין אַיין גִישֶׁעפְט אָדֶער דוּרְךְ גַנָבִים אָדֶער דוּרְךְ אַשְׂרֵיפָה אָדֶער אַנְדֶערֶע סִבּוֹת, אָדֶער עֶר פַאר קְרֵיינְקְט דֶעם אֵייגִינְס. — אוֹיף חָכְמָה, וֶוען השי"ת וִויל גֶעמְט עֶר פוּן אִים צוּא זַיין שֵׂכֶל עֶס וֶוערְט בַּייא אִים אַיין קְלֵיינֶער פֶּעלֶער אִין מוֹחַ וֶוערְט עֶר מְשׁוּגָע הָאט עֶר שׁוֹין נִיט קֵיין שֵׂכֶל. — עֶר זָאל זִיךְ פַאר לָאזִין אוֹיף זַיינֶע גוּטֶע פְרַיינְד זַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶער אִיז דָאךְ זַייעֶר נשמה אוֹיךְ בַּייא השם יתברך אִין הַאנְד אִין אַיין רֶגַע וֶוערְט נִיסְט

פון

ויהפכו לו לאויבים, ועוד אם יבא לידי עניות או חולי ואינו יכול לעסוק במלאכתו ולהביא טרף לביתו, ירבה המריבה בביתו של אדם וכל רעיו יבגדו בו, כי כל אחי רש שנאוהו אף כי מרעיו רחקו ממנו, ילדי ביתו ואמהותיו לזר יחשבוהו וכמו שהיה מתלונן איוב בצר לו רוחי זרה לאשתי וחנותי לבני בטני. האם יתמך בגבורתו ורב חילו אשר כרגע יחלה ויחלש כחו ואפילו כגרעין הרדל שיבא לו באחד מאבריו ישב בדד לא יצא פתח, לא כן יקרה למי שיבטח וישען בלב שלם באלהיו, כי לא יפחד ולא ידאג משום דבר אלא ממנו, ולא יעבוד אחר זולתו ולא יקוה לבלעדו ולא יחניף ליצור כמותו, ולא יסכים עם בני אדם בלתי עבודת בוראו, ולא יפהידהו פחדם ולא יירא ממחלקותם, ולבסוף יביאהו בטחונו לפנות לבו מהבלי העולם, ויכין לבו ומאדו לתורה ולעבודה מאהבה ולא מיראה לבד ויירש חיי העוה"ז בהשקט ובמנוחה וחיי העה"ב בתענוג ושלום:

פון זייא, אונ אֲפִילוּ בְּשַׁעַת זַייא לֶעבִּין טְרֶעפְּט כמה מָאל אַז דֶער גְרֶעסְטֶער גוּטֶער פְרַיינְד וֶוערְט דֶער גְרֶעסְטֶער שׂוֹנֵא אִיבֶּער אַקְלֵיינִיקַייט, וּבִפְרַט אַז אַיין מֶענְטְשׁ אִיז אָרוּם אָדֶער קְרַאנְק אוּנ עֶר קֶען נִיט פַאר דִינֶען שְׁפַּייז פַאר וַוייבּ אוּנ קִינְדֶער וֶוערְט גְרוֹיס מַחֲלוֹקוֹת ח"ו אִין שְׁטוּבּ אוּנ אַלֶע טְרֶעטִין אָפּ פוּן אִים, זַיינֶע בְּרִידֶער שֶׁעמִין זִיךְ מִיט אִים, אַלֶע גוּטֶע פְרַיינְד וָואס עֶר הָאט זַיי אַמָאל גִישְׁטִיצְט וַוייכִין פוּן אִים, אַזוֹי הָאט גִיזָאגְט אִיוֹב מַיין וַוייבּ קֶען מִיר נִיט אָן זֶעהֶן זִיא וָואלְט שׁוֹין וֶועלִין פְּטוּר וֶוערִין פוּן קְרַאנְקֶען מַאן, אִיךְ דַארְף זִיךְ בֶּעטִין בַּיי מַיינֶע קִינְדֶער, וָואס אִיךְ הָאבּ זַייא אוֹיף גִיהָאדֶעוֶועט זֶעט קִינְדֶערְלִיךְ הָאט רַחֲמָנוּת אוֹיף מִיר. וֶועט זִיךְ אַיין מֶענְטְשׁ פַאר לָאזִין אוֹיף זַיין קְרֶעפְטֶ, מִיט אַיין קְלֵיינֶעם וואוּנְדֶעלֶע וָואס גְרוֹיס וִויא אַשְׁפִּילְקֶע קֶעפִּיל, וֶוערְט עֶר קְרַאנְק אוּנ קֶען שׁוֹין פוּן שְׁטוּבּ נִיט אַרוֹיס, אָבֶּער דֶער מֶענְטְשׁ וָואס פַאר לָאזְט זִיךְ אוֹיף הַשִׁי"ת אִיז שְׁטֶענְדִיג פְרֵיילִיךְ עֶר דַייגֶעט נִיט אוֹיף קַיין זַאךְ מֶעהר נִיט אַז עֶס מַאכְט זִיךְ אִים אַיין עֲבֵירָה הָאט עֶר מוֹרָא פַאר אִיר, עֶר הַאנְפֶּעט נִיט קַיין מֶענְטְשִׁין עֶר הָאט נִיט מוֹרָא טָאמֶער וֶועט אִים אַמֶענְטְשׁ טָאן שְׁלֶעכְץ, עֶר אִיז נִיט מַסְכִּים צוּא אַזַאךְ וָואס הַשִׁי"ת וִויל דָאס נִיט לַיידִין, אוּנ דֶער בִּטָחוֹן בְּרֵיינְגְט אִים מִיט אַז עֶר אִיז שְׁטֶענְדִיג פְרֵיילִיךְ, גוּט צוּא לַייטִין פְרוּם צוּא הַשִׁי"ת, עֶר לֶעבְּט אָפּ זַיין לֶעבִּין אִין פַארְגֶענִיגִין פוּן בִּטָחוֹן וּפְשִׁיטָא אַף יֶענֶער וֶועלְט אִיז אִים אַוַודַאי גוּט.

ר׳. ומה הם ההקדמות הצריכים לידע כדי להביא האדם לידי מדה זו בשלימות .

ת׳. חמשה דברים צריך לשים להם לב כל הבא להתעטר בכתר עטרה זו ואל יליזו מעיני שכלו לעולם , והם א) שידע שהש״י ב״ה משגיח על בני אדם לילה ויומם כמאמר הכתוב הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל . וכל זה אם בטחונו שלם ולא יזח הבטחון מלבו ומשכלו : ב) שידע שה׳ ב״ה מרחם על האדם מכל מרחם ומשגיח בנסתר ובנגלה וכי כל רחמים וחמלה שיבואו לו מזולתו הם מרחמי ה׳ וחסדו עליו שנגע בלב המרחמים ועוררם עליו , כי הוא מגלגל הדברים ומסבב כל הסבות , וכל זה מבלי שיהיה ראוי לכך אלא חסד אלהים גמור. וידע כי כל מה שיעבור עליו דבר קטן ודבר גדול הוא גזרת עליון לא זולת: ג) שייחד כל בטחונו

רבי. זָאג זֶע מִיר מַיין לִיבּ קִינְד, ווִיא קֶען אָבֶּער אַמֶענְטְשׁ ווֶערִין אַיין אֶמֶתֶער בַּעַל בִּטָחוֹן .

תלמיד. פִינְף זַאכִין אִיז פַארַאן ווָאס אַמֶענְטְשׁ ווָאס ווִיל ווֶערִין אַצַדִיק אַבַּעַל בִּטָחוֹן דַארְף דֶער צוּא לַייגִין זַיינֶע גִידַאנְקֶען אַלֶע טָאג .

א) דַארְף עֶר ווִיסִין אַז השי״ת קוּקְט אוֹיף דִיא מַחֲשָׁבוֹת אוּנ דִיא מַעֲשִׂים פוּן אִיטְלִיכֶען מֶענְטְשִׁין טָאג אוּנ נַאכְט אַזוֹ שְׁטֵייט (הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל) השי״ת שְׁלָאפְט נִיט נַייעֶרְט עֶר קוּקְט אוּנ הִיט דֶעם מֶענְטְשִׁין עֶר זָאל נִיט ווֶערִין חס ושלום אוּם גְלִיקְלִיךְ . — ב) דַארְף עֶר ווִיסֶען אַז השי״ת הָאט אוֹיף דֶעם מֶענְטְשִׁין מֶער רַחֲמָנוּת פַאר אַלֶעמֶען ווִיא אַפָאטֶער אוּנ מוּטֶער הָאט רַחֲמָנוּת אַפִין קִינְד ווָארוּם עֶר אִיז זַייעֶר לַייבּ . אַזוֹ הָאט השי״ת רַחֲמָנוּת ווָארוּם דִיא נשמה אִיז פוּן אִיהם אִין מֶענְטְשִׁין אוּנ עֶר הָאט אִין אִים מֶער חֵלֶק ווִיא פָאטֶער אוּנְד מוּטֶער בוַדאי הָאט עֶר רַחֲמָנוּת אוֹיף דֶעם מֶענְטְשִׁין ווָאס עֶר אִיז זַיין קִינְד , אוּנ ווָאו עֶס טְרֶעפְט נָאר אַז אֵיינֶר הָאט רַחֲמָנוּת אוֹיף דֶעם מֶענְטְשִׁין אִיז דָאס אַלְין פוּן השי״ת עֶר שִׁיקְט אַרַיין אִין מֶענְטְשִׁין רַחֲמָנוּת אַז עֶר זָאל רַחֲמָנוּת הָאבִּין , הָאט דֶער מֶענְטְשׁ הָאט נָאךְ נִיט פַאר דִינְט אַזוֹ ווִיא אַפָאטֶער שְׁפַּייזְט אַלֶע קִינְדֶער ווָאס עֶר הָאט,גוּטֶע אוּנְד נִיט גוּטֶע פְרוּמֶע אוּנ נִיט פְרוּמֶע מַחֲמַת זַייא זַיינֶען דָאךְ פָארְט זַיינֶע קִינְדֶער — אַלְץ ווָאס עֶס גֵייט אִיבֶּער אוֹיף דֶעם מֶענְטְשִׁין סַיי אַקְלֵיינֶע זַאךְ אָדֶער אַגְרוֹיסֶע אִיז אַלְין נִגְזַר גִיווָארִין פוּן השי״ת . — ג) עֶר זָאל זִיךְ מֶער נִיט פַאר לָאזִין נוּר אוֹיף השי״ת

בה' ולא בזולתו, כי הבוטה בזולתו כמי שבוטח על שתי דעות וחטאו גדול כי משתף ה' עם עזר בשר ודם אף כי אנוש רמה ותולעה וכמ"ש הכתוב ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו: י) שתהיה מחשבתו טהורה ונקיה חזקה לקיים מה שחייבו הבורא לעשות עבודתו ולהזהר מאשר הזהירו כפי מה שהוא מבקש שיהא הבורא מוכן ומזומן מצוי לו שהוא בוטח בו, על כן ראוי שיעשה רצונו כרצון עצמו ויבטל רצונו מפני רצון הבורא כדי שה' ימלא מבוקשיו ורצונו יעשה, אבל הבוזה את דבר ה' וממרה מצותיו אנה יוליך את חרפתו כמ"ש (איוב כ"ז) כי מה תקות הנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו. הצעקתו ישמע אל וגו'. ה) שיכוין בתפלותיו ויעשם תהנונים וידע כי קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, כמאמר הכתוב תכין לבם תקשיב אזנך,

---

אַלֵיין נִיט בְּשׁוּתְּפוּת אוֹיף הַשי"ת מִיט אַיין מֶענְטְשׁ וָוארוּם הַשי"ת דַארְף נִיט קַיין שׁוּתְּפִים. — י) פּוּנְקְט וְוִיא עֶר ווִיל הַשי"ת זָאל צוּא פְרֵידֶען שְׁטֶעלֶין אִים אַזוֹ זָאל עֶר זֶעהֶן הַשי"ת זָאל זַיין צוּא פְרֵידֶען פוּן אִים, עֶר זָאל גוּט אַכְטוּנְג גֶעבִּין עֶר זָאל נִיט טָאן ח"ו אַיין עֲבֵירָה — וּבִפְרַט זָאל עֶר זִיךְ הִיטֶען עֶר זָאל אִיבֶּער אַיין רוּבָּל נִיט גֶעבִּין אַיין קְלָלָה קַיין מֶענְטְשִׁין, וָוארוּם יֶענֶער מֶענְטְשׁ אִיז דָאךְ מַיינֶער אַבְּרוּדֶער הַשֵׁם יִתְבָּרַךְ הָאט אִים אוֹיךְ בַּאשַׁאפִין ווִיא מִיר, אַז צְוַויי קִינְדֶער קְרִיגִין זִיךְ הָאט דֶר טַאטֶע צַעַר פוּן בֵּיידִין, אַיין מֶענְטְשׁ וָואס הָאט בִּטָחוֹן אוּנ פַאר שֶׁעמְט גָאטֶעס תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת אוּנ וָואלְט וֶועלִין אַיין שְׁלִינְגֶען דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט אִיז זַיין בִּטָחוֹן צְבוּיַאצְטְוֶוע (פַאר פַארְבְּט) ווִיא עֶס שְׁטֵייט גִישְׁרִיבְּן (כִּי מַה תִּקְוַת חָנֵף כִּי יִבְצָע כִּי יֵשֶׁל אֱלוֹהַּ נַפְשׁוֹ הֲצַעֲקָתוֹ יִשְׁמַע ה') ווִיא שֶׁעמְט זִיךְ נִיט דֶער צְבוּעַ (דֶער פַאר פַארְבְּטֶער מֶענְטְשׁ) צוּא זָאגִין עֶר אִיז פְרוּם אִין בִּטָחוֹן וָואס זוּכְט עֶר נִיט רֵיינֶע גֶעלְט, שׁוֹין קֶען אִיהם הַשי"ת נִיט גֶעבִּין עֶרְלִיכֶע גֶעלְט, צוּא זַיין תְּפִלָּה וֶועט הַשי"ת אָן נֶעמֶען!? נֵיין זָאל עֶר זִיךְ אוֹיף דֶעם נִיט רִיכְטִין, הַשי"ת הָאט פַיינְט אַיין פַאלְשִׁין מֶענְטְשִׁין. — ה) עֶר זָאל זֶעהֶען צוּ דַאווְנֶען עֶרְלִיךְ ווִיסֶען וָואס עֶר רֶעט פּוּנְקְט ווִיא אַקִינְד וָואס בֶּעט זִיךְ בַּייא זַיין פָאטֶער — נִיט שְׁמוּעֶסִין אִין דַאוונֶען נִיט אוּם גֵיין נִיט לַאכִין, נִיט שְׁטִיפִין אִין אַמָקוֹם קָדוֹשׁ וואוּ דִיא שְׁכִינָה רוּעֶט, שְׁטֵיין מִיט שְׁטַאט אוּנ דַאווְנֶען אִין אַסְדוּר כְּדֵי עֶר זָאל זִיךְ נִיט אוּיס רֵיידִין פַאר הַשי"ת אַוָוארְט וָואס עֶס פַּאסְט נִיט, ווִיא וָואלְט

ולפחות זמנין תלתא ביומא ערב ובקר וצהרים יהא בריך על ברכוהי, ורעיוניו פרושות השמים בתפלה ותחנון בהקדים זמרה ורנה לתפלה, ולהודות ולהלל לפניו בכל דברי שירות ותשבחות שהתקין נעים זמירות ישראל ואנשי כנסת הגדולה, לא יוסיף ולא ישנה ממטבע שטבעו הכמים בברכות פן יחטא בלשונו ויהיה טועה, ועל כן כל אשר יארע לו טוב או רע יהלל וישבח ויפאר ליוצרו ויקבל בשמחה כמ"ש כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא, ויהיה רגיל לומר כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, גם על כל הנאה שיהנה בעה"ז יברך

גִיוֶועֶן אַז עֶר וָואלְט גֶירֶעט מִיט אַקֵיסָר וָואלְט עֶר דָאךְ צִיטֶערְין אוּנ וֶועגְין אוּנ מֶעסְטִין אִיטְלִיכְין וָוארְט, בִּפְרַט אַז עֶר רֶעט אִיצְט מִיט הַשִׁי"ת וָואס עֶר קֶען אִים מַאכְין גְלִיקְלִיךְ אוּנ אוּם גְלִיקְלִיךְ אִין בֵּיידֶע וֶועלְטִין — אוּנ וְויא הַשִׁי"ת וֶועט מַאכְין מִיט אִים זָאל עֶר זַיין אַלְץ צוּא פְרִידֶען — וָוארוּם דִי אַלֶע צָרוֹת וָואס הַשׁ"י גִיט אִיז אוֹיךְ טוֹבוֹת פּוּנְקְט וְויא אַפָּאטֶר אַז עֶר זָעט דִי קִינְד אִיז נִיט גִיזוּנְט גִיט מֶען אִים מֶעדִיצִין, בִּיטֶערֶע זוֹיֶערֶע בַּאנְקֶעס פִּיַאוְוקֶעס שְׁפַּאנִישֶׁע פְלִיגִין כְּדֵי אָפּ צִיהֶען דִיא הִיץ פוּן אִים אוּנ אָפְט מָאל אַז דֶער פָאטֶער זֶעהְט אַז עֶס פוֹילְט דִיא הַאנְט אָדֶער אַיין פוּס רוּפְט מֶען אַדָאקְטֶער אוּנ מִיא שְׁנַייט אָפּ אַהַאנְט אַפוּס אַגְלִיד כְּדֵי עֶס זָאל נִיט תַאפִּין פוֹילִין דִיא הַארְץ, אָדֶער מוֹחַ אָדֶער דֶער לוּנְג וָואס דָאס אִיז דֶער רֶעכְטֶער לֶעבִּין, אוּנ גִיט נִיט עֶסְן אַפּוּלֶע דָאס קִינְד כְּדֵי עֶר זָאל נִיט וֶוערִין עֶרְגֶער — אַזוֹ אַז הַשִׁי"ת זֶעט אַז מִיא קֶען נָאךְ דֶעם אִידִין רַאטֶעוֶוען, דִיא אֶמוּנָה אִיז בַּייא אִים רֵיין מֶער נִישְׁט עֶר הָאט זִיךְ נִיט גִיקֶענְט אַיין הַאלְטִין אוּנ הָאט גִיטָאן עֲבֵירוֹת גִיט עֶר אִים יְסוּרִים וָואס דָאס אִיז טַייֶערֶע רֶעצֶעפְּטִין דֶער מֶענְטְשׁ זָאל נִיט וֶוערִין עֶרְגֶער עֶר זָאל פוּן גוּטְשְׁקַייט נִיט פַאר לִירִין דִיא אמוּנה דֶערִיבֶּער דַארְף אַיין מֶענְטְשׁ לוֹיבִּין הַשֵׁם יתברך פַאר אִיטְלִיכֶער צָרָה מִיט אַפְרֵיילִיכֶע מִינֶע, פּוּנְקְט וְויא מֶען בַּאצָאלְט אַיין דָאקְטֶער וָואס שְׁטֶעלְט דִיא פִּיַאוְוקֶעס, אוּנ מִיא בַּאדַאנְקְט אִים פַארִין וַוייטִיג — וָוארוּם אַלֶע יְסוּרִים גִיט עֶר אַלִּץ לְטוֹבָה — דָאס גְלַייכִין וֶוען הַשִׁי"ת גִיט אִים גוּטֶעס זָאל עֶר אִים אוֹיךְ דַאנְקֶען אוּנְד לוֹיבִּין, וָואס עֶר נֶעמְט אִין מוֹיל זָאל עֶר פְרִיעֶר אָבּ דַאנְקֶען הַשִׁי"ת וָואס עֶר הָאט בַּאשַׁאפִין דִיא בְּרוֹיט אָדֶער דִיא פֵּרִי אָדֶער ...

לאלהיו במאכל פת בגו ויין משתיו כפי נוסח הברכות שהתקינו רבותינו בכל מקום ובכל זמן ובכל הדברים :

ר׳. אחרי שאמרנו מהאמונה והבטחון הישׁ דבר אחר שׁיהיה הכרחי להקנות השׁלימות האנושׁי והתענוג הרוחני .

ת׳. ישׁ מעבר אחר הנקרא מעבר האהבה :

ר׳. ומה הוא המעבר הזה ?

דִיא וַויין וָואס עֶר טְרִינְקְט אָדֶער וָואס עֶר שְׁמֶעקְט דֶעם גוּטִין רֵיחַ , אָדֶער אַז עֶר גֵייט שְׁפַּאצִירִין אוּנ הָאט פַּאר גֶענִיגִין זָאל עֶר אָפּ גֶעבִּין הַשׁי״ת אַשֶׁבַח וָואס עֶר הָאט בַּאשַׁאפִין אַזֶעלְכֶע גוּטֶע עֶרְקְוִויקוּנְג פַּאר דֶעם מֶענְטְשִׁין אוֹיף דֶער וָועלְט ווִיא דִיא חֲכָמִים הָאבִּין אוּנְז גִישְׁרִיבִּין אִין שׁוּלְחָן עָרוּךְ :

ר׳. גוּט מַיין לִיבָּער תַּלְמִיד אִיךְ פַּאר הָאף אַז דַיין פָּאטֶער אוּנ מוּטֶער וָועלִין הָאבִּין נַחַת פוּן דִיר זָאג מִיר מַיין לֶעבִּין — אִיז עֶפֶּעס דָא חוּץ אֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן נָאךְ אַנַאנְג וָואס גֵייטִיג אִיז צוּא אַיידְלֶען דֶעם מֶענְטְשִׁין אוּנ צוּא פְּרִידֶען שְׁטֶעלִין הַשׁי״ת ?

ת׳. יֶע רֶבִּי אַוַודַאי אִיז דָא , נָאר מֶען מוּז פְּרִיעֶר הָאבִּין אמונה ובטחון נַאכְהֶער קְרִיגְט מֶען יֶענֶע זַאךְ :

ר׳. זָאג מִיר מַיין זוּן וָואס אִיז דָאס ?

ת׳. אַהֲבָה : — ר׳. וָואס אִיז דָאס אַהֲבָה ? — ת׳. לִיב הָאבִּין השי״ת :

ר׳. ווִיא קֶען מֶען לִיב הָאבִּין השי״ת מִיא זֶעהְט דָאךְ אִים נִיט , ווִיא קֶען מֶען לִיב הָאבֶּען אַמֶענְטְשִׁין וָואס מִיא זֶעט אִים נִיט וּבִפְרַט השי״ת ?

ת׳. אִיךְ גִידֵיינְק רבי בשעת אוּנְזֶער גִינֶעדִיגֶער קֵיסֶר אלכסנדר השני זכרו לברכה הָאט בַּפְרַייט אִין רוּסְלַאנְד מִילִיָאנֶעם מֶענְטְשֶׁען פוּן שְׁקְלַאפֶּעַריי , זַיינֶען אַלֶע אַרוּם גִינַאנֶגֶען אִין דֶער וָועלְט פְרֵיילֶעךְ (חָאץ מִיא הָאט אִים נָאךְ נִיט גִיזֶעהֶן אִין דִיא גוּבֶּערְנֶעס) אוּנ מֶען הָאט אִין אַלֶע שׁוּלֶען גִיבֶּעטִין השי״ת פַּאר אִים אוּנ מִיא הָאט אִים גִינֶעבִּין אַיין נָאמֶען „מלך חסד, מלך שלום" — אוּנ עֶס אִיז אַיין גִיבַּאקִין גִיוָוארִין אִין אִידֶעשֶׁע הֶערְצֶער אַלִיבְּשַׁאפְט צוּא אִים . חָאץ אִידֶען הָאבֶּען נָאךְ נִיט גֶעטָארְט וַויינֶען אִין רַאסֵיי,ווִיא בַּאלְד נָאר אַז מִיא הָאט גִיזֶעהֶן פוּן קיסר אַגוּטִין חַארַאקְטֶער הָאבִּין אִים אַלֶע אִידִין לִיב גִיקְרָאגִן מִיטִן גַאנְצִין לֶעבִּין,וּבִפְרַט

ת'. האהבה היא מתנה נתונה מאת האלהים אשר באמצעותה אנו אוהבים את ה' מפני שראוי לכך מפאת גדולתו ורום מעלתו וחסדו עלינו וזו היא אהבה שתלויה ביראה ומחמת האהבה הזאת אנו מקבלים עול התורה והמצוה וגם שבעבורה אנו צריכים לאהוב את הבריות מעשי ידיו ולחוננם כפי משאת ידינו וזה כלל גדול בתורה דעלך סני לחברך לא תעביד :

איצט אז ער האט אונז פאר גלייכט מיט אלע נאראדין . עס איז בייא איהם גלייך ארעם אונ רייך — בעטין אלע השי"ת פאר זיין נשמה, אונ אריכות ימים פון זיין זון (דאס איז איצטיגער קיסר זאל לעבין) היינט זעט רבי מה דאך דער קיסר זכרו לברכה האט בפרייט אפרעמדין נאראד האבין מיר אים אזו ליב גיהאט , השם יתברך וואס האט באשאפין איין וועלט מענטשין מליאנען , לבד בהמות וחיות ועופות — לבד פיש וואס אין ים וואס מיר זעהן ניט , דאס איז אלץ אף דיזע וועלט , ופשיטא שוין אזו פיל וועלטין מיט מלאכים וואס ער האט אפען הימעל , וויא דיא חכמי אסטראנאמיע שרייבין אז איטליכער שטערין איז אבעזונדער זון , אונ ארום איטליכער זון גייען ארום כמה וכמה וועלטין וויא ארום אונזער זון , אונ השם יתברך שפייזט אלע וועלטין פון דעם גרעסטען מלאך ביז דעם קלענסטין ווערעמל אונ ער האט אונז אידין בפרייט פון מצרים אונ האט אראפ גינידערט אפין בארג סיני פון אונזערט וועגען אונ האט מיט אונז גירעט דיא היילגע תורה אונ האט פערציג יאר נאך אנאנד אונז אין דער מדבר גישפייזט מיט מן פון הימעל אונ פאר אונז גיטאן גרויסע ניסים ביין ים אונ ביין ירדן אונ האט אונז גיגעבין ארץ ישראל אונ עד היום קוקט ער אויף איטליכין מענטשין אונ האט אויף אים רחמנות , נוא וויא דארף מען אזא גוטין גאט (זאל זיין ליבער נאמען זיין גיבענצט) פארט ליב האבין . וויא דארף ער שוין זיין איין גיבאקין אין הארצין אז עס זאל טאקע ניט באטרעפין דער גאנצער לעבין נאר אים צוא פרידען שטעלין, מיט וואס ? אז מיר זאלין אים פאלגין אלץ וואס ער הייסט מיר זאלין זיינעם . אקינד דאס הייסט אמענטשין ניט אפ עסין דיא הארץ מיר זאלין לעבין בנחת ובשלום וויא גוטע קינדערליך וואס עסין אלע אף איין טיש ביי זייער פאטער קעסט , וואס זיי ווייסען

ר'. והאיך הוא הדרך לאהבתו וליראתו כי דברים אלו הם שני דברים הפכיים כי הירא וחרד איך יאהב ·
ת'. בשעה שיתבונן אדם במעשיו וברואיו הנפלאים והגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה

אַז עֶס אִיז גִינוּג פַאר אַלֶעמֶען — אַלְזוֹ הָאט הַשי"ת פַאר אַלֶע מֶענְטְשִׁין גֶענוּג, בְּרוֹיט אוּנ כָּל טוּב — אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאט גִיהַאט צְוַויי זִין אִיז בַּאלְד בַּייא זֵייא גִיוָוארִין אַקְרִיג אִיבֶּער לַאנְד אִיצְט אִיז גִילוֹיבְּט הַשי"ת דָא פוּפְצֶעהֶן הוּנְדֶערְט מִילְיָאן מֶענְטְשִׁין אוּנ עֶס אִיז פַאר אַלֶעמֶען גֶענוּג בְּרֵייט. אוּנ חַכְמֵי יֶעגְרַאפֶיע שְׁרַייבִּין אַז עֶס וָואלְט גִיוֶוען שָׁלוֹם אוֹיף דֶער וֶועלְט, הָאט הַשם יתברך אִיר בַּאשַׁאפִין מִיט אַזוֹ אַיין אוֹפֶן אַז זֵיא קֶען נָאךְ אַרוֹיס גֶעבִּין פַאר צֶעהֶען מָאל אַזוֹ פִיל מֶענְטְשִׁין בְּרוֹיט וָוארוּם עֶס אִיז נָאךְ דָא פִיל לֶענְדֶער נִיט בַּאזֶעצְטֶע, הָאבִּין מִיר זִיךְ שׁוֹין פַאר וָואס צוּ קְרִיגִין הָא רבי!? דֶערִיבֶּער דַארְף אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ זֶעהֶן צוּ מַאכִין וָואס מֶעהר שָׁלוֹם אוֹיף דֶער וֶועלְט — כְּדֵי הַשי"ת זָאל נַחַת רוּחַ הָאבִּין פוּן זַיינֶע קִינְדֶערְלַאךְ וָואס לֶעבִּין זִיךְ בְּנַחַת וּבְשָׁלוֹם — אַז מִיר וֶועלִין אַזוֹ טָאן וֶועלִין מִיר זַיין אוֹהֲבֵי ה' וְוִיא אברהם אבינו, וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין מדרש אַז אברהם אִיז גִיקוּמֶען אִין ארץ ישראל אוּנ הָאט גִיזֶעהֶן וְוִיא אַלֶע מֶענְטְשִׁין הָאבִּין מְלָאכָה אוּנ אִיטְלִיכֶער פַאר דִינְט זַיין בְּרוֹיט כָּשֶׁר זַיי אַקֶערִין זַיי זֵייעֶן אוּנ שְׁנַיידֶען הָאט עֶר זִיךְ גִיפְרֵייט אוּנ הָאט גִיזָאגְט דִיא לַאנְד אִיז פַאר מִיר זֵייעֶר גוּט אִיךְ וֶועל דָא קֶענֶען אַיין פְלַאנְצִין אַהֲבַת הַשֵּׁם:

ר'. מַיין לִיבּ קִינְד דוּא הָאסְט מִיר דֶער קְוִויקְט מִיט דַיינֶע זִיסִינְקֶע רֵייד, הַשֵּׁם יתברך זָאל דִיר מַאֲרִיךְ יָמִים זַיין אַז דוּא זָאלְסְט קֶענֶען מַרְבִּיץ תּוֹרָה וְחָכְמָה זַיין בַּיי אִידִין אוּנ בַּיי אַלֶע מֶענְטְשִׁין אִין דֶער וֶועלְט, זָאג מִיר אָבֶּער מַיין קִינְד מִיר הָאבִּין אִין דֶער תּוֹרָה צְוֵייא מִצְוֹת „יִרְאָה" (מוֹרָא הָאבִּין פַאר הַשי"ת), אוּנ „אַהֲבָה" (לִיבּ הָאבִּין הַשי"ת) עֶרְקְלֶער מִיר מַיין זוּן וְוִיא קֶען זִיךְ בַּיין מֶענְטְשִׁין טַאסֶעוֶוען בֵּיידֶע צוּא זַאמֶען דָאס אִיז דָאךְ אַזַאךְ וָואס אוּנְמִיגְלֶעךְ אִיז בְּשַׁעַת מִיא הָאט מוֹרָא אִיז מֶען דָאךְ אוּמֶעטִיג וּבְשַׁעַת מִיא הָאט לִיבּ אִיז מֶען דָאךְ פְרֵיילֶעךְ וְוִיא קֶענֶען זֵייא זַיין צוּא זַאמֶען:

תאוה גדולה לידע את ה' הגדול כמו שאמר דהע"ה צמאה נפשי לאלהים לאל חי, וכשמהשב בדברים אלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויירא ויפחד וידע שהוא בריה שפלה וקטנה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות כמש"א דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו'

ת'. רבי איך וועל אייך זאגין דיא יִרְאָה וואס השם יתברך האט אונז גיהייסין מיר זאלין פאר איהם מוֹרא האבען מיינט מען ניט מוֹרא האבען פאר לייב שטראף דהיינו פאר דיא יסורים פון גיהנם אדער פאר צרות פון דער וועלט, הגם דאס דארף מען אויך, נאר ניט דאס איז דער עיקר יראת שמים — ווארום דאס רופט מען מיא האט מוֹרא פארין רוט עס זאל ניט וויטאן — האט מען דאך מוֹרא פאר זיך ניט פאר השי"ת :

ר'. וואס דען מיין זון הייסט אמתע יראת שמים וואס זיא איז צוא זאמען גיוויקעלט מיט אהבת ה' ?

ת'. וויא וואלט גיוועזן רבי אז פרייסישער קיניג וואלט דורך פארין דורכין גאס אונ ער וואלט בעטין דעם גרעסטען גביר דער לאנגען איהם אטרונק וואלט מען ניט לויפין מיט אלע כוחות דער לאנגען ?

ר'. אוודאי .

ת'. פאר וואס ? ער איז דאך ניט אונזער קיסר מיר האבין דאך פון אים ניט קיין גוץ ניט ער קען אונז טאן שלעכץ .

ר'. ער איז דאך אמענטש וואס רעגירט אף פערציג מיליאן מענטשין אז מיא זעט אים ווערט מען ביא זיך בטל, אז מיא דער מאנט זיך אז ער האט אונטער זיך אזעלכע וויא איך פערציג מאל טויזינט מאל טויזינט אונ ער האט איבער זייא צוא זאגין אדעה הן אף טויט צו דער לעבין, אונ עס גיפינען זיך אונטער זייא יענעראלין וואס ציטערען פאר איהם, היינט בעט ער מיר איך זאל אים דער לאנגען אטרונק דארף איך דאך אוודאי לויפין מיט כל הכוחות, אונ פרייען זיך אז איך האב זוכה גיוועזן צוא פאלגין דעם גרויסין מאן דעם קעניג — אונ וואו איך וועל גיין וועל איך זיך רימען איך האב באדינט דעם קיסר אונ איך וועל אים דאנקען דער פאר האץ ער זאל מיר דער פאר גאר ניסט געבין .

ת'. וויא וואלט זיין אז רושישער קיסר וואס ער איז איבער אונז אבעל

ובזה האופן יהיה ירא ואוהב ומקיים שני כתובין שנראין כאלו מכחישין זה את זה פסוק ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך וגו׳ ופסוק את ה׳ אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק כי בזאת האהבה והיראה יהיה הדבקות האמתי והנכון כי באמצעותו

דֶעָה אוּנ מִיר זַיינֶען בַּייא אִים אִין הַאנְט, אוּנ עֶר הָאט אוּנְטֶער זִיךְ אַכְצִיג מִילְיָאן מֶענְטְשִׁין, וָואלְט דָאס בֶּעטִין?

ר׳. וָואלְטִין מִיר אַוַדַאי לויפִין הַגַם עֶס קָאן אוּנְז קָאסְטִין דֶער גַאנְצֶער אֵיינִינְס, דֶער מָאן זִיךְ אַזוֹ אַיין גְרוֹיסֶע זְכִיָה פַאר אַזַא מֶענְטְשִׁין וָואס טוֹיזִינְטִין יֶענֶערָאלִין צִיטֶערִין פַאר זַיין גְרוֹיסֶען כָּבוֹד וּבִפְרַט מִיר זַיינֶען בַּייא אִים אִין הַאנְט, וּבפרט עֶר אִיז אַזוֹ אַגוּטֶער הֶערְר.

ת׳. וִויא וָואלְט גִיוֶוען אַז דֶער קֵיסָר אלכסנדר זָאל לֶעבִּין וָואלְט אַייךְ שְׁפַּייזִין זִינְט אִיר לֶעבְּט אוּנ עֶר וָואלְט אַייךְ עֶפֶּעס בֶּעטִין אַטוֹבָה אָדֶער פַאר זָאגִין אַזַאךְ אַז אִיר זָאלְט דָאס נִיט טָאן.

ר׳. אֲפִילוּ אַז דָאס זָאל מִיר קָאסְטִין מַיין גַאנְצִין לֶעבִּין דַארְף אִיךְ שְׁטֶעלִין דֶעם לֶעבִּין אִין רִיזִיקָע אוּנ גֵיין אִין בְּלוּט נָאר פָּאלְגִין דֶעם גְרוֹיסִין הֶער דֶעם גוּטִין קֵיסָר אלכסנדר אוּנְזֶער קֵינִיג זָאל לֶעבִּין.

ת׳. הַיינְט לָאמִיר זֶעהֶן וִויא דַארְפִין מִיר שׁוֹין לִיבּ הָאבִּין אוּנְזֶער פָּאטֶער פוּן הִימֶעל אַז עֶר הָאט אוּנְטֶער זִיךְ מִילְיָאן מִילְיָאנֶעס וֶועלְטִין נָאר אָן אַשִׁיעוּר אוּנ אָן אַיין עֶרֶךְ פוּן דֶעסְט וָוענִין קוּקְט עֶר אוֹיף אוּנְז וֶוערִימְלִךְ, מֶענְצְלִיךְ, אוּנ נִיט אוּנְז אַהֵיילִינֶע תּוֹרָה אוּנ פַאר זָאגְט אוּנְז מִיר זָאלִין אִים פָּאלְגִין וֶועלִין מִיר זַיין גְלִיקְלִיךְ אוֹיף בֵּיידֶע וֶועלְטִין וִויא דַארְפִין מִיר פָּארְט מוֹרָא הָאבִּין אוּנ שְׁטֵיין פַאר אִים מִיט שְׁטַאט אוּנ מִיט גְרוֹיס מוֹרָא אַז מִיר דֶער מָאנֶען זִיךְ אַז מִילָא מִילְיַאשִׁין מלאכים צִיטֶערִין צוּא דֶער מָאנֶען זַיין לִיבֶּען נָאמֶען אוּנ אוּנְז מֶענְטְשִׁין הָאט עֶר עֶרְלוֹיבְּט צוּא לוֹיבִּין אִים אוּנ דֶער מָאנֶען זַיין הֵיילִיגִין נָאמֶען פִיל מָאל אַטָאג אִין קְרִיאַת שמע אוּנ אִין תפלה — וִויא דַארְפִין מִיר פָּארְט פַאר אִים מוֹרָא הָאבִּין — אוּנ וִויא דַארְפִין מִיר אִים לִיבּ הָאבִּין אוּנ זֶעהֶען צוּא פְרִידֶען שְׁטֶעלִין מִיט אַלֶע קְרֶעפְטִין הַגַם עֶס קֶען אוּנְז קָאסְטִין דֶער לֶעבִּין מִיטִין גִיזוּנְד מִיט אֵייגִינְס וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין דֶער תּוֹרָה (ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך), זָאלְסְט לִיבּ הָאבִּין

ילך בדרכיו מה הוא חנון רחום ישר ונאמן ומתנהג עם בריותיו במדות האלו בלי שום התפעלות כן הדבק בו יהיה כן ויצא ממדרגות האלו אל מדרגת הקדושה כמ"ש קדושים תהיו כי קדוש אני :

ר'. היצטרך לעשות דבר אחר לבא אל השלמות המאושר נוסף על השני דברים אלו שאמרת אהבת המקום ואהבת הבריות .

ת'. שני דברים אלו הם כלל גדול בכל התורה כולה, כי ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך וכל מאדך יכלול כל הדברים

השי"ת מִיט דַיין גַאנְצִין הַארְצֶען מִיטִין גַאנְצֶען לֶעבִּין מִיט גָאר דַיינֶע גֶעלְט, וָוארום דוּא מִיט דַיינֶע גֶעלְט זַייט אִיר אַלֶע זַיינֶע .

ר'. דָאס הָאסְטוּ מִיר גוּט אַרוֹיס גִינֶעבִּין מַיין קִינְד, — אָבֶּער אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים זָאגִין אַז דֶער צוּא רֶעכִינְט מֶען אהבת הבריות אוֹיךְ אַז מִיא זָאל הָאלְט הָאבֶּען דֶעם צְוֵוייטֶען אַזוֹא וִויא זִיךְ זֶעלְבְּסְט דָאס אִיז אַעִיקָר פוּן דֶער תּוֹרָה .

ת'. אַוַודַאי — מְמֵילָא אַז מִיא הָאט הָאלְט הַשי"ת פִּירְט מֶען זִיךְ אִין זַיינֶע וֶועגֶען וִויא עֶר פִּירְט זִיךְ — הָאט מֶען הָאלְט זַיינֶע קִינְדֶער דָאס הֵייסְט אַלֶע מֶענְטְשִׁין אִין דֶער וֶועלְט וָוארוּם עֶר הָאט זַייא בַּאשַׁאפֶען, וִויא השי"ת הָאט רַחֲמָנוּת הָאבִּין מִיר אוֹיךְ רַחֲמָנוּת, וִויא השי"ת הֵיילְט קְרַאנְקֶע דַארְפִין מִיר אוֹיךְ רוּפִין אַדָאקְטֶער צוּא קְרַאנְקֶע, שְׁפַּייזִין אָרֶעמֶע בַּאקְלֵיידִין נַאקֶעטֶע, נִיט הָאבִּין קַיין כַּעַס, קַיין קִנְאָה, קַיין שִׂנְאָה, קַיין שׁוּם רָעָה טָאן אַמֶענְטְשִׁין, כְּדֵי הַשם יתברך זָאל פוּן אוּנְז נִיט הָאבֶּען קַיין צַעַר — וָוארוּם אַז אַמֶענְטְשׁ אִיז מְצַעֵר דֶעם צְוֵוייטִין הָאט השי"ת צַעַר פוּן בֵּיידִין, פוּן דֶעם קִינְד דֶער צַדִיק וָואס מִיא אִיז אִים מְצַעֵר, אוּנ פוּן דֶעם רָשָׁע וָואס עֶר אִיז מְצַעֵר — פוּנְקְט אַז אַפָאטֶער זֶעט אַז אֵיין זוּן שְׁלָאגְט דֶעם אַנְדֶערִין, קְלֶעמְט זִיךְ דָער פָאטֶער אוֹיף דֶעמְ'ס וֵוייטָאג, אוּנ אוֹיף דֶעמְ'ס רִשְׁעוֹת .

ר'. צוּא קֶען אַמֶענְטְשׁ יוֹצֵא זַיין מִיט דִיא צְוֵוייא „אהבה'ס" דָאס אִיז אהבת ה', ואהבת בריותיו (הָאלְט הָאבִּין השם יתברך אוּנ הָאלְט הָאבִּין זַיינֶע מֶענְטְשִׁין) .

ת'. דִיא צְוֵוייא זַאכֶען אַז עֶס אִיז דָא בַּיין מֶענְטְשִׁין וִויא מִיא דַארְף וֶועט עֶר מְמֵילָא מְקַיֵים זַיין כָּל הַתּוֹרָה, וָוארוּם אַז עֶר וֶועט הָאלְט הָאבִּין

דוייח

שבינו לבין המקום ב"ה מצות עשה ומצות לא תעשה, ואהבת לרעך כמוך הוא כולל כל הדברים שבין אדם להבירו עשין ולאוין דיני ממונות ואונאות ודיני נפשות גם תורת הנשואין והבכורות שהתורה והישוב בנוי עליהם, ובמה יתרצה עבד אל אדוניו כי אם בשתים אלה לשמור ולעשות את כל תרי"ג מצות התלוים תחתיהם :

ר'. האם אהבת הבריות שתלוי בואהבת לרעך כמוך צריך שיהיה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך כמו אהבת המקום ברוך הוא.

ת'. להיות ששתי האהבות האלו הם שני עמודי התורה ראוי שיהיו דומים זה לזה וכמו שאהבת המקום היא בכל לב ונפש ומאוד ר"ל כי לקיים מצות ה' התלוים בלב ובנפש כגון להרחיק הדעות הזרות והנכריות מלבו צריך להתלהב בנפש משלהבת האהבה האלהית והיראה הפנימית עד שאפילו אדם נוטל נשמתו לא יעבור מפקודי ה' ומצותיו וכל שכן שלא יעבור אם יהיה בדבר הסרון כיס שעל כל אלה מפני אהבתו ית' אם יטלו ממנו נפשו וממונו ולבו היינו שיצערוהו בגופו אל יעבור על מצות קונו כן באהבת הבריות צריך שתהיה בכל לב נפש ומאד :

השם יתברך וועט ער מְקַיֵים זיין אַלֶע מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, אונ אַז ער וועט האלט האבען זיינע קינדער וועט ער מקיים זיין אַלֶע מִצְוֹת שבין אדם להבירו, — וועט ער זיך שוין היטין פון אַפְּרֶעמְדִין גְרָאסִין ער וועט שוין לֶעבִּין מִיט זיין ווייב בְּשָׁלוֹם וְשַׁלְוָה ער וועט שוין ניט ריידין קֵעגִין קיין מֶענְטְשִׁין אַגְרָאבִּין וָוארְט — ער וועט ניט טָאן קיין שום עַוְלָה קֶעגֶען פְּרַאוִוימִילְסְטְווֶע — וָואס אַף דיא עִנְיָנִים איז גִיבּוֹיט דער גַאנְצֶער יִשּׁוּב הָעוֹלָם :

ר'. זָאג מִיר מַיין קִינְד צוּא מִיא דַארְף דֶעם אַנְדֶערן מֶענְטְשִׁין אויך אַזוֹא לִיבּ הָאבֶּען מִיטֶען גַאנְצֶען הַארְצֶען פּוּנְקְט וויא השי"ת.

ת'. וויא בַּאלְד אַז בֵּיידֶע מִצְוֹת אהבת המקום ואהבת בריותיו, וֶוערְט זִיךְ אֵיינֶע אָן דִי אַנְדֶערֶע — איז פּוּנְקְט וויא לִיבּ הָאבֶּען השי"ת דַארְף מֶען מִיטִין גַאנְצֶען הַארְצֶען אונ מִיט דֶעם גַאנְצֶען לֶעבֶּען עֶס זָאל נִיט אַרַיין קֵיין שום מַחֲשָׁבָה זָרָה אין רַעְיוֹן אונ מִיא זָאל גְלוֹיבִּין אין השי"ת מִיט זיין הַשְׁגָחָה מִיט איין אֱמֶת — דָאס גְלַייכֶען לִיבּ הָאבִּין דֶעם חָבֵר דַארְף אוֹיךְ זיין מִיטִין גַאנְצֶען רַעְיוֹן אונ מִיטִין גַאנְצֶען אֵייגֶענְס.

ר'. דַארְפְסְט מַיין קִינְד בֶּעסֶער דוּרְךְ ריידין דיא רייד וויא קֶען מֶען לִיבּ

ר'. צריך אתה לפרש דבריך ולהודיע איך באהבת הבריות יהיו שלש אלה .

ת'. בכל לבבך היינו שלא לשנא שום אדם בלב כמ"ש לא תשנא את אחיך בלבבך , והשנאה אשר בלב רובה באה מחמת הקנאה וגדולה השנאה הבאה מחמת הקנאה יותר מהבאה מחמת עלבון ותחרות או דבר אחר כיזו בסור הסבה סר כל חלאתה ויש לה תקומה , אמנם הבאה מחמת הקנאה אין שום תקנה לה כי בכל עת תעורר מדנים ויעל באשה , היא אשר ההריבה מקדש שני שלא היה בו לא ע"א גלוי עריות שפיכות

הָאבִּין אַמֶענְצִין מִיטִין גַאנְצֶען לֶעבִּין אוּנ גַאנְצֶען הַארְצֶען , אוּנ מִיטֶען אֵייגִינְס .

ת'. בכל לבבך , מִיא טָאר נִיט פַיינְט הָאבֶּען אַאִידֶען אִין הַארְצֶען , וִויא עֶס שְׁטֵייט לא תשנא את אהיך בלבבך — דִיא שִׂנְאָה וָואס אִין הַארְצֶען (על פי רוב) קוּמְט פוּן קִנְאָה אוּנ אַז אִיךְ הָאבּ יֶענֶעם פַיינְט מַהֲמַת קִנְאָה אִיז דִיא שִׂנְאָה גְרֶעסֶער אֵיידֶער מַחֲמַת עֶר הָאט מִיר מְבַייֵשׁ גִיוֶועןְ , אָדֶער אִיבֶּער קְרִיג , וָוארוּם אַז אִיךְ הָאבּ אִים פַיינְט מחמת קְרִיג גֵייט דִיא שִׂנְאָה גִיךְ אִיבֶּער אָבֶּער אַשִׂנְאָה פוּן קִנְאָה שְׁטַארְקְט זִיא זִיךְ פוּן טָאג מחמת אַלֶע רֶגַע אִיז אַלְץ דִיא קִנְאָה גְרֶעסֶער אוּנ גְרֶעסֶער , אַלְזוֹ שְׁרַייבְּט שלמה המלךְ (כבד אבן ונטל החול) אַשְׁטֵיין אִיז שְׁוֶוער צוּ טְרָאגִין אַף זִיךְ דָאךְ קֶען מֶען אוֹיף הוֹיבִּין מִיט מַאטֶערְנֶעס , זַאמְד אִיז שְׁוֶוער מחמת זִיא שִׁיט זִיךְ אִיבֶּער אִין אַזַאק קֶען זִיא זִיךְ אַיין הַאלְטִין , אָבֶּער קנאה קֶען קֵיין מֶענְטְשׁ נִיט אִיבֶּער טְרָאגֶען מחמת זִיא בְּרֶענְט אִין הַארְצֶען וִויא אַפַייֶער , כמה וכמה צַדִיקִים זַיינֶען דוּרְךְ גִיפַאלֶען אִין דִיא עֲבֵירָה — אוּנ דִיא שִׂנְאָה וָואס קוּמְט פוּן קִנְאָה רוּפְט מֶען (שנאת חנם) וָוארוּם יֶענֶער הָאט מִיר גָאר גִיסְט גִיטָאן נִיסְט מֶער וָואס יֶענֶער אִיז רַייכֶער קְלִיגֶער אָדֶער פְרִימֶער עֶס גֵייט אִים בֶּעסֶער דֶערִיבֶּער הָאבּ אִיךְ אִים פַיינְט צוּא לִיבּ דָאס אִיז חָרוּב גֶעוָוארִין דֶער בית המקדש הַגַם דָארְטֶען אִיז גִיוֶוען גְרוֹיסֶע צַדִיקִים לוֹמְדִים , זֵייא הָאבֶּען זִיךְ אָבֶּער נִיט אַיין גֶעהַאלְטִין פוּן שִׂנְאָה-קִנְאָה . נָאךְ אַסָארְט שִׂנְאָה אִיז דָא מחמת יֶענֶעמְס נַאטוּר שְׁטִיכְט נִיט מִיט מִיר דֶערִיבֶּער הָאבּ אִיךְ אִים פַיינְט דִיא שנאה אִיז אוֹיךְ שְׁוֶוער צוּא פַארִיכְטִין אָבֶּער נִיט טִיא פְרִיעֶרְדִיגְקֶע — דֶערִיבֶּער

דמים כמו במקדש ראשון והיא אשר הגלה את פליטת יהודה ומקיימת את שארית ישראל בגלות ואשר סבבה כל הגירושים והרעות והצרות שהיו מעולם בגלות החל הזה כי עדיין צחנתה ועשנה עולה להשחית, והשנאה הזאת אשר בלב נקראת שנאת חנם כי על עסקי חנם וקנאה לבד נכנסת בלבו של אדם והיא קשה שבכלם כי תרתי אית בהו לגריעותא הקנאה שמוציאה את האדם מן העולם והשנאה אשר בלב. ועל זה נאמר בכל לבבך כי לא לבד חייב אדם להזהר שלא ידבק בו מאומה מהאדם הרע הזה, אמנם לאהוב את האדם בלבו ולהרחיק ממנו שמץ קנאה ותחרות וזו היא האהבה שבלב. עוד יש שנאה אחרת והיא שאדם שונא לחברו לא מפני קנאה או תחרות אלא מפני רוע המדות אשר בנפש המתעורר

שטייט בכל נפשך מיא זאל ניט אריין לאזין קיין שום שנאה אין הארצען מחמת ניט אלע מענטשין האבען גלייכע בלוט אונ גלייכע נאטורעס וויא באלד אז השי"ת האט אים באשאפען מיט אזו אנאטור דארף מען אים ליב האבען — נאך אסארט שנאה איז דא מחמת געלט, למשל צווייא קרעמער, צווייא בעלי מלאכות האבען זיך ניט ליב, דעריבער שטייט (בכל מאודך) וואן יענער האט ביא דיר אוועק גינומען פרנסה זאלסטו ניט בעטין ביא השי"ת אף אים איין רעה, למשל צווייא קינדער זיצען ביא אפאטערס טיש אונ דער פאטער גיט איינעם אחלק קומט צוא דער צווייטער אונ חאפט ארוים, אויב דער צווייטער איז איין נאר מאכט ער אמחלוקת, אבער אז ער איז אקלוגער לאכט ער זאגט ער טאטע גיב מיר איין אנדער חלק יענעם האט מיין ברודער צו גינומען, השם יתברך זיצט אפין הימעל אונ טיילט אלעמען חלקים — אנאר אז דער צווייטער נעמט זיין פרנסה ווערט ער אין כעס אונ מאכט מחלוקת אונ וויל זעהען דעם צווייטינס בלוט, אבער אקלוגער זאגט רבש"ע גיב מיר איין אנדער חלק מחמת יענעם האב איך שוין ניט, אונ ניט בעטין אויף יענעם שלעכטעס דאס גלייכען ווען עס מאכט זיך עפעס אקריג זאל מען זיך פאר לאזען אף בית דין אונ אפין אמת, וואס מענטשין ווילין דער קלערין כדי מען זאל זיך ניט קריגען ווארום אלע מענטשין זיינען דאך גלייך וויא איין מענטש, היתכן אז אמענטש וועט זיך אפ שלאגען דיא פוס הורך דיא האנט וועט ער דען נעמען נקמה פון דער האנט אלמאי האט זיא גישלאגין

דיא

כי כמו שהטבע נותן שהאהבה נופלת בין הדומים כן כשלא ידמו יחד האנשים במדותיהם ובמזגיהם יפול ביניהם שנאה וזו אינו קשה כראשונה אמנם קשה לתקן ולכן מוזהרים אנו להתרחק ממנה לפי שנאמר בכל נפשך היינו אף על פי שחבירך אינו שוה במדות בנפשך חייב אתה לסבול אותו ולאהבה אותו בעבור ה׳ שככה בראו. המין השלישי מהשנאה היא הבאה מחמת דררא דממונא וזהו שנאמר בכל מאדך, ובזו השנאה גם כן אותה הנופלת בין בעלי האומניות שכל אומן שונא בני אומנתו, ועל הדבר הזה ג״כ מוזהרים אנו. וכשיחשוב הבעל אומנות שהכל מאת ה׳ העושר והכבוד ואין אדם נוגע במה שמוכן להבירו, לא ישנא לבעל אומנות אדרבה יאהב אותו מפני הדמותו אליו. וכן אם ריב או מצה יפול בין אנשים ונגשו אל השופט ושפטום ורוב יריבו יחד באותו הדבר אשר יפול הריב והאמת יעשה דרכו ולמה ישנאו זה את זה אחר כך כי כל העדה כלם כגוף אחד נבדל באבריו וכמו שאם ידו של אדם תכה את רגלו או שום אבר אחד מאיבריו לא ישוב להכות לידו לנקום נקמת רגלו כן אם יחטא איש לאיש מצוה שלא לנקום ולנטור אבל למחול לו מיד

דִי פוּס, אַלְזוֹ אַז עֶס מַאכְט זִיךְ אַמַחֲלוֹקֶת צְווִישֶׁען בְּרִידֶער דַארְף מֶען נִיט נֶעמֶען נְקָמָה אֵיינֶער פוּן צְוֵויטֶען, נָאר עֶר זָאל אִים בַּאלְד מוֹחֵל זַיין וְויא אברהם הָאט מוֹחֵל גִיוֶועזֶען אבימלך׳ן אוּנ הָאט נָאךְ גִיבֶּעטִין דֶעם בּוֹרֵא פַאר אִים עֶר זָאל וֶוערִין גִיזוּנְט — לָאמִיר זִיךְ אוֹיס רֶעכֶענֶען וְויא פִיל זַיינֶען מִיר פָארְט דֶער וְוידֶער דֶעם אוֹיבֶּערְסְטִין אַלֶע טָאג פוּן דֶעסְט וֶועגִין אַז מִיר הָאבִּין חֲרָטָה אוֹיף עָבָר אוּנ מְקַבֵּל אוֹיף לְהַבָּא נָאךְ אַמָאל נִיט טָאן דִיא נַארֶעשַׁקֵייט אִיז עֶר אוּנְז מוֹחֵל הַיינְט וְויא בַּאלְד אַז מִיר זַיינֶען זַיינֶע קִינְדֶערְלֶעךְ דַארְפֶען מִיר זִיךְ פִירֶען וְויא עֶר פִירְט זִיךְ אוּנ מוֹחֵל זַיין אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערִין, וָוארוּם הַשי״ת פִירְט זִיךְ מִיטֶען מֶענְטְשִׁין פּוּנְקְט וְויא דֶער מֶענְטְשׁ פִירְט זִיךְ מִיטֶען חֲבֶר, אִיז דֶער מֶענְטְשׁ אַגוּטֶער צוּם חֲבֶר אִיז מֶען גוּט צוּא אִים אִיז עֶר מוֹחֵל אִיז מֶען אִים אוֹיךְ מוֹחֵל — אוּנ מִיר זָאלֶען אוֹיף וַוייזִין אֵיינֶער דֶעם צְוֵויטֶען דִיא פֶעלֶערִין — כְּדֵי הַשי״ת זָאל אוֹיף אִים נִיט הָאבִּין קַיין תַּרְעוּמוֹת, אָבֶּער בְּשַׁעַת מִיר שְׁטְרָאפִין דֶעם חַבֶר צוּא גוּטֶען דַארְפִין מִיר אִים שְׁטְרָאפִין מִיט זִיסֶע רֵייד אוּנ זָאגִין אִים בְּרוּדֶערְקֶע דוּא פִירְסְט זִיךְ אִיבֶּער מִיט דֶעם וָואס דוּא זִינְדִיגְסְט, אוּנְזֶער פָאטֶער וֶועט הָאבֶּען צַעַר פוּן דִיר, וַוארְף בְּרוּדֶער אַוֶועק

ולהתפלל אל ה' עליו שימחול לו כמו שעשה אבינו הזקן שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ויחשוב ג"כ בלבו כמה אנחנו מוסיפין לחטא בכל יום ויום לפניו ית' והוא מוחל לנו על העונות והפשעים ואם אנו בניו כד"א בנים אתם לה' אלהיכם ומצווים ללכת בדרכיו מחויבים אנו ג"כ למחול כמוהו ולהעביר על מדותינו כי כל העובר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו מדה כנגד מדה, והוכח נוכיח את עמיתנו בדברים המתישבים על הלב ולא נשא עליו חטא לא במחשבה לא בדבור ולא במעשה אבל בשלשת אלה נועילהו וזהו ואהבת לרעך כמוך כי כל הדברים הנאהבים והרצויים לך חייב אתה להשתדל במעשה ובדבור ולעשות לרעך, ולהביא שלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו כמ"ש בקש שלום ורדפהו ובמחשבה שתחמוד בלבך שיבא אליו טובה ועל זה תתפלל אל ה' תמיד כמו שאתה מתפלל על טובתך:

ר'. אחרי שפירשת שני עמודים אלו שכוללין כל התורה כולה דברים שבין

דיין שלעכטין פירונג, אזו האט השי"ת אונז פאר זאגט (הוכח תוכיח את עמיתך) וויא דיין חבר דיא גוטע וועג — דאס גלייכין דארפין מיר זעהען מאכין שלום צווישען מאן אונ ווייב וואָרום דער עיקר התורה ווערט מקוים נאר אז עס איז שלום צווישען מאן אונ ווייב — אבער ה"ו אז עס איז מחלוקת צווישען מאן אונ ווייב — הגם די הארץ איז זייערע אגוטע אין אידעשאַפט ווערין זייא אבער נכשל אין כל התורה, מחמת דיא עבירות וואס זייא טוען אלע טאג בעת מחלוקת אונ זייא קענען ניט ערציהען זייערע קינדער אין אגוטע וועג מחמת דאס קינד זעהט אז פאטער אונד מוטער קריגען זיך אונ שילטען זיך בלייבט דאס בייא אים אייביג אין נאטור — דער כלל מען דארף זעהן טאן דעם צווייטען גוטן מיט כל המיגלעכקייט ניט טראכטין אויף אים קיין שלעכץ אין הארצין נאר טראכטען רק וויא צוא טאן דעם צווייטען אטובה אונ בעטין השם יתברך ער זאל דיר העלפין טאן גוטעס לייטין, אזוא שטייט געשריבין (ואהבת לרעך כמוך) זאלסט ליב האבען דיין חבר וויא זיך זעלבסט, וואס נאר עס קען זיין גוט פאר דיר זאלסטו וועלין אז דיין חבר זאל אויך האבען דאס נעמליכע:

ר'. וויא באלד אז דוא האסט שוין ארום גישמועסט דיא צוויי פונדא-מענטין וואס דאס איז כולל כל התורה כולה — דאס הייסט פרום

אדם למקום ודברים שבין אדם לחבירו. אמור בכלל כמה הם שרשי העונות שירחק מהם האדם כדי שלא ימנעוהו מלבא אל האושר המקווה.

ת'. שרשי העונות הם שלש והם מזיד, שוגג, ופושע:

ר'. מה הוא הנקרא מזיד.

ת'. להיות כי יצר לב האדם רע מנעוריו עלובה העיסה שהנחתום מעיד עליה וכל איש לבצעו מנעוריו נקל להמשך אחרי שרירות לבו ותאותו מתענוגי העולם וחמדותיו ולא יבחין בין הדברים המותרים והאסורים כדי למלאות תאות הנפש הבהמית וכל העונות הנעשות בזדון מחמת התאוה והחמדה והודע אליו חטאתו ובכל זה יתפתה אחר יצרו יקראו כלם שנעשו במזיד.

ר'. מה הוא הנקרא שוגג.

ת'. על שני אופנים נוכל לאמר שוגג אם שוגג בענין המעשה כי לא הודע אליו שהדבר ההוא עון לעשותו והושב שהוא מותר ושגיאות מי יבין או כי בשגגה נתפתה אחרי הדברים שגופם אינו אסור לגמרי,

---

קֶענֶין השי"ת אוּנְד גוּט צוּא לַייטִין, זָאג מִיר מַיין לִיבֶּער זוּן וויפִיל עֲבֵירוֹת פוּנְדַאמֶענְטָּגֶע אִיז פַאראַן, ווָאס אַמֶענְטְשׁ דַארְף זִיךְ פִיל הִיטִין פוּן זַייא מֶער ווִיא פוּן אַלֶע עֲבֵירוֹת, זָאלִין אִים נִיט שְׁטָערִין פוּן צוּ קוּמֶען צוּם רֶעכְטֶען תַּכְלִית ווָאס דָאס אִיז דִיא גַאנְצֶע הָאפֶענוּנְג פוּן מֶענְטְשִׁין.

ת'. דִיא פוּנְדַאמֶענְטִין עֲבֵירוֹת אִיז דְרַייא, מֵזִיד, שׁוֹגֵג, וּפוֹשֵׁעַ.

ר'. ווָאס אִיז דָאס מֵזִיד?

ת'. דֶער נַאטוּר פוּן מֶענְטְשִׁין אִיז עֶס צִיט אִים נִיט צוּא גוּץ מַחֲמַת עֶר אִיז בַּאשַׁאפֶען גֶעווָארִין פוּן פִיר יְסוֹדוֹת, אוּנ אַלֶע רֶגַע שְׁטַארְקְט זִיךְ אִין אִים אַיין אַנְדֶער יְסוֹד — דָא ווִילְט זִיךְ אִים אַלֶע פַאר גֶעניגֶען ווָאס מֶען טָאר נִיט, דָא ווִילְט זִיךְ טָאן דֶעם צְווַייטֶען בַּייז — דָא ווִילְט זִיךְ ריידִין דְבָרִים בְּטֵלִים — וּבִפְרַט אַמֶענְטְשׁ אִיז דָאךְ רַק צְווִישֶׁען מֶענְטְשֶׁען עֶר זֶעהֶט אַלְץ אוּנ ווִיל אַלְץ, אִיז דִיא אַלֶע זַאכִין ווָאס עֶס ווִילְט זִיךְ אִים טָאן אוּנ מֶען טָאר דָאס נִיט רוּפְט מֶען מֵזִיד עֶר ווייס אַז מִיא טָאר נִיט.

ר'. ווָאס אִיז דָאס שׁוֹגֵג?

ת'. שׁוֹגֵג ווֶערְט אָן גֶערוּפִין אֵיינְס פוּן דִיא צְווַייא אָדֶער עֶר הָאט טַאקְע נִיט גֶעווּאוּסְט אַז מֶען טָאר נִיט טָאן דִיא זַאךְ אָדֶער עֶר הָאט נִיט גֶעווּאוּסְט אַז עֶס קֶען אַרוֹיס קוּמֶען דֶער פוּן אַיין עֲבֵירָה לְמָשָׁל

אמנם מצוה להזהר מהם כגון הרהורי עבירה, מחשבות און, דברים בטלים רוב התענוג בדברים המותרים וכיוצא בזה שכלם מבטלים את האדם מדבקות מחשבת בוראו ואהבתו והם דברים שמעט מעט יוכלו להביא את האדם לידי רוע מעשה וקניית תכונות רעות לנפשו את ז׳ תועבות ה׳ אשר שׂנא ולטרוף נפשו באפו ולהטרידו מחיי העולם הזה והבא:

ר׳. ומה הנה שבע תועבות אשר בנפש.

ת׳. הם שבעה גופי עבירות ראשיים אשר תחתיהם ישׂתרגו כל העונות ובראשיתם נראים דברי שוא ואין אדם נשמר מהם ואם יתפתה אחריהם טורדין אותו מן העולם כי בולמוסם חזק וקשה אחר כך לתקן את אשר עוותו כי הם מקנים גם כן תכונה רעה בנפש האדם, ע״כ שומר נפשו ירחק מהם ואלו הם. הבטלה, הגאוה, הגרגרנות, הזמה

טְרַאכְטֶען וֶוענְן עֲבֵירוֹת. אָדֶער אַפוּלֶע רֵיידִין אַזֶעלְכֶע רֵייד וָואס עֶס קָען נִיט אַרוֹיס קוּמֶען דָער פוּן אַפָּאלְזֶע אִין פַּרְנָסָה — אָדֶער תּוֹרָה אוּנְד הַארַאקְטֶער, אָדֶער גֶעבִּין זִיךְ צוּא פִיל פַּאר גֶענִינְגֶען, אִין דִיא אַלֶע זַאכִין אַז אַמֶענְטְש לָאזְט זִיךְ אַרַיין פִיל גֵייט עֶר בִּיסְלַאךְ וַויים אַרָאפּ פוּן אִידְעשֶׁקַייט אוּנ פוּן מֶענְטְשְׁלִיכֶען חַארַאקְטֶער — בִּיז עֶר קְרִיגְט אַמִיאוּסֶען נַאטוּר אוּנ אַגְרוֹיסֶען אַפֶּעטִיט צוּא אַלֶע עֲבֵירוֹת וָואס הַשֵּׁי״ת הָאט פַיינְט, אוּנ נַאכְהֶער וֶוערְט עֶר פַּאר טְרִיבֶּען פוּן דֶער וֶועלְט וּפְשִׁיטָא אַז עֶר הָאט נִיט קַיין מְנוּחָה אוֹיף יֶענֶער וֶועלְט:

ר׳. וָואס אִיז דָאס דִיא זִיבֶּען גְרוֹיסֶע פֶעלֶערִין וָואס הַשֵּׁי״ת הָאט פַיינְט דָעם מֶענְטְשִׁין וָואס הָאט זֵייא.

ת׳. דָאס זַיינֶען זִיבִּין הוֹיפְּט עֲבֵירוֹת וָואס אוּנְטֶער זֵייא רֶעכִינְט זִיךְ אַלֶע עֲבֵירוֹת אִין דָער תּוֹרָה, אפילו אִין אָנְהוֹיבּ דוּכְט זִיךְ דֶעם מֶענְטְשִׁין אַז דָאס אִיז גָאר נִיסְט, נַאכְהָער אַז דֶער מֶענְטְשׁ הִיט זִיךְ נִיט פוּן דִיא זִיבֶּען זַאכִין אוּנ עֶר לָאזְט זִיךְ אָן רַיידִין וֶוערְט עֶר צוּא גֶעצְוִינְגִין דֶער צוּא וִויא מִיט אַמַאגְנֶעט — וָוארוּם דָער אַפֶּעטִיט פוּן דִיא עֲבֵירוֹת אִיז גְרוֹיס, אוּנ עֶר קָען שׁוֹין נִיט פַאר רִיכְטִין וָואס עֶר הָאט פַאר קְרִיפְּט, מחמת עֶס בְּלַייבְּט שׁוֹין בַּייא אִים דָער מִיאוּסֶער נַאטוּר אִין זַיין נֶפֶשׁ דְרוּם דַארְף זִיךְ אַיין מֶענְטְשׁ הִיטֶען דָער פוּן — דָאס זַיינֶען זֵייא. בְּטֵלָה, גַאוָה, גַרְגְרָנוּת, זִמָּה, כַּעַס, קַמְצָנוּת, קִנְאָה, זַיי הָאבִּין אוֹיף זִיךְ זִיבִּין

הכעס, הקמצנות, הקנאה, ולהם שבע שמות מתחלפים אשר קראו להם הנביאים והם, רע, ערל לב, טמא, שונא, מכשול, אבן, צפוני:

ר'. פרש דבריך ואמור טבע כל אחד מהעונות האלה ואיך מכוונים השמות שאמרת עם אותם אשר קראו להם הנביאים.

ת'. הבטלה היא רעה חולה שאדם מתבטל ומתעצל לבא אל שלמותו ויושב ופונה לבו לדברים בטלים ואינו עוסק בתורה ובמצות ולא במלאכתו והיא ראשית כל העונות וע"כ נקרא רע כמ"ש כי יצר לב האדם רע מנעוריו ואוהב הבטלה יותר מהתעסק בשלמותו ולא ידע כי

גֶעמֶען וואס דיא הֵיילִיגֶע נְבִיאִים אִין תנ"ך רופִין דָאס — רַע (שְׁלֶעכְט) עֲרַל לֵב (פַאר שְׁטָאפְּט הַארְץ) טָמֵא, שׂוֹנֵא, מִכְשׁוֹל, אֶבֶן, צְפוּנִי.

ר'. גִיבּ מִיר מַיין זון בֶּעסֶער אַרוֹיס דֶעם נַאטוּר פוּן דִיא אַלֶע פֶעלֶערִין וִויא פַּאסְט אִיטְלִיכֶער פֶעלֶער צוּם נָאמֶען וָואס דִיא הֵיילִיגֶע נְבִיאִים רופֶען דָאס.

ת'. „הבטלה" (לֵיידִיג גֵיין) דָאס אִיז זֵייעֶר אַשְׁלֶעכְטֶע קְרַאנְקֵייט אִין נַאטוּר, אַז אַמֶענְטְשׁ וָואס קָען אִין זַיין צַייט וֶוערִין גְלִיקְלִיךְ אוּנ עֶר פוּילְט זִיךְ אוּנ זִיצְט לֵיידִיג אוּנ גֵייט נִיט לֶערְנֶען תּוֹרָה אָדֶער פַאר דִינֶען אַרוֹבִּיל וָואס דָאס אִיז אוֹיךְ אַמִצְוָה, אוּנ רֶעט מִיט אִים זָאגְט עֶר וָואס טוֹא אִיךְ אַבִּיא אִיךְ זִינְדִיג נִיט, אוּנ דָאס וֵוייס עֶר נִיט אַז אוּם גֵיין לֵיידִיג אִיז פוּן דִיא עֶרְשְׁטֶע עֲבֵירוֹת, וָוארוּם אַלֶע עֲבֵירוֹת קוּמְט אַרוֹיס פוּן אִיר עֶר וֶוערְט אָן גֶערוּפִין רַע (כי יצר לב האדם רע מנעוריו) דֶער נַאטוּר פוּן מֶענְטְשִׁין אִיז שְׁלֶעכְט פוּן קִינְד וַויס, עֶר פוּילְט זִיךְ צוּא טָאן אַמֶענְטְשׁ אִיז בַּאשַׁאפֶען גֶעוָוארִין אוֹיף דֶער וֶועלְט אַף צוּא טָאן גוּטְץ וּבפרט מִיר אִידֶען הָאט השי"ת אוֹיף אוּנְז גֶיזָאגְט אִין דֶער הֵיילִיגֶער תּוֹרָה (כי לי בני ישראל עבדים) מִיר זַיינֶען זַיינֶע קְנֶעכְט מִיר טָארֶען נִיט אוּם גֵיין לֵיידִיג — אִין פָּסוּק שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבִּין (עם זו יצרתי לי) — השי"ת זָאגְט דִיא פָאלְק אִידִין הָאבּ אִיךְ בַּאשַׁאפִין פַאר מִיר (תהלתי יספרו) זַייא זָאלִין דֶער צֵיילֶען מַיינֶע גְרוֹיסְקֵייט — מִיר דַארְפֶען זִיךְ דֶער מָאנֶען דֶעם עֶרְשְׁטֶען וָוארְט פוּן דִיא עֲשֶׂרֶת הַדִבְּרוֹת (אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים) זָאגְט השי"ת אִיךְ בִּין אַייעֶר גָאט וָואס הָאבּ אַייךְ אַרוֹיס גֶינוּמֶען פוּן מצרים וָואס אִיר זַייט דָארְטֶען גִיוֶוען קְנֶעכְט,

בנפשו הוא ומכלל העון הזה המשחק בקוביא או בקלפים וכיוצא לפי שאינו מתעסק בישובו של עולם ואסור לאדם שיתעסק בעולמו אלא או בתורה וגמילות חסדים או בסחורה או אומנות ומלאכה שיש בהן ישובו של עולם, ועל כן איש זה מכלל אותם שהן פסולים לעדות.

הגאוה, היא מלכותא בלא תגא. שאדם מתגאה וערלה אזנו ועינו ולבו מלשמוע ומלראות ומלהבין כי איך יתגאה אדם שסופו רמה ותולעה כציץ נובל וכעשן כלה. וע"כ נקרא ערל כמ"ש ומלתם את ערלת לבבכם וגו' וממנה ימשך השנאה שכל הבריות שונאים אותו כי לכל הדברים יש חבור חוץ מן הגאוה וידוע כי מן השנאה ימשך הפירוד ומן הפירוד השממון והאיבוד נמצא הבעל גאוה מחריב ישוב העולם והוא

גישטאנען אַפֶען זון אין דיא גְרֶעסְטֶע היצֶען אונ גִיקְנאָטֶען לֵיים אונ גֶעמַאכְט ציגֶעל — איצְט זַייט איר ברוךְ השם פְרַייא — איר האָט אויף זיך „מלכים חסידים" וואָס פַאר גְלַייכֶען אַייךְ מִיט אַלֶע נַאראָדִין זַייט איר אידֶען מְחוּיָב צוּא פָאלְגֶען מַיין תּוֹרָה וואָס איךְ גיב אַייךְ, דאָס גְלַייכֶען דֶער מֶענְטְשׁ וואָס שְׁפִּילְט אין קָארְטֶען אונ אין דַאמֶעס דֶעם גַאנְצֶען טָאג אונ גייט ניט זֶעהֶן טָאן אַמְלָאכָה, אָדֶער פַאר דִינֶען אַרוּבִיל אין מִסְחוֹר, אָדֶער לֶערְנֶען תּוֹרָה זָאגְט דִיא גמרא אַז עֶר אִיז פָּסוּל לְעֵדוּת — וואָרוּם עֶר אִיז זיך ניט עוֹסֵק אין דִיא טוֹבָה פוּן דֶער וועלְט — אַמֶענְטְשׁ מוּז האָבֶען עֵסֶק אויף דֶער וועלְט, וואָס דִיא וועלְט הַאלְט דֶער פוּן אַיין טוֹבָה — לְמָשָׁל תּוֹרָה אונ מִצְוֹת, מְלָאכָה, מִסְחַר, חָכְמָה.

„גאוה" אִיז אַיין מְלוּכָה אָן אַקְרוֹין וואָס אַמֶענְטְשׁ הַאלְט זיך גְרֶעסֶער פַאר דֶעם צְווייטֶען, פוּן דָאס קוּמְט אַרוֹיס דִיא מִיאוּסֶע מִדָּה „שִׂנְאָה" אַבַּעל גאוה האָבֶען אַלֶע פַיינְט, אַזוֹ זָאגְט דִיא הֵיילִיגֶע גמרא אבעל גאוה קֶענֶען דִיא אַייגֶענֶע גִיזִינְט ניט אָן זֶעהֶען אונ פוּן דִיא שנאה פוּן בעל גאוה ווערְט מַחֲלוֹקֶת, קֵיין מֶענְטְשׁ קֶען מִיט אִיהם ניט שְׁטִימֶען, עֶר מַאכְט חָרוּב דִיא וועלְט אִים האָבֶען אַלֶע פַיינְט אַפֶען הִימֶעל אונ אויף דֶער עֶרְד, וויא דִיא הֵיילִיגֶע גמרא זָאגְט (כל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו) פוּן וועמֶען מֶענְטְשֶׁען זַיינֶען ניט צוּ פְרִידֶען אִיז השי"ת אויךְ גֶעוִויס ניט צוּא פְרִידֶען — דֶעם בעל גאוה רוּפְט אָן דִיא תּוֹרָה „ערל" עֶר בַּאצֶעכִינְט זיך ניט אַז אַמֶענְטְשׁ אִיז גָאר נִיסְט

אויף

שנאוי למטה ולמעלה שכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו ׃

הגרגרן, הוא המתאוה בכל תאוה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק והיא חמדה משולחת בבטן רשעים האומרים אכול ושתה כי מחר נמות וחיים כדי לאכול לא אוכלים כדי לחיות, ובטן רשעים תחסר מכל טובה כי אין אדם יוצא מהעולם וחצי תאותו בידו והאיש הזה נקרא טמא כמ"ש לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא כי הטומאה והפסולת נמשכת מזה לעשות כל הדברים הבלתי טהורים ׃

הזמה, היא חמדה שבלב האדם אל תענוגי הבשר והנאוף והוא עון פלילי ונקרא שונא כמ"ש אם רעב שונאך האכילהו להם וגו' כי שונא האדם באמת הוא היצר הרע המבקש לקחת נפשו ממנו ולהחטיאו לאלהיו והאיש שבלבו נכנס בולמוס זה הוא שנאוי לשמים כי אלהים קדושים

אויף דער וועלט, דא לעבט ער אונ דא שטארבט ער אונ ווערט צוא פוילט, טוא וואס האלסטו זיך גרויס דוא פאר שטאפטע הארץ ׃

„גרגרן" (אפרעסער) ער וואלט רק וועלין פרעסין גאר אן אשיעור, פרעסין אונד זויפען, דאס איז דיא מענטשען וואס האבען פאנאנדער גישטאפט זייערע קישקעס עס איז זייא דיא' וועלט קנאפ דער גאנצער לעבען איז זייערער כדי צוא עסין גוט — אונ מחמת וויא פיל זיי האבין איז זייא קנאפ האבן זיי פון לעבין קיין הנאה ניט מחמת עס קען זייא די קיסקע ניט דער גיין, וויא רופט זייא דער נביא (טמא) ווארום דער גאנצער גישעפט זייערער איז אויף דער וועלט מאכען אפולע צואה אונ טומאה ׃

„זמה" (זנות טרייבין), אמיאוסער נאטור אין אמענטשין וואס טראכט רק דיא שענדליכע געדאנקען, דער וואס טראכט אין הארצען די מחשבות פון זנות איז ער שוין עובר אויף דיא עבירה פון (ונשמרת מכל דבר רע) זאלסט זיך היטען פון שלעכטע גידאנקען כדי דוא זאלסט ניט קומען צו אונריינקייט — דער יצר הרע דער פון רופט מען „שונא" ווארום ער האט פיינט דעם מענטשין אונ וויל אים מדחה זיין פון דיא היילינקייט פון השי"ת, אונ דער מענטש וואס האט אפולע דיא תאוה ווערט ער אבוזי בייא דער גאנצער וועלט ווארום ער האט ניט קיין חס

ושונא זמה הוא, ובריות ג"כ הוא שנאוי כי כולם ישנאוהו מפני שאינו הס לא על כבוד עצמו ולא על כבוד אחרים ולזה אמר הכתוב אם רעב שונא זה להחטיאך האכילהו לחמה של תורה והשקהו מי התורה והיראה לאלהים כי בזה גחלים אתה חותה על ראשו ושכרך הרבה מאוד ואם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש וה' ישלם לך .

הכעס, הוא התלהבות הבשר והדם וחומר הנקימה, ונקרא מכשול שנא' הרימו מכשול מדרך עמי, כי למכשול ולאבן נגף הכעס בלבו של אדם ומי שאינו מתון גורם רעה לעצמו. ורעה לאחרים בעולם הזה ובעוה"ב .

הקמצנות, היא חמדה גדולה בלב האדם לקבוץ הממונות והיא הפך הנדיבות וקשה בלב האדם כאבן שאינו מטיף טפה ואינו

אויף זיין כָּבוד, אונ אויף לייטִנְס כָּבוד אונ השי"ת הָאט אִים בְּוַדָאי פיינְט וָוארום השי"ת הָאט פֵיינְט זְנות, דֶער מֶענְטְש וָואס ווִיל נִיט אַרַיין פָאלִין אִין דִיא מִיאוּסֶע תַּאֲוָה — זָאל עֶר אַרַיין טָאן זַיין מוֹחַ אִין תּוֹרָה וְחָכְמָה וֶועט פון אִים דִיא תַּאֲוָה אַוֶועק גֵיין .

„הכעס" דָאס וָואס דִיא הַארְץ וֶוערְט צוּא קָאכְט אִין אַמֶענְטְשִׁין בְּעֵת מַחֲלוֹקֶת, אונ עֶס ווִילְט זִיךְ גֶעמֶען נְקָמָה, דִיא נְבִיאִים רוּפֶען דָאס „מכשול" וָוארוּם דֶער מֶענְטְש זֶעט זִיךְ נַאכְהֶער אַרוּם אַז עֶס גֵייט אִים אָפּ דֶער כַּעַס אַז עֶר הָאט גִיטָאן אַנַארֶעשְׁקַייט, אונ הָאט חֲרָטָה אונ דֶער וָואס אִיז נִיט בַּאזֶעצְט, אִיז עֶר גוֹרֵם פִיל אוּם גְלִיקִין זִיךְ אונְד דֶעם צְווֵייטֶען — אויף דֶער וָועלְט אונ אויף יֶענֶער וֶועלְט, אַמֶענְטְש דַארְף זִיךְ גִיוֵוינֶען רֵיידֶען נָאר נִידֶערִיג אונ אַלְץ מִיט גוּטֶען וָוארוּם פוּן הוֹיךְ רֵיידִין קוּמְט כַּעַס .

„הקמצנות" וָואס אַמֶענְטְשׁ זַאלֶעוֶועט אַגְרָאשֶׁען אוֹיס צוּא גֶעבִּין — עֶר קְלַייבְּט רַק אַרוּבְּל צוּא אַרוּבְּל אונ עֶס הֶעלְפְט אִים נִיט קֵיין רֵייד וִויא צוּם שְׁטֵיין, עֶר קֶען זֶעהֶען דִיא גְרֶעסְטֶע אָרֶעמֶע, קְרַאנְקֶע, אִים צֶעפֶּעט דָאס גָאר נִיט עֶר גִיט אַגְרָאשִׁין נִיט, דֶער פַאר רוּפִין אִים דִיא נביאים „אבן" (אַשְׁטֵיין) עֶר הָאט נִיט קֵיין שׁוּם וַוייכְקֵייט אִין הַארְצֶען קֵיין שׁוּם רַחֲמָנוּת — וָוארוּם זַיינֶע גֶעלְט אִיז אִים לִיבֶּער וִויא זַיין לֶעבִּין לְסוֹף לָאזֶען אַזֶעלְכֶע מֶענְטְשִׁין אַוֶועק זֵייעֶר נַאנְצֶער אֵייגִינְס פַאר אַיין אַנְדֶערִין אָדֶער מִיא נֶעמְט אִים צוּא פוּן דִיא גֶעלְט, אָדֶער מִיא נֶעמְט

צוא

מזדעזע ממקומו ואפילו כל רוחות שבעולם נושבות בו . כן הקמצן לא ישמע לקול מלחשים שידברו באזניו לעשות צדקות או שום מצוה אחרת שיש בה חסרון כיס כי חביבה עליו ממונו מנפשו וגופו ועל כן נקרא אבן שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר היינו שירחם על הבריות הראוים לרחמים .

הקנאה, היא מדה רעה בלבו של אדם שדואג מטובתן של בריות ושמח לאידם והיא דומה לצפעוני שמטיל הארס בלי שום יתרון ותועלת ומה הצפעוני בעיניו יוציא הארס הבא מלבו כי שורייני דעינא בלבא תליה כן הקנאי עיניו כלפידים והיא היא המקיימת אותנו בגלות כי ממנה

צוא דיא געלט פון אים — זיין ווייב נעמט איין אנדער מאן אונ ער טוט מיט דיא געלט וואס ער וויל, אונ אפשר נאך זיינער אשונא — אונ ער זעט דאס מיט דיא אויגין וויא אשונא טוט מיט זיין בלוט וואס ער וויל דעריבער שטייט (והסירותי את לב האבן מבשרכם) אז איר וועט טאן תשובה וועל איך צוא נעמען דיא שטיינענע הארץ פון אייך איר וועט ווערין ווייכער — אונ איר וועט האבען אחשק צוא טאן גוטש אויף דער וועלט, אז דער צווייטער זאל פון אייך הנאה האבען .

„הקנאה" דאס איין שלעכטע מדה אין מענטשענס הארץ — ער דאגעט וואס יענעם איז גוט, עס פאר דריסט אים ניט וואס ער האט ניט ניכט מער וואס יענער האט מעהר פון אים אונ וויא עס קומט אויף דעם חבר אהיזק פרייט ער זיך, ער איז גלייך צוא אשלאנג „צפעוני" וואס לאזט ארוף אויף דעם מענטשין אגיפט אונ ער האט גאר ניט קיין הנאה דער פון, פון אזא אמענטשין גייט ארויס אגיפט פון הארצען אונ זיין קוק שאט דאס איז עין הרע, צוא ליב דאס זיינען מיר אין גלות עד היום ווארום פון קנאה קומט שנאה, דער יצר הרע רופט זיך צפוני ער איז באהאלטען ביין מענטשין אין הארצען (אונ ער פילט דאס גאר ניט) נאר בעת ער זעהט יענעם גייט גוט דיא וועלט ברענט אים אין הארצין וויא אפייער אונ עס ווערט ניט איין געלאסין ביז ער לאזט ארויס פון מויל זיינע שנאה — אונ אפט מאל טרעפט אז עס פאר דריכט אים אז איינער גייט אין אוועג פון אידעשקייט אונ מיא גיט אים כבוד ווערט ער יענעם אשונא, פאר וואס איז יענער פרום אונ ער זעהט יענעם צוא

ימשך השנאה ועל כן נקראת צפוני שהיא צפונה בלבו של אדם ולעתיד לבא בבא הגואל יסיר השי"ת אותה ממנו כמ"ש ואת הצפוני ארחיק מעליכם ונאמר וסרה קנאת אפרים וגו׳ :

אלו הם שבעה גופי עבירות והאדם אשר בשוגג יתפתה אחריהם בהיתר אחד אחד יבא להתפתות אחריהם באיסור ולנתק חבל הכסף והחוט הקושרו ומעמידו עם אלהיו באופן כי עבירה גוררת עבירה, ולא לבד יהנו תכונות רעות בנפשו אבל ג"כ יטרידוהו ויעבירוהו על הששה דברים אשר שנא ה׳ כמ"ש שש הנה שנא ה׳ ושבע תועבת נפשו היינו למי

פאר מיאוסען בייא אַלֶעמֶען אין דיא אויגין — אַז מָשִׁיחַ וָועט קוּמֶען וָועט דָאס השי"ת צוא גֶעמֶען פון אונזֶערֶע הֶערְצֶער אַזוֹ שְׁטֵייט גִישְׁרִיבִּין (ואת הצפוני ארחיק מעליכם) דֶעם בַּאהַאלְטֶענֶעם יצר הרע וָועל אִיךְ דֶער ווַייטֶערִין פון אַייךְ .

דָאס אִיז דִיא זִיבִּין גופֵי עֲבֵירוֹת אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ וָואס עֶר לָאזְט זִיךְ אַרַיין אִין זֵייא אֲפִילוּ בְּשׁוֹגֵג , בִּיסְלֶעךְ ווַיים בִּיסְלֶעךְ ווַייס וָועט עֶר זִיךְ לָאזֶען פִירֶען פון דֶעם יצר הרע בִּיז עֶר וֶועט עוֹבֵר זַיין אוֹיף כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָה פּוּנְקְט וְויא אַשְׁנִירֶעל פֶּערִיל אַז מִיא בִּינְט אָפּ דֶעם קְנִיפֶּעל פַאלְט אַרָאפּ אַלֶע פֶּערִיל אוּנ שִׁיטֶען זִיךְ אוֹיס אַזוֹ אִיז דָאס אֵיין עֲבֵירָה שְׁלֶעפְּט דִיא אַנְדֶערֶע, פְרִיעֶר אִיז עֶר יֶענֶעם מְקַנֵּא , נַאכְהֶער הָאט עֶר אִים פַיינְט — נַאכְהֶער ווִיל עֶר זֶעהֶן זַיין בְּלוּט נַאכְהֶער פְרֵייט עֶר זִיךְ אוֹיף זַיין מַפָּלָה — אָדֶער לֵיצָנוּת אִיז אוֹיךְ אַזוֹ פְרִיעֶר גֵייט עֶר אוּם לֵיידִיג טְרַאכְט עֶר בַּייא זִיךְ וָואס טוּא אִיךְ דָא אִיךְ זִינְדִיג דָאךְ נִיט — דֶער מֶענְטְשׁ אִיז דָאךְ אָבֶּער גֶעוֶוויינְט צוּא טָאן עֶפֶּעס אוֹיף דֶער וָועלְט הוֹיבְּט עֶר אָן צוּא שְׁמוּעֶסִין וֶועלְט זַאכִין נַאכְהָער בַּארֶעט עֶר לַייטֶען , נַאכְהֶער לוֹמְדִים , נַאכְהֶער צַדִיקִים , נַאכְהֶער חֲסִידִים , נַאכְהֶער נְבִיאִים , נַאכְהֶער רֶעט עֶר אוֹיף דֶער תּוֹרָה , נַאכְהֶער לֵייקִינְט עֶר אָן השי"ת אוּנ הָאט פַיינְט דִיא מֶענְטְשֶׁען וָואס דִינֶען אִים עֶרְלִיךְ , אוּנ לַאכְט אָפּ פון זֵייא אוּנ לָאזְט זֵיי נִיט טָאן קֵיין מִצְוָה — אוּנ עֶר לָאזְט נִיט השי"ת זָאל הֲנָאָה הָאבִּין פון זַיינֶע קִינְדֶער, דֶער קִיצוּר דֶער חַארַאקְטֶער וֶוערְט בַּיין לֵיידִיג גֵייעֶר אַזוֹ פַאר גְרֶעבְּט אַז עֶר קְרִיגְט דִיא אַלֶע זִיבִּין מִיאוּסֶע מִדוֹת אוּנ בִּיסְלֶעךְ ווַיים אִיז עֶר עוֹבֵר אַף אַלֶע זֶעקְס זַאכֶען וָואס השי"ת הָאט פַיינְט דָאס שְׁטֵייט

ששבע תועבות הנזכרים בנפשו ימשוך ג"כ לעביר על שש אשר שנא ה׳, וגם על הד׳ אבות נזיקים שהעובר עליהם צועקים וצעקת עולה השמים ומבקשים נקמה עד שמאבד עולם הזה ועולם הבא:

ר׳. ומה הם הששה דברים אשר שנא ה׳.

ת׳. ראשונה, היא העזות והחושב בלבו לזכות לחיי העולם הבא מבלי שיעשה הפעולות הצריכות והמצות ומעשים טובים. שנית, הבלתי בוטח בחסד ה׳ וחושב שאין לו תקנה כאלישע אחר וכאלו אין יד מלמעלה לקבל שבים ולא ידע כי רחמי ה׳ על החוטאים ואפילו עבר

אִין פָּסוּק (שֵׁשׁ הנה שׂנא ה׳ ושׁבע תועבת נפשׁו) אוּנ נָאכְהֶער אִיז עֶר עוֹבֵר אוֹיף דִיא פִיר זַאכֶען וָואס אַז אַיין מֶענְטְשׁ אִיז עוֹבֵר אַף אֵיינֶע פוּן זֵייא שְׁרַייט מֶען אוֹיף אִים אִין הִימֶעל אוּנ מֶען בֶּעט אַנְקָמָה אוֹיף אִים אוּנ עֶר מוּז אָן וֶועלְט דִיא וֶועלְט וּפְשִׁיטָא יֶענֶע וֶועלְט.

ר׳. וָואס זַיינֶען זֵייא דִיא זֶעקְס זַאכִין וָואס השי"ת הָאט פַיינְט.

ת׳. דִיא עֶרְשְׁטֶע אִיז "עַזוּת" אַמֶענְטְשׁ וָואס דוּכְט זִיךְ אִים אַז עֶר וֶועט הָאבִּין עוֹלם הבּא נִיט גִיהָארֶעוֶועטֶער הַייט דָאס אִיז אַיין "עַז פּנים" דֶער וָואס טְרַאכְט דָאס. אַמֶענְטְשׁ מוּז הָארֶעוָועז צוּא בְּרֶעכִין דֶעם נַאטוּר אוּנ טָאן מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ הִיטֶען זִיךְ פוּן שְׁלֶעכְטֶעס טָאן דֶעם צְווַייטֶען דֶענְסְטְמָאל קָאן עֶר הָאפִּין אוֹיף עוֹלם הבּא — דִיא אַנְדֶערֶע אִיז אַמֶענְטְשׁ וָואס הָאט נִיט קַיין בִּטָחוֹן אוֹיף השי"ת אִים דוּכְט זִיךְ אַז עֶס וָועט אִים שׁוֹין נִיט הֶעלְפִין קַיין תְּשׁוּבָה וִויא אלישע בן אבויה — אוּנ עֶר וַויים גָאר נִיט אַז השם יתברך טוּט מִיטָען זִינְדִיגֶען מֶענְטְשֶׁען גְרוֹיסֶע חֲסָדִים וָואס אַמֶענְטְשׁ פַאר שְׁטַייט דָאס גָאר נִיט — אֲפִילוּ אַז אַמֶענְטְשׁ הָאט גִיטָאן דִיא גְרֶעסְטֶע עֲבֵירוֹת אוּנ אפילוּ עֶר הָאט עוֹבֵר גִיוֶועז אוֹיף כל התורה כולה, אוּנ נַאכְהֶער פַאר דְרִיסְט אִים שְׁטַארְק עֶר ווַיינְט אוּנ קְלָאגְט אוֹיף דֶעם מִיט אַצוּבְּרָאכֶענֶע הַארְץ אוּנ הָארֶעוֶועט מִיט כָּל הַכּוֹחוֹת צוּא טָאן מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אוּנ בֶּעט השי"ת רַחֲמָנוֹת נָאר בִּתְנַאי עֶר זָאל נִיט זָאגִין בְּשַׁעַת עֲבֵירָה אִיךְ וֶועל שְׁפֶּעטֶער טָאן תְּשׁוּבָה — וָואס דַארְפֶען מִיר אַנְרֶעסֶערֶער רָשָׁע וִויא מנשה אִיז גִיוֶועזֶען אַז עֶר הָאט גִישְׁטֶעלְט אַיין עֲבוֹדָה זָרָה אִין בית המקדש, אוּנ הָאט גֶעהַארְגֶעט פִיל מֶענְטְשִׁין אוּנ דִיא גְמָרָא זָאגְט אַז עֶר הָאט גִיהַארְגֶעט

זיין

אדם כל העבירות ושב עליהם בלב נשבר ונדכה ומבקש סליחה מרחם עליו כי לא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה ומי לנו חוטא לאלהים כמנשה המכעים ועליו נאמר ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו וכו׳. שלישית, המתנגד אל האמת אחרי שהכיר אותה ולכונת השלוח ולהיות חפשי. רביעית, המקנא בטובות שנתן ה׳ לחבירו כקין שקנא בהבל על כי שעה אל מנחתו :

ר׳. ומה הפרש יש בין קנאה זאת לאותה קנאה שנמנית בשבע תועבות ה׳.

ת׳. ההפרש הוא כי קנאה זו הוא האיש המקנא בטובות הנפש ומתנות ה׳ לאחרים עבור הפעולות הטובות שעשו כקנאת קין בהבל. וחושב שהוא עשה פעולות טובות מהנה ומכל זה לא השיג וכאלו משוא פנים יש למעלה ועל זה מתחרט מהראשונות שעשה ועוין את חבירו כי מצא

זַיין זֵיידִין ישעי׳ הנביא — פוּן דֶעסְט וֶועגִין שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַז עֶר הָאט גִיטָאן גְרוֹיס תְּשׁוּבָה הָאט השם יתברך אוֹיף אִים רַחֲמָנוּת גֶעהַאט וָוארוּם אַמֶענְטְשׁ אִיז בַּיין בּוֹרא יתברך אַקִינְד, אַקִינְד עֶר קֶען טָאן דִי גְרֶעסְטֶע עֲוֹלָה אַז עֶר פַאלְט דֶעם פָּאטֶער צוּא דִיא פִּים אוּנ הָאט שְׁטַארְק חֲרָטָה אוֹיף זַיין שְׁלֶעכְטֶע אוֹיף פִירוּנְג אוּנ בֶּעט אִים מְחִילָה פִיל מָאל הָאט עֶר רַחֲמָנוּת אוֹיף אִיהם, דִיא דְרִיטֶע זַאךְ אִיז אַמֶענְטְשׁ וָואס וֵוייס אַז עֶר אִיז אוּם גִירֶעכְט עֶר פַאר שְׁטֵייט דֶעם אֶמֶת פוּן דֶעסְט וֶועגִין טוּט עֶר וָואס מִיא טָאר נִיט עֶר וִויל אוֹיף זִיךְ נִיט הָאבִּין קֵיין יָאךְ פוּן תּוֹרָה. דִיא פֶערְטֶע זַאךְ, אַמֶענְטְשׁ וָואס עֶר אִיז מְקַנֵא דִיא טוֹבוֹת וָואס השי״ת הָאט גִיגֶעבִּין דֶעם צְוֵוייטֶען וִויא קַין הָאט מְקַנֵא גִיוֶוען זַיין בְּרוּדֶער הבל וָואס השם יתברך הָאט צוּא גִינוּמֶען זַיין מִנְחָה.

ר׳. וָואס אִיז דֶער אוּנְטֶער שֵׁייד צְווִישֶׁען דִיא קִנְאָה, אָדֶער דִי קִנְאָה וָואס דוּא הָאסְט גִירֶעכִינְט אִין דִיא זִיבִּין זַאכֶען וָואס השי״ת קֶען דָאס נִיט אָן זֶעהֶען.

ת׳. דֶער אוּנְטֶער שֵׁייד אִיז דֶער וָואס אִיז מְקַנֵא אַף דֶעם וָואס השי״ת אִיז פוּן יֶענֶעם צוּא פְרִידֶען, אוּנ עֶס דוּכְט זִיךְ אִיהם אַז עֶר אִיז פְרִימֶער פַר יֶענֶעם — אוּנ יֶענֶעם גִיט פָּארְט השי״ת גוּט, מִסְתָּמָא וֵוייס דָאךְ (חס ושלום) השי״ת נִיט וָואס עֶר טוּט פַאר דְרִיסְט אִים אוֹיף גָאר דִיא מִצְוֹת וָואס עֶר הָאט גִיטָאן, אוּנ עֶר הָאט חֲרָטָה אוֹיף אַלְץ, עֶר

וועדט

חן יותר ממנו כקנאת שאול בדוד. אמנם הקנאה שנמנית בשבעה תועבות ה׳ הוא האיש המקנא בממון או בשאר הטובות של חבירו ודואג עליהם והיא מתחלת ברוב בנשים וחלושי הדעת אך אינה מוציאה לתרבות רעה מיד כו׳ :

ר׳. שמעתי וטוב פירשת והבדלת, שוב לפרש השנים הנותרים בששה .

ת׳. חמישית, המתעקש ורוצה לעמוד על דעתו אפילו במקום שחולקים עליו רבים . והוא הזקן ממרא ומורה גם כן לאחרים לעשות שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון . ששית, החושב וגומר בלבו שלא לעשות תשובה משום חטא שעשה ואף כי ימות בחטאתו :

ר׳. ומה הם הארבעה אבות נזיקין שצועקים לפני ה׳ ומבקשים נקמה .

ת׳. ראשונה, שפיכות דמים הרצוניי אשר יעשה בזדון שאפילו המזבח

װערט בְּרוֹגֶז אויף השי״ת אונ װערט איין אַפִּיקוֹרֶס, אָבֶּער די פְּרִיעֶרְדִיגֶע קנאה מיינט מען עס פַאר דריקט אים פַאר װאס יענער האט מער פַאר אים, דאס גיפינט זיך עַל פִּי רוֹב בַּיי װייבר אונ בַּיי שְׁלַאפֶע גידאַנקען, אַזוֹ גִיך װערט מען דער פוּן נִיט קיין אַפִּיקוֹרוֹס רחמנא ליצלן וויא פוּן דעם סָארט קִנְאָה .

ר׳. גוּט מַיין קִינְד מִיר גִיפֶעלְט וויא דוּא האסט מיר גיגעבין צוּא פַאר שְׁטֵיין דעם סָארְט קִנְאָה, היינט זָאג מִיר מַיין זוּן דִיא אִיבֶּעריגֶע צְווֵיי פוּן דִיא זֶעקְס .

ת׳. דִיא פִינְפְטֶע אִיז אַיין עַקְשָׁן ער זעט אַז גְרֶעסֶערֶע מֶענְטְשִׁין אוּנ מעהר פוּן אים הַאלְטִין אַנְדֶערְס אוּנ ער הערט דִיא וועלט נִיט אוּנ האלט זיך בַּייא זַיין גְרַייז, השי״ת האט אוּנז פַאר זָאגְט אין דער הֵיילִיגֶער תּוֹרָה (אחרי רבים להטות) מִיר מוּזֶען פָאלְגִין אַרַבִּים . דִיא זֶעקְסְטֶע אִיז אַמֶענְטְשׁ װאס בַּייא אִים אִיז גִיבְלִיבִּין ער זָאל קיין מָאל נִיט טָאן קיין תְּשׁוּבָה חָאץ ער װעט שְׁטַארְבִּין, ער שְׁרֶעקְט זיך גָאר נִיט פַאר השי״ת .

ר׳. זָאג מִיר מַיין קִינְד װאס אִיז דִיא פִּיר אבות נזיקין דִיא װאס אַז אַמֶענְטְשׁ טוּט זַייא שְׁרַייט מֶען אויף אִים פַאר השם יתברך אוּנ מֶען בֶּעט נְקָמָה אויף אִים .

ת׳. דִיא ערְסְטֶע אִיז, דער װאס האט גִיהַארְגֶעט אַיין מֶענְטְשִׁין בְּמֵזִיד אֲפִילוּ ער אִיז גִיוֶועֶן אַכֹּהֵן אוּנ טוּט דִיא עֲבוֹדָה אַפִּין מִזְבֵּחַ מוּז

אינו קולט הרוצח שנא׳ וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות ועל כיוצא בו נאמר קול דמי אחיך צועקים אלי וגו׳. שנית, גלוי עריות באשת איש שנאמר כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה. שלישית, שוד עניים ואנקת אביונים שנאמר בו עתה אקום יאמר ה׳ וגו׳. רביעית, עושקי שכר שכיר. שהרי הוא כאלו נוטל נשמתו ממנו שנאמר ואליו הוא נושא את נפשו. והעושה אלה ושבע תועבות נפשו מיד הוא נופל בפח המין השלישי מהעונות שהם הפשעים שהוא היודע רבונו ומתכוין למרוד בו ואז אבד מנוס ממנו ואין לו תקומה כי איזה תרופה ימצא העבד המכיר עבודת אדוניו ומורד בו ביד רמה כי יבער כמעט אפו עליו ורוע יריע עליו בשבט ברזל וייסרהו במשפט ונקה לא ינקהו :

מֶען אִים אַרָאפּ שְׁלֶעפִּין אונ הַארְגֶענֶען, — אַזוֹ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (קול דמי אחיך צועקים) דַיין בְּרוּדֶערְס בְּלוּט שְׁרַייט צוּא מִיר פוּן דֶר עֶרְד אִיךְ זָאל דִיר נִיט שֵׁיינְקֶען, — דִיא אַנְדֶערֶע זַאךְ אִיז אַז עֶר בְּרוּיכְט זְנוּת מִיט אַיין אֵשֶׁת אִישׁ אַזוֹ שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבִּין (לא ינקה כל הנוגע בה) דֶער וָואס רִירְט זִיךְ אָן אַין אֵשֶׁת אִישׁ קֶען עֶר נִיט וֶוערִין רֵיין פוּן דֶער עֲבֵירָה, — דִיא דְרִיטֶע אִיז דֶער וָואס רַאבִּירְט אָרֶעמֶע לַייט שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבִּין (עתה אקום יאמר ה׳) זָאגְט השי״ת אִיךְ וֶועל נֶעמֶען נְקָמָה פוּן זֵייא פַאר דִיא אָרֶעמֶע בְּלוּט, וָואס מִיא הָאט בַּייא זֵייא אַוֶועק גִינוּמֶען זֵייעֶרֶע לֶעצְטֶע בִּיסֶעלֶע גֶעלְט, — דִיא פֶערְטֶע אִיז, דֶער וָואס בַּאצָאלְט נִיט אַבַּעַל מְלָאכָה אִין דֶער צַייט זַיין וַוייבּ אונ קִינְדֶער וַוארְטִין גֶעבֶּעךְ אוֹיף דֶעם גִילְדִין אונ עֶר פַאר הַאלְט זֵיי דֶער וַוייל הָאבִּין זֵייא נִיט וָואס צוּא עֶסִין, דֶער מֶענְטְשׁ וָואס טוּט דִיא זַאכִין אונ דִי זִיבִּין פְרַיְעֶרְדִיגֶע פַאלְט עֶר בַּאלְד אַרֵיין אִין אַיין פַאסְטֶקֶע וָואס מִיא רוּפְט דָאס „פשעים“ עֶר וֵוייס אַז עֶס אִיז דָא אַגָאט אוֹיף דֶער וֶועלְט פוּן דֶעסְט וֶועגִין וִויל עֶר אִים נִיט פָאלְגֶען נָאר טָאן אִים לְהַכְעִיס עֶר אִיז שׁוֹין אוּמְגֶלִיקְלֶעךְ וָוארוּם אַזַא מֶענְטְשׁ דַארְף קֵיין תְּקוּמָה נִיט הָאבֶּען נִיט אוֹיף דֶער וֶועלְט נִיט אוֹיף יֶענֶער וֶועלְט אוֹיף אִים שְׁטֵייט גִישְׁרִיבִּין (ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות) זֵייא וֶועלִין זֶעהֶען דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבִּין אוֹיף מִיר גִימַאכְט אַמַאטֶעז

ר׳. והתשובה לא תעזור לפושע כמו לשוגג ולמזיד ?

ת׳. אין שום ספק כי גדול כח התשובה הצעקה והתפלה ומעשים טובים שאין שום דבר שעומד לפניהם, ולעולם יד ה׳ פרושה לקבל שבים אמנם צריך יתרון הכשר מליצים טובים שהם תורה ומצות להקביל תפלתו ותשובתו לפני אלהיו כי עונות ותכונות רעות שהקנה לנפשו הם מסכים גדולים מבדילים בינו לבין ה׳ מלעבור תפלתו. והבא לטהר מחולאי נפשו צריך שיעשה כמו החולה חולאי הגוף שהולך אצל רופא וילמדהו דרכי הרפואה אשר ילך בה. כן חולה חולאי הנפש צריך שילך אל חכם וירפאהו. וכמו שרופא הגופות נותן תרופה מתנגדה לטבע

אַז זַייעֶרֶע וֶוערִים וֶועט קֵיין מָאל נִיט אוֹיס.פֵּיינֶערִין, זֵייעֶר פַּייעֶר פוּן גיהנם וֶועט קֵיין מָאל נִיט אוֹיס גִילָאשִׁין וֶוערִין.

ר׳. זָאג מִיר מַיין קִינְד אוּנ אַז דֶער מַאטֶעזְנִיק זָאל תְּשׁוּבָה טָאן נֶעמְט מֶען אִיז שׁוֹין גָאר נִיט צוּא, עֶס קֶען אִיהם שׁוֹין גָאר נִיט הֶעלְפִין קֵיין תְּשׁוּבָה? זָאג מַיין קִינְד.

ת׳. קֵיין סָפֵק נִיט אַז תְּשׁוּבָה הֶעלְפְט אַף אַלֶץ, נָאר עֶר דַארְף הָאבִּין גְרוֹיס תְּשׁוּבָה אוּנ אַפוּלֶע מְלִיצִים פַאר זִיךְ דָאס אִיז תּוֹרָה וּמִצְוֹת אוּנ דַארְף דֶעם גַאנְצֶען לֶעבִּין שְׁרַייעֶן אוּנ בֶּעטִין הַשֵּׁי״ת עֶר זָאל אוֹיף אִים רַחֲמָנוּת הָאבִּין, מחמת דָאס אִיז שׁוֹין גִיבְּלִיבִּין בַּייא אִיהם אַיין גִיוָוארְצִילְט אַמִיאוּסָער חַארַאקְטֶער דַארְף עֶר דָאס זָעהֶען אַרוֹיס רַייסִין פוּנְקְט וִויא אַדָאקְטֶער אַז עֶר זָעהֶעט אַז דִיא הוֹלַאַת אִיז גַאנְץ קְלֵיין גִיט מֶען אִים קְלֵיינֶע רֶעצֶעפְּטִין אוּנ עֶר וֶוערְט גִיזוּנְט, אָבֶּער וֶוען עֶס אִיז אַפֶּעלָער פוּן כַּמָּה יָאר מוּז עֶר פָארֶען אִין דִיא בֶּעדֶער אוּנ טָאן גְרוֹיסֶע רְפוּאוֹת, אוּנ לַיידִין אַלֶע בִּיטֶערְקַייט אוּנ אָפְט מָאל מוּז מֶען אִים מַאכִין אַרַאפֶּערַאצִיי אַז עֶס זָאל אוֹיס גִישְׁנִיטֶען וֶוערִין דִיא צוּא פוֹילְטֶע פְלֵיישׁ פוּן אִיהם — עֶס זָאל נִיט חַאפִּין פוֹילֶען וַוייטֶער אַזוֹי אִיז דֶער מֶענְטְשׁ וָואס עֶר אִיז גִיוֶוען אַגְרוֹיסֶער רָשָׁע אוּנ עֶס אִיז פַאר גְרֶעבְּט גִיוָוארִין זַיין חַארַאקְטֶער דַארְף זָעהֶען הִיטֶען זִיךְ מֶער פוּן קנאה שנאה, אוּנ פְרֶעגִין בַּייא רַבָּנִים, בַּייא חֲכָמִים וִויא עֶר זָאל וֶוערִין גִיהֵיילְט פוּן זַיין חוֹלַאַת עֶר זָאל נִיט אָפּ פַאלִין קַארִיק — אוּנ לַיידִין יִסוּרִים דָאס הֵייסְט בְּרֶעכִין אַפוּלֶע דֶעם שְׁלֶעכְטֶען נַאטוּר וָואס עֶר אִיז אַיין גֶעוֵוינְט

געווארען

בעודו בחיים מעין העה"ב כל שכן שאחרי מותו ישב במעלות הצדיקים ויתעדן בגן עדן :

ר'. ומה הוא הפרי הזה המתוק והערב .

ת'. האהבה . השמחה . השלום . הזריזות . הנקיות . הטהרה. הפרישות . הקדושה . הענוה . היראה הפנימית בהכרת גדולת יוצרו והבנת דרכיו בחכמה והשכל . החסידות . ולבסוף רוח הקודש . כי הואיל ויצא מלבו יין המדיות העולם ותענוגיות יכנס בלבו סוד ה' ורוח קדשו יבינהו ויאיר כל שלשה חלקי נפשו ויתעדנו ויתענגו וישכילו מאותם השלשה מתנות שהם שרש האמונה ועמודי התורה עד כי יראה אור בעודו באפילת השכת המרו וגופו ולא ילך בהם כסומא בארובה :

ר'. פרש דבריך, ותהלה מה הם שלשה חלקי הנפש .

ת'. השכל, הרצון, והזכרון :

גֶעוואָרִן אַיין אַנְדֶער מֶענְטְשׁ וּבפרט נָאכִן טוֹיט זִיצְט עֶר אִין גן עדן מִיט אַלֶע צַדִיקִים אוּנ הָאט הֲנָאָה מִזִיו הַשְׁכִינָה .

ר'. וָואס נָאךְ קְרִיגְט דֶער מֶענְטְשׁ פַארִין לֶעבִּין, אוֹיבּ עֶר הָאט אוֹיס גִיאֵיידִילְט דֶעם חַארַאקְטֶער .

ת'. צְוָועלְף זַאכִין, „אהבה" (לִיבְּשַׁאפְט צוּא השי"ת) „שמחה" (עֶר פְרֵייט זִיךְ מִיט דֶער תּוֹרָה) „שלום" (אַלֶע זַיינֶען גוּט מִיט אִים) „זריזות" (עֶר לוֹיפְט גִיךְ טָאן מִצְוֹת) „נקיות" (עֶר אִיז רֵיין פוּן אַלֶע עֲבֵירוֹת) „טהרה" (עֶר אִיז צִיכְטִיג אֲפִילוּ אִין מַחֲשָׁבָה) „פרישות" (עֶר אִיז אָבּ גִישֵׁייט פוּן אַלֶע תַּאֲווֹת) „קדושה" (עֶר וָוערְט הֵיילִיג וְויא אַמַלְאָךְ) „ענוה" (עֶר הַאלְט פוּן זִיךְ נִיט) יראת שמים, חסידות אוּנ רוּחַ הַקוֹדֶשׁ וְויא עֶס אִיז אַרוֹיס פוּן זַיין הַארְצֶען דִיא תַּאֲווֹת פוּן דֶער וֶועלְט פִילְט עֶר אַז עֶר אִיז גֶעוואָרִין אַיין אַנְדֶערֶער מֶענְטְשׁ אוּנ זַיין שֵׂכֶל מִיטִין רָצוֹן מִיטִין זִכָּרוֹן לַייכְטִין אַזוֹי שְׁטַארְק בִּיז עֶר פַאר שְׁטֵייט אַלֶץ אוּנ וַוייס אַלֶץ וְויא אוּנְזֶערֶע הֵיילִיגֶע נְבִיאִים זַיינֶען גִיוֶועז, אוּנ דִיא דְרַיי מַתָּנוֹת וָואס השי"ת גִיט אִיטְלִיכִין צַדִיק וָואס דָאס אִיז דֶער עִיקָר אֱמוּנָה הָאט עֶר זַייא מִיט אַרִיכְטִיגֶען פוּנְדַאמֶענְט .

ר'. וָואס אִיז דִיא דְרַייא מַתָּנוֹת .

ת'. אֱמוּנָה, בִּטָחוֹן, אַהֲבָה, וָואס אִיךְ הָאבּ שׁוֹין גִיזָאגְט אַייךְ גָאר אִין אָנְהוֹיבּ .

ר׳. מה הם השלשה מתנות שהם שרש האמונה .

ת׳. האמונה, הבטחון, והאהבה, שכבר אמרתי ענינם :

ר׳. ומה הפרש יהיה בין היודע דברים אלו בקבלה לבד כמו שאתה יודעם עכשיו התלמיד הנאהב ובין היודעים בידיעה אמתית אחר שיתחדשו לו בנפשו המתנות שאמרת .

ת׳. ידיעת דבר זה אין בי כח להשיב כי הסומא לא ישפוט במאורות אבל חושב אני שיש יתרון מעלה על הידעים בידיעה אמתית ומפורשת מהיודעים בקבלה לבד כמו שיש יתרון למי שאומרים לו האמן כי בכים זה יש מאה זהובים ואין אתה יכול לראותם ולנגוע בהם אבל יהיו לצורכך ויועילוך למי שראה את הזהובים ומנאם ארבעה והמשה פעמים ויש כח בידו לראותם כשירצה ולהשתמש מהם, כי אז ידע בודאי כי יהיו לו לבדו לעת הצורך . ולכן באתי לפניך מורי ורבי שעל פי מדותיך תדריכני ולמדני את הקיך הבינני לעשות מצות קוני על פי

ר׳. וָואס אִיז דֶער אוּנְטֶער שֵׁייד פוּן אַמֶענְטְשִׁין וָואס הָאט אמונה בטחון אהבה בקבלה, אוּנ צוּא ווִיסֶען אַמֶענְטְשִׁין וָואס הָאט דָאס דֶער גַאנְגֶען מִיט שֵׂכֶל וְויא דוּא הָאסְט מִיר מַיין קִינְד פָאר גִישְׁטֶעלְט בִּיז השי״ת הָאט אִים גִיגֶעבִּין בְּמַתָּנָה .

ת׳. דָאס הָאבּ אִיךְ נִיט בְּכֹחַ רבּי צוּא עֶנְטְפֶּערִין אַייךְ מחמת אִיךְ בִּין וַוייט דֶער פוּן דָאס דַארְפֶען אַפוּלֶע הָארֶעוָועֶן נָאר אִיךְ פַּאר שְׁטֵיי אַז עֶס אִיז אַגְרֶ׳יסֶער אוּנְטֶער שֵׁייד — אַז מֶען וַוייזְט אֵיינֶעם אַבֵּייטִיל רֶענְדְלִיךְ אוּנ מֶע זָאגְט אִים טָארְסְט נִיט אָן רִירֶען זִיךְ אָן דָאס מֶעהר גִיסְט גְלוֹיבּ אַז דָאס לֵייגְט מֶען אַוֶועק פַאר דִיר הַנַם עֶר פְרֵייט זִיךְ אָבֶּער עֶר אִיז נִיט זִיכֶער — אָבֶּער אַז דִיא גֶעלְט אִיז שׁוין בַּייא אִים אִין הַאנְט אוּנ עֶר הָאט זֵייא פִיל מָאל גִיצֵיילְט אוּנ עֶר הָאט פְרַאוו צוּא טָאן מִיט דִיא גֶעלְט וָואס עֶר וְויל אִיז עֶר אַווַדאי פְרֵיילִיכֶער — וָוארוּם עֶר אִיז זִיכֶער אַז עֶס אִיז זַיינֶע — אַזוֹ אִיז דֶער מֶענְטְשׁ וָואס הָאט אמונה ובטחון בקבלה אִיז עֶר נִיט זִיכֶער — מחמת אַקְלֵיינֶער ווִינְט פוּן יצר הרע קֶען אִים דוֹחֶה זַיין אָבֶּער אַמֶענְטְשׁ וָואס הָאט דָאס דֶער גַאנְגֶען הָארֶעוָוענְדִיג אוֹיף תּוֹרָה וּמִצְוֹת בִּיז השי״ת הָאט דָאס אִים גִיגֶעבִּין אִין הַארְצִין בְּמַתָּנָה דַארְף עֶר שׁוין פַארִין יצר הרע וַוייניג מוֹרָא הָאבֶּען —

דעריבער

התורה והקבלה אשר צוה לנו משה מורשה לבני ישראל כדי שאוכל להכיר גדולת מעלת יוצרי מלכי ואלהי עד מקום שאדם ילוד אשה יוכל להגיע בעיני שכלו בעודו בחיים ואל יטרידוני התכונות הרעות והמדות הפחותות ומעוט ההבנה כי לכך נוצרתי :

ר׳. ברוך הבא בשם ה׳, אשרי יולדתך, ישמח אביך ואמך, שמח שמחתני בדבריך מובטח אני שתעשה חיל באפרתה ותורה הוראות ביהודה אך בני שמע בקולי יצפון לבך אמרי ואל תטוש תורתי החרש ואאלפך חכמה :

ת׳. דבר אדון כי שומע עבדך הכינותי לבי ורעיוני להקשיב למצותיך מכל אורח רע כלאתי רגלי למען אשמור דבריך הנה תאבתי לפקודיך צמאה לך נפשי בצדקתך חייני :

ר׳. ועתה דע לך התלמיד הנחמד והנעים כי יראת ה׳ ראשית כל

דֶערִיבֶּער בִּין אִיךְ גִיקוּמֶען צוּא אַייךְ אִיר רבי אִיר זָאלְט מִיר לֶערְנֶען דִיא הֵיילִיגֶע תּוֹרָה מִיט אַרֵיינֶע אֱמוּנָה, אִיר זָאלְט מִיר מַדְרִיךְ זַיין אוּנ גֶעבֶּען צוּא פַאר שְׁטֵיין דִיא הֵיילִיגֶע תּוֹרָה וּמִצְוֹת וָואס השם יתברך הָאט פַאר זָאגְט אִידֶען, כְּדֵי אִיךְ זָאל קֶענֶען פַאר שְׁטֵיין וְויא צוּא דִינֶען השי"ת מִיט אַרֵיינֶעם גִידַאנְקֶען אַז מַיין נַאטוּר זָאל אוֹיךְ הָאבֶּען גְרוֹיס אַפֶּעטִיט אוּנ פַאר גֶענִיגִין פוּן תּוֹרָה וּמִצְוֹת — מחמת עֶס טְרֶעפְט צַייטֶען וָואס מִיר ווִילְט זִיךְ טָאן וָואס מֶען טָאר נִיט הִנֵּה אִיךְ בְּרֶעךְ מַיין נַאטוּר — אוּנ טוּא נִיט אָבֶּער דֶער וַוייל אִיז מִיר שְׁוָוער אוּנ אִיךְ קֶען נִיט לֶערְנֶען תּוֹרָה בְּשִׂמְחָה .

ר׳. אַגִיבֶּענְצְטֶער זָאלְסְטוּ זַיין מַיין קִינְד גְלִיקְלֶעךְ אִיז דַיין פָּאטֶער אוּנ מוּטֶער, דוּא הָאסְט מִיר מַמָשׁ דֶער פְרֵייט מִיט דַיינֶע לִיבֶּע רֵייד, אִיךְ בִּין בָּטוּחַ אַז דוּא וֶועסְט זַיין אַמוֹרֶה הוֹרָאָה בַּייא אִידִין אוּנ השי"ת וֶועט הֲנָאָה הָאבִּין פוּן דִיר, נָאר פָאלְג מִיר מַיין קִינְד אוּנ הֶער וָואס אִיךְ וָועל דִיר זָאגִין — אוּנ לֶערִין אִיבֶּער אִיטְלִיכֶען וָוארְט פִיל מָאל .

ת׳. זָאגְט רבי אִיךְ וֶועל אוֹיס הֶערִין אִיטְלֶעכִין וָוארְט וָוארוּם אִיךְ בִּין נַייגֶערִיג הֶערִין פוּן אַייךְ תּוֹרָה וְויא אַיין דָארְשְׁטִיגֶער נָאךְ אַטְרוּנְק קְרֶענִיצֶע וַואסֶער — אִיךְ וַוייס אַז אִיהר וֶועט מִיר מְחַיֶה זַיין מִיט אַייעֶר חָכְמָה .

ר׳. הֶער מַיין לִיבּ קִינְד, זָאלְסְט וִויסֶען אַז דֶער עִיקָר אִידֶעשְׁקַייט אִיז

הידיעות וכל החכמות והיא האוצר הגדול המחיה את כלן וכל מי שאין יראה בלבו אינו ראוי לבא לבית המדרש פן יוסיף על חטאת פשע, כי זכה ביראה התורה נעשית סם חיים בלבו של אדם, לא זכה בה נעשית סם המות, והוא רע מחיות השדה כי משתמש בתורה במיני הנכלים והערמות. על כן אל ישט מדרכי לבך אל תט ימין ושמאל מדרכי היראה כמאמר הכתוב את ה׳ אלהיך תירא. ואת זה לרבות ת״ח כי הם יאירו עיניך יזהירוך וידריכוך ע״פ התורה אשר יורוך:

„יראת שמים" אונ דער מענטש וואס האט ניט קיין יראת שמים טאר גאר קיין חכמה ניט לערנען, ווארום דיא תורה ווערט איהם וויא סם המות, אזוי וויא אז מיא זאל געבין אקראנקען מענטשין וואס האט איין ברוסט פעלער גוטע שטארקע וויין מוז ער דער פון שטארבין אזוי איז דער מענטש וואס האט ניט קיין יראת שמים — אונ קיין גוטען חאראקטער טאר ער גאר ניט אריין גיין אין בית המדרש לערנען ער איז נאך ערגער פאר אווילדע חיה — טוא זע זע מיין זון פריער פאר אלין צוא שטארקין זיך אין יראת שמים — וויא עס שטייט אין דע׳ תורה (את ה׳ אלהיך תירא) זאלסט ניט ארויף לאזין אין הארצען קיין מחשבה פון עבירה — פון שנאה פון קנאה אונ תיכף וויא עס הויבט זיך דיר אן טראכטען אין הארצין אשלעכטע מחשבה, למשל דעם אנדערים רעה — ווארף אוועק אונ הויב אן צוא טראכטין גוטעס אף יענעם, אדער תורה ומעשים טובים אונ דער מיט ווערסטו אן גע-רופין איין עובד ה׳ — אזוי איז דער רצון פון השם יתברך ב״ה אז דעם מענטשען זאל זיך אלץ וועלין וואס מען טאר ניט — אונ וויא עס הויבט זיך דיר צוא וועלין איין עבירה טראכטין אין הארצען, אונ דוא הארעוועסט תיכף צוא נעמען טראכטין איין אנדער זאך — אונ שטופסט אפ דיא מחשבה — ווערסטו אן גערופין דער מיט איין גאטעס דינער, דיא מצוה איז בייא השי״ת טייער זייער, ווארום קיין מענטש ווייס ניט פון איר מער ניט השי״ת אליין אונ זיא איז אריינע מצוה אן פניות אן גאוה — ווידער זאלסטו פאלגין עלטערע אונ לומדים ווארום זייא וועלין דיר דער לייכטין דיא אויגין אין דער תורה וואס זייא וועלין לערנען מיט דיר.

ווידער

עוד דע והאמן שכל מי שרוח הבריות נוחה הימנו סימן טוב לו שרוח המקום נוחה הימנו והוא ירא את ה׳ בסתר ובגלוי. על כן לעולם יהיה אדם ערום ביראה זאת לעשות באופן שכל בני אדם יאהבו אותו ויהיה רצוי לכל אחיו. ודא היא מרגליתא בפי קדמונינו להיות מענה רך שגור בפיו שהוא משיב חמה ולהרבות שלום עם אחיו וקרוביו ועם כל אדם ואפילו עם נכרי בשוק ולכבדו ולהיות מקדים בשלומו ולהיות ישר ונאמן עמו כמו עם אחיך זרע ישורון כי גזלתו חמורה מגזלת ישראל משום חילול ה׳ וכדי בזיון שיאמרו עלינו שטנה שתורתינו הקדושה תסבול חס ושלום הגניבה והגזל והבזיון לשום אדם והרי החמירה אפילו על גניבת דעתו של נכרי ומלדבר אליו תועה ודברי כזב כי שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב עם שום אדם ולא ימצא בפיהם לשון רמיה ודמשתמע לתרי אנפי אלא מה שבלב יהיה בפה נקי כפים ובר לבב הולך צדקות ודובר משרים שונא בצע ועולה וכל רמיה:

ווידער זאָלְסטוּ וויסען מַיין קִינְד אַז פוּן ווָעמֶען מֶענְטְשֶׁין זַיינֶען צוּא פְרִידֶען אִיז השם יתברך אוֹיךְ צוּא פְרִידֶען דָאס אִיז אַיין גוּטֶער סִימָן, דֶערִיבֶּער דַארְף אַמֶענְטְשׁ זֶעהֶען זַיין קְלוּג אִין יראת שמים, נִיט אוֹיס וַוייזִין שְׁטַארְק זַיין פְרוּמְקַייט צְווִישֶׁען לַייטֶען — כְּדֵי מִיא זָאל נִיט לַאכִין פוּן אִים ווָארוּם נִיט אַלֶע מֶענְטְשִׁין זַיינֶען גְלַייךְ — דָאס אִיז אַיין טַייעֶרֶע מִדָּה אַטַייעֶרֶער דִימָענְט צוּ לֶעבִּין מִיט אַלֶעמֶען גוּט (אוֹיס וַוייכִין פוּן שְׁלֶעכְטֶע מֶענְטְשִׁין וִויא וַוייט מֶעגְלִיךְ) אוּנ עֶנְטְפֶּערִין מִיט וַוייכֶע רֵייד אֲפִילוּ אַז אַיינֶער וֶועט זַיין אִין כַּעַס אוֹיף דִיר מִיט גוּטִין וֶועסְטוּ אָבּ בְּרֶעכִין זַיין כַּעַס, זֶעהֶען זַיין גוּט אִין שְׁטוּב צוּא דִיא גִיזִינְד אֲפִילוּ מִיט אַיין אֵינוֹ יְהוּדִי אִין מַארְק אוּנ אָפּ גֶעבִּין כָּבוֹד אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן אַלֶע נַארָאדִין, וּבִפְרַט דִיא פֶעלְקֶער וָואס מִיר ווַיינֶען אִין זַייעֶר לַאנְד אוּנ מִיר לֶעבִּין פוּן זַייא טָארִין מִיר זֵייא אַוַדַאי נִיט טָאן קֵיין שוּם עַוְלָה — נָאךְ הַארְבֶּער וִויא אַיין אִידֶען מחמת חִילוּל הַשֵׁם וָוארוּם פְרֶעמְדֶע וֶועלִן זָאגִן אַז אוּנְזֶער תּוֹרָה הֵייסְט דָאס חַס וְשָׁלוֹם. — נִיט זָאגִן אִים קֵיין לִיגִין, פַאר אַיין אִידֶען פַאסְט נִיט לִיגִין זָאגֶען, מֶער נִישְׁט וָואס אִין הַארְצִין זָאל דָאס רֵיידִין דֶער מוֹיל, אוּנ זֶעהֶן טָאן מִיט אַלֶע מֶענְטְשֶׁען צְדָקָה אוּנ פַיינְט הָאבִּין פְרֶעמְדֶע גֶעלְט אוּנ כָּל מִינֵי פַאלְשְׁקַייט.

זאלסט

אל תשא פנים לשום אדם נגד האמת ויהיה . הוא אהוב אצלך מכל שאר הדברים כי אלהים קדושים וחותמו אמת , הסתפק במה שחננך בוראך אם מעט ואם הרבה , ודע כי אין עושר לאדם כהסתפקות והשמח בחלקו הוא עשיר באמת לא המרבה נכסים בדאגה וחומס נפשו :

וכל מעשיך יהיו לשם שמים ולכבוד הבורא יתברך בכל דרכיך דעהו בלכתך בדרך בשכבך ובקומך. והמשל במאכלך דע שהשם יתברך ברא המזון בעוצם חכמתו ונתן בו כח להשיבו לעצם הנזון . בשכבך בשתלך לישן חשוב שה' ברא השינה לאדם כדי שהגוף ינוח ויחליף כחו ויהיה בריא לעבודת הבורא , וכן בכל שאר הפעולות הגופניות התבונן בהם ותן כבוד ותודה לאלהים כי בזה האופן כל מעשיך יהיו לשם שמים ותהיה השגחתו דבקה בך והוא יישר כל אורחותיך הסר רגלך מכל נתיב ישט ימין ושמאל והוי צנוע בכל פעולתך במפורסם ונסתר כי את צנועים חכמה :

זָאלְסְט נִיט חַנְפֶּענֶען קֵיין מֶענְטְשִׁין , וָוען אַמֶענְטְשׁ טוּט וָואס מֶען טָאר נִיט זָאג אִיהם בְּרוּדֶער לֶעבִּין אָט דָאס טָאר מֶען נִיט , אַזוֹא שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבִּין אִין דִיא הֵיילִיגֶע תּוֹרָה — אָבֶער קְרִיג זִיךְ נִיט מִיט אִים אַלְץ מִיט גוּטִין, בַּאנוּגֶען זִיךְ מִיט וִויא פִיל הַשִּׁי"ת גִיט דִיר, וֵוייסְטוּ מַיין קִינְד וֶוער אִיז אַרַייכֶער מַאן דֶער וָואס אִיז פְרֵיילֶעךְ מִיט דָאס וָואס עֶר הָאט — אָבֶער דֶער מֶענְטְשׁ וָואס הָאט מִילְיָאנֶען אוּנ עֶס אִיז אִים קְנַאפּ אִיז עֶר דָאךְ אַיין אָרֶעמַאן — דֶעם פֶעלְט אוּנ דֶעם נִיט .

אַלְץ וָואס דוּא טוּסְט זָאל אַלְץ זַיין לְכָבוֹד הַשִּׁי"ת, עֶסִין כְּדֵי צוּא הָאבִּין קְרֶעפְטִין טָאן גוּטֶעס אוֹיף דֶער וֶועלְט — שְׁלָאפִין כְּדֵי אוֹיס רוּעֶן דֶעם מוֹחַ , אִיךְ זָאל נִיט הָאבִּין קֵיין טָעוּת אִין דֶער תּוֹרָה. דָאס גְלַייכִין אַלְץ וָואס דוּא וֶועסְט נֶעמֶען טָאן זָאלְסְטוּ פְרִיעֶר גוּט בַּאטְרַאכְטִין אוֹיבּ עֶס קֶען דֶער פוּן אַרוֹיס קוּמֶען אַיין נוּטְץ פַאר זִיךְ אָדֶער פַאר דֶעם צְווַייטִין זָאלְסְטוּ טָאן,אוֹיבּ נִיט אִיז דָאס אִיבָּעריג , אַז דוּא וֶועסְט אַזוֹ טָאן וֶועט דִיר שׁוֹין הַשִּׁי"ת וַוייזֶען דִיא גוּטֶע וֶועג — אָבֶער הִיט זִיךְ זָאלְסְט זִיךְ נִיט נַארֶען — זַייא זִיךְ מְיַשֵּׁב מִיט אַרֶבִּין מִיט אַגוּטִין אַפְרוּמֶען חַבֶר — וָועסְטוּ קֶענֶען טָאן אַפוּלֶע מִצְוֹת וָוארוּם אַמֶענְטְשׁ זֶעט אוֹיף

זיך

שמור נפשך מאד מלהתחבר עם פועלי און שהחברה ירגיל האדם לכל מדה טובה או מגונה, והרשעים תועבת ה' המה על כן בסודם ובקהלם אל תבא נפשך, מנע רגליך מנתיבתם כי רגליהם לרע ירוצו, ודע והאמן כי בהתחברך עמהם אף כי לא תעשה כמעשיהם יפרוץ ה' מעשיך ותתרחק מאהבתו ויראתו ויקלקלו כל אורחותיך. הסר רגלך מרע ומן הכיעור ומן הדומה לו והוי זהיר לעולם שלא תבא לידי חשד מדבר שהוא גנאי. עשה טובה עם כל אדם אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות. ובלבד שלא תחטא לאלהים כי אם יאמר לך אדם ואפילו אביך קנך או מורה צדקך ואפילו שר או שלטון עשה דבר זה וחטאת לאלהים לא תאבה לו ולא תשמע אליו לא תירא מפניו כי גדול ה' ומהולל מאד ויראתו וצוויו תהיה קדומה להיות על פניך ממצות

זיך ניט קיין פעלער דארף מען פרעגין ביין צווייטין, ער זאל דיר זאגען דעם אמת.

היט זיך מיין קינד ניט זיין קיין חבר מיט איין שלעכטין וואס איז ווייט פון השי"ת. ווארום אלץ ווענט זיך נאר אן איין חבר — דער גרעסטער צדיק צווישען רשעים ווערט ער גיך איין רשע — פאר קערט דער גרעסטער רשע צווישען צדיקים ווערט ער אביסעל אויס גיאיידילט — אפילו דוא ווערסט זיך היטען ניט טאן וויא דער רשע וויא באלד דוא ביסט לעבין אים וועט צוא ברעכין ווערין דער גאנצער בנין פון דער תורה ומצות וואס דוא האסט געבויט, היט זיך פון מיאוסע זאכין מען זאל אויף דיר ניט ריידין, אמענטש דארף האבין שכל צוא היטען זיך פון אחשד, אז יענער איז דיר חושד האסטו איין עבירה פאר וואס האסטו אים גיבראכט דער צוא, קענסטו נאר טאן אטובה האפ אונ טוא טאמער ווערסטו שפעטער ניט קענען, אבער זאלסט קיינעם ניט פאלגין אויף איין עבירה אפילו דיין פאטער אדער דער רבי הייסין דיר טאן אזאך וואס עס שטייט אין דער תורה אדער אין שולחן ערוך אז מיא טאר ניט דארפסטו זייא ניט הערין, ווארום השם יתברך דארפין מיר אלע פאלגין ער איז פריער פאר אלעמען, אויב דוא ווערסט אזוא טאן וועט דיר השם יתברך ווייזין דיא גוטע וועג, ער וועט דיר היטען אויף דער וועלט פון אלע אומגליקען, עס קען זיין ארום דיר טויזינטער

ויראת שום אדם שׂר ושלטון • כי אם ככה אתה עושׂה ה׳ יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד ומכל דבר רע על שחל ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין ותנצל מכל הפגעים רעים • ואתה המבקש ללמוד תורה שקוד על דלתותי יום יום מבקר לערב כי לא אמנע מללמדך להועיל וללכת ביראת ה׳ כל היום • אך עשׂה זאת איפה בני הכון לקראת אלהיך והכן לבך ורעיוניך והתפלל אליו בכל כחך וכונתך ויפתח לך שערי תורה שערי חכמה השׂכל וידוע אותו כי אם בזאת יתהלל המתהלל את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם :

מַזִיקִים דִיר וֶועט נִיט שַׁאטִין , אונ דוא מַיין קִינְד אַז דוא וִוילְסְט לֶערְנֶען זָאל זַיין בַּייא דִיר טֵייעֶר אִיטְלֶעכִין טָאג אונ אִיטְלִיכֶע שָׁעָה , זָאלְסְט קוּמֶען צוּא מִיר אונ לֶערְנֶען „מבקר עד ערב" אִיךְ וֶועל זִיךְ נִיט פוּילִין לֶערְנֶען דִיר תּוֹרָה אונ יראת שמים , נָאר דוא בֶּעט בַּייא השי״ת עֶר זָאל דִיר וַוייזֶען דִיא גוּטֶע וֶועג , עֶר זָאל דִיר עֶפִינֶען דִיא טוּיעֶרִין פוּן חָכְמָה אונ פוּן שֵׂכֶל , וָוארוּם דָאס אִיז דֶער גַאנְצֶער לֶעבִּין פוּן מֶענְטְשִׁין , וִויא עֶס שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבִּין אִין קהלת אַז שלמה המלך הָאט שׁוֹין אַרוּם גֶעשְׁרִיבִּין דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט אונ הָאט אָן גִיזָעהֶען גֶענוּג פְּרַאקְטִיגֶע , זָאגְט עֶר דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט אִיז הֶבֶל נָאר דֶער עִיקָר אִיז אַז מִיא זָאל הָאבֶּען מוֹרָא פַאר השם יתברך אונ הִיטֶען דִיא מִצְוֹת דָאס אִיז דֶער גַאנְצֶער לֶעבִּין פוּן מֶענְטְשִׁין • — דָאס הֵייסְט אַמֶענְטְשׁ אִיז מֶעהר נִיט בַּאשַׁאפִין גֶעוָוארִין נָאר צוּא לִיבּ דֶעם הָאבִּין יראת שמים אונ טָאן מִצְוֹת פַאר השי״ת אונ טוֹבוֹת צוּא מֶענְטְשִׁין • השם יתברך זָאל דִיר מַיין זוּן מְזַכֶּה זַיין דַיינֶע גוּטֶע אונ פְרוּמֶע עֶלְטֶערִין זָאלִין אוֹיף דִיר זֶעהֶען וָואס זֵייא פַאר לַאנְגֶען , זָאלְסְט זוֹכֶה זַיין צוּא דִיא מַדְרֵגָה פוּן אברהם יצחק ויעקב , אונ מִיר זָאלִין אַלֶע זוֹכֶה זַיין דִינֶען השם יתברך אִין יְרוּשָׁלַיִם אַז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען בב״א אמן :

תם ונשלם לכבוד ה׳ יוצר עולם

מוסר נאה מאד מהרמב"ם ז"ל
לבנו הרב החכם ר' אברהם ז"ל

אברך את ה' אשר יעצני. ובדרך אמת הנחני. חסדיו אזכיר כעל כל אשר גמלני. יסר יסרני ולמות לא נתנני. בימינו אחזני. ובצל ידו החביאני. מסבלות הגלגל הוציאני. ומתהפוכותיו הצילני. בכור הזמן צרפני. ומשחרות הילדות הלבינני. ומתשובותיו (נ"ל וממסובותיו) הבדילני. ממלחמת יצרי השקיטני. ויגער בנחש השיאני. ומתוק הטעימני. ומעפר הקימני • ועם נדיבים הושיבני. הימים הורוני. והנסיון השכילני. והזמן הוכיחני. ועד כה ברכני והחייני • מזולתי הבינני. ובין טוב לרע הבחינני • אשר בידו קצי הודיעני. ולא אדע מתי ומה חדל אני. ולכן אהבתו העירני. לצוות הילדים אשר חנני. לשמור דרך ה' ולהורותם מאשר הורני. ולהורישם אשר הורישני. בטרם יקראני. וכבודו יאספני:

שמעוני בני ברוכים אתם לה' עושה שמים וארץ ברכות שמים מעל ברכות תהום רובצת תחת ברכות שדים ורחם, חזקו והיו לאנשים, יראו את ה' אלהי אביכם אלהי אברהם יצחק ויעקב ועבדוהו בלבב שלם מאהבה, כי היראה מביאה הזהירות מן החטא והאהבה מביאה זריזות למצות. דעו כי הכל יביא במשפט על גלוי ועל נעלם על טוב ועל רע, המטיב פעלו יטיבו לו בעולם הזה. רואיו יפארוהו, ויודעיו יאשרוהו. ובהמלא מספר ימיו בהפרדו מבני אדם ישמח עלי כשרון פעלו ויתנחם ולא ידאג מאד למות כי לא ידאג לעונש. אבל יצפה לגמול טוב לראות בטוב הצפון ליראי ה' וביתו יהיה נכון עד עולם. והמשחית דרכו וירדוף הרע, הרע ירדפהו וישיגהו וישחית מעשיו. רואיו יעקשו עליו פיהם ויליזו שפתותיהם ובמותו בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. כי בחושך ילך ובחושך שמו יכוסה וישען על ביתו ולא יעמוד. אחלי לפניכם תכירו יתרון האור מן החשך ומאסו במות וברע ובחרו בחיים ובטוב כי הרשות נתונה לכם. הנהיגו עצמכם במדות הטובות כי טבע האדם תלוי במנהג והמנהג יוקבע בטבע. דעו כי שלמות הגוף קודם לשלמות הנפש והוא כמפתח הפותח טרקלין. ולכן עיקר כוונת מוסרי על שלמות גופכם ותקון מדותיכם לפתוח לפניכם דלתות שמים. תתנהגו בכבדות ובכבודות, חדלו לכם מתברת הקלים ומישיבת הרחובות ומשחוק הבחורים כי משם יצא פרי רע. המצאו תמיד בין כבירים וחכמים אך בענוה ובהכנעה ובשפל המקומות והטו ראשיכם ופתחו אזני לבכם לשמוע ולהאזין דבריהם מה יגנו ומה ישבחו, שקלו הענינים קצתם עם קצתם ואז תשכילו. שמרו פיכם ולשונכם מהעתיר דברים לפניהם. כלכלו דבריכם במשפט כי בהרבות דבריכם ירבו טענותיכם (טעותיכם ?) ואל תתהדרו ותתנאו לפניהם ואל תבושו לשאול הנעלם מכם אך בעת ראוי ובלשון ראוי • חשבו ושקלו הדבר טרם תוציאוהו מפיכם כי לא תוכלו להשיבו. אהבו החכמה בקשוה ככסף וכמטמונים תחפשוה. הסתופפו בבתי החכמים הלומדים והמלמדים שם יהיה טיולכם.

והתענגו

והתענגו שם בשמוע החכמות והמוסרים והחדושים ופלפולי התלמידים, קנאו ליודעים ובזו בלבבכם הגלמים. כאשר תשאלו או תענו דבר אל תמהרו ואל תבהלו ואל תצעקו ואל תדברו בלעגי שפה. דברו במבחר הלשון בצחות השפה בקול נחת בכוון הענינים כמבקש ללמוד ומחפש האמת ולא כמריב ומבקש לנצוח. עמדו שם ברצונכם והתבוננו להוציא משם תועלת ואז ינעם לכם ויקל עליכם. ואם תשלחו לבכם אנה ואנה תפסידו הקרן בעמדכם כי לא תלמדו ויכבד עליכם המסגר המחלה הגוף. ובצאתכם דעו מה תוליכו לבתיכם חקוהו במוחכם וצוררוהו בלבבכם. למדו בבחרותכם באכלכם הבנת זולתכם בעוד לבכם פנוי טרם ימלא מהשבות וכח המזכיר יחלש, כי יבא עת שתרצו ולא תוכלו ואפילו מה שתוכלו תתיגעו עם מעט תועלת כי לא ירדוף הלב את הפה ואפילו במה שירדפהו לא יחזיקהו כי ישכחהו. הנה מוסרי בידכם מסור יש בו תועלת רב בלמוד לחזק האמת ולישב הדעת ולהסיר המבוכה. כאשר תמצאו כתוב עמוק ומאמר נבוך בתורה או בנביאים או בספרי החכמים אשר לא תבינוהו ולא תדעו מסתרו ונראה כסותר פנות התורה או דברי הבאי אל תזוזו מאמונתכם ואל יתבלבל שכלכם, עמדו בחזקתכם והפחיתות ההוא חשבוהו בכם כי לא דבר רק הוא מכם (דברים ל"ב מ"ז) הניחוהו בקרן זוית ואל תשקצו כל אמונתכם על חסרון הבנת דבר חכמה. אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה"). אהבו האמת והצדק ובהם תדבקון כי תצליחו בהם ההצלחה־ ההיא כבונה על צור החלמיש, שנאו השקר והעול ואל תתאוו למטעמותיהם כי הוא כבונה על החול וקראו עליו אמור אל טחי תפל ויפול. לכן ינעם לכם האמת והצדק שנראה שתפסידו בו יותר מן השקר והעול שנראה שתרויחו בו. וכן אמר החכם במוסרו. אמת קנה ואל תמכור. דעו כי האמת והצדק הם תכשיטי הנפש ונותנים גבורה ובטח ונצח לגוף ולא מצאתי רפואה לרכות הלבב כהרכבת האמת והצדק""). ולא הבטיחוני אחוזת מרעים ועשתרות קרנים ושלת ושריון ככובע האמת ומגן הצדק. והיה ביום הנחילי אתכם את אשר הנחילני הבורא אנחילכם הנאמנות אשר בו הקנני הבורא החיל הזה כי במקלי עברתי להרויח לחם התמיד ונסכו. והנה ברכני ה' עד כה. והנאמנות הכניסני במקום שלא הכניסוני קרובי וירשתי מה שלא הורישוני אבותי והמשילני על גדולים וטובים ממני והצלחתי והועלתי לי ולזולתי. לכן הזהרו בו אפילו במה שלא הזהירה תורה אשר תדרוש שלומו. עמדו בדבורכם אל יכבד בעיניכם שטר ועדים וקנין על הבטחת הדבר גלוי ונסתר בטלו ומאנו במודעי מרמות ומזמות ודקדוקים ועמוקים עקשיות ותושיות ודתות תחתיות, הוי לבונה ביתו עליהם כי בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל

") עי' הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש סדר זרעים דבר נפלא בענין אגדות חז"ל הסתומות :

"") עי' מסלת ישרים פי"א מש"ש בענין אמת ועי' ביאור הגאון מלבי"ם (תהלים ע"ה) בענין יושר ועי' העמק דבר בפתיחה לספר בראשית. ועי' של"ה (שער האותיות אות דרך ארץ) איך לחנך את הילדים במדת האמת, כי לא יזכה האדם לאהבת התורה כ"א בתעבו את השקר כמ"ש שקר שנאתי ואתעבה (ואז) תורתך אהבתי, ואין הקב"ה חפץ אלא באמונה כמ"ש עיניך הלא לאמונה. אמונים נוצר ה' :

נבל . תחיו בתמות ובתמימות ובנקיות ואל תגעו בשל זולתכם דבר קטן וגדול . ואל תטעמו מאומה ממה שאינו שלכם ברור ומוחזק . ברחו מן הספקות והעמידום בחזקת זולתכם . דעו כי טעימת הדמאי גורמת ליגע מן הודאי והמעט להרבה והנסתר לנגלה עד שיוחזק לעקש כפרן גנב וגזלן . ברחו מפניו הקתה ממנו אל ישמח והמוכר אל יתאבל . יבוש בחייו יכלם במותו . כל זה ראיתי ונתון אל לבי מי שיהר חשש ילד קש והזורע לצדקה קוצר לפי חסד , התיחסו במוסרכם והסתפקו בנאמנותכם כי אין יחס כמוסר ואין ירושה כנאמנות . קרבו הרחוקים השחו לקטנים האירו פניכם לשפלים , רחמו על האביונים והעלובים שמחום בשמחתכם והפקידום בחגיכם ובמועדיכם כיד ה' הטובה עליכם , והזהרו שלא יבושו ויחורו פניהם מסבת מתנותיכם , אל תחדלו להטיב לכל אשר תוכלו והזהרו למי שיהיה . מאסו הבטלה וגעלו השלוה כי הם סבה להשחתת הגוף ולמחסור ולשעמום ולפטפוט ולעקשות פה ולזות שפתים וסולם לשטן ולעובדיו . והיא היא העצלה המגולה וכל עצב יהיה מותר . אל תשקצו את נפשותיכם במחלוקת המכלה הגוף והנפש והממון ומה נשאר עוד . ראיתי לבנים השחירו ופחות נפחתו . ומשפחות נספחו ושרים הוסרו מגדולתם ועירות גדולות נתערערו וקיבוצים נפרדו וחסידים נפסדו ואנשי אמונה אבדו ונכבדים נקלו ונתבזו בסבת המחלוקת . נביאים נבאו וחכמים חכמו ופילוסופים חפשו ויספו לספר רעת המחלוקת ולא הגיעו לתכליתה , לכן שנאו אותו ונוסו מפניו והתרחקו מכל אוהביו וגואליו ורעהו . וגם אל כל שאר בשרכם אוהב מדינים התנכרו ורחקו קרבתם פן תספו בכל חטאתם . התפארו בסבל כי הוא הגבורה הישרה והנצחון האמיתי כי בבקשכם הנקמה שמא לא תשיגוה ותחלו לבכם בתוחלת ממושכה . ושמא תוסיפו על בשתכם חרפה כגולל אבן אליו תשוב ואם תשיגוה הנה חטאתם לה' ודעו את אשר תמצא אתכם שנאה לב נוקם בלבול השכל טרוד שנה בלבול פעולה גלוי מומים וג"כ יולדוהו שוני פנים והלחשים אבהן הנפש קנאה אוכלת עבירות פמליא לומר לאחרים חוטא ומחטיא חרטה באחרית . לכן תכירו מעלת הסבל והייתם קדושים בעיני אויביכם והתקדשתם ויתחרטו מזיקיכם ותגדל נפשיכם בעיניהם וישובו ויטיבו לבם אם הם אנשי לבב ואם הם אנשי בליעל יכאבו ויצר להם על אשר לא תתחברו עמהם לעשות כמוהם ותמלכו עליהם בכתר המוסר . תתנהגו בענוה כי הוא סלם לעלות המעלות הרמות . ועמה לא תצטרכו לסבול . דעו כי אין עדי כענוה הנה רבן של נביאים לא נתיחס על כל מדותיו כמו על הענוה . שמרו מחסום לפיכם ורסן ללשונכם . דעו כי מעלת הדבר חנן האל באדם באהבתו אותו על כל הברואים נחמד להשכיל וטוב להודות לו ולרוממו ולספר נפלאותיו ולכן לא יתכן להמיר טוב ברע ולדבר נבלה ושקר ורכילות והבאי כי הוא עון פלילי , ושעבדו החומר לשכל כלומר הגוף לנפש כי שעבודו הוא חירותכם בזה ובבא . לכן זממו אל תפיקו כהפיק מאוייו יוסיף לבקשו ולא ישבע עד שישתוקק למה שלא ישיג ויאבד עמו חלק אלהי , ואם ימשול השכל וישתעבד הגוף ויכנע לא יבקש רק הצריך וישבע מן המעט ויקוץ המותר וינעם בחיים ויתנחם במות . אבלו כדי שתחיו

והיותר

זהיותר תחרימום, אל תאמינו שרוב המאכל והמשתה יגדיל הגוף וירבה השכל כשק המתמלא מן המושם לתוכו כי הוא ההפך באכול מעט יש כח באצטומכא לקבלו ובחום הטבעי לעכלו אז יגדל ויבריא ודעתו יתישב, ואם יאכל יותר מדאי האצטומכא לא יקבלנו והחום הטבעי לא יעכלנו נכתו יצא פגול הוא לא ירצה, גופו ירזה ושכלו יתבזה וכיסו יתרוקן. הזהרו שלא תאכלו עד אשר תעכלו כי הוא הפסד הגוף והכים כי היא סבת רוב תחלואים, ועמלו טרם שתאכלו ותנוחו אחר שתאכלו. אל תאכלו בבהלה כבעלי בולמוס אל תמלאו פיכם בלוגמא כי תסיג חברתה, שנאו המאכלים המזיקים כאשר ישנא איש את רעהו השונאו ומבקש המיתו • אל תאכלו בדרכים ואל תאכלו כעכברים כי אם לשעות הקבועות ובבתיכם. המנעו מהתמיד סעודות עם הבחורים. דעו כי בסעודות הקבוצים יודע תרבות האדם אם טוב ואם רע והרבה פעמים חזרתי רעב וצמא בביתי מיראתי בראותי חרפת זולתי. הזהרו מן היין המשחית עצומים ומבזה הנכבדים ומה טוב בעיני צואת יהונדב בן רכב לבניו. אמנם אני לא אצונו כי לא התנהגתי אתכם בתחלת בריאתכם אך שברו כחו במים ושתוהו דרך מזון ולא דרך תענוג. ראו כי לא לתנם נכתב גנות נח הצדיק כי אם ליקח מוסר. דעו כי ההוצאה מתחלקת לארבעה חלקים רוח. הפסד. מאום. כבוד. רוח הוא גמילות חסדים שתאכלו הרוח והקרן קיימת. הפסד. הוא השחוק שמפסיד בו אדם מעותיו כבודו ובטול ימיו ואם ירויח קורי עכביש יארוגו ואשם הוא אשם אשם. מאום. הוא מה שנאכל. כבוד. הוא שמלתו לערו לכן לבשו כדי השגתכם. אכלו פחות מהשגתכם. רק כדי מחיתכם. מאסו השחוק והתרחקו מן השוחקים. זרעו לצדקה יותר מכדי השגתכם וקצרו לפי חסד. ראו חיים עם חברתכם ואשת נעוריכם ואל תגעו בשל זולתכם כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה. חשבו כאשר הייתם בתבת נח ותתנחמו. ואף בשלכם בסדר ובמשפט להעמיד זרע ולהתמיד הבריאות. הנה האש היושב עליו יכוה והמשכיל יתחמם נגדו ויגע בו לעת הצורך. ויקבל ממנו תועלת. הניחו לרצון שירדפכם ואתם לא תרדפוהו. כבדו את נשיכם כי הם כבודכם אל תרפו מהם מוסר ולא תמשילום עליכם. כבודם פנימה בהמעט ראותם ימעט הזיקם. אל תגלו להם מסתורי לבכם. עבדו אוהביכם וקרוביכם בגופכם ומאודכם כיד ה' הטובה עליכם רק השמרו לכם מאד פן תעבדון בנפשכם. כי הוא חלק אלהי:

דע בני אברהם ירחמך האל ית'. כי ראוי לנו שנדע באמת כי תחלת מה שצוה הבורא ית' לישראל על יד הנביא האמתי משה רבינו ע"ה. היה יום השבת. ושם אותו ברית. ואמר ית' (שמות לא) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו'. ואין ענין זה אלא להורות על היותנו נחים ומפסיקין מן הענינים המטרידים אותנו והמונעים מלהשיג ית' והם עסקי העולם השפל. וליחדנו לעבודתו ית'. ולהסיר ולהחליף עבודתו ית' בארץ תחת עבודת פרעה מלך מצרים.

והוא

והוא אמרו (בסוף) [במשנה תורה] (דברים ה) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה׳ אלהיך משם וגו׳. ותתימת זה הפסוק הוא על כן צוך ה׳ אלהיך לעשות את יום השבת. והסבה האחרת הראוי לסמוך על זו הנזכרת (אחר כן) היתה אמרו (שמות כ) כי ששת ימים עשה ה׳ את השמים ואת הארץ וגו׳. וסוד זה הוא שתתדמו בפעולתי. והוא יום השלימי לבריותי הוא יום היותכם משלימים לנפשותיכם. בהיותכם נפסקים מעניני העולם ולנוח מן התנועות והמלאכות לעבדני ולהשיגני. אשר היא המנוחה השלמה האמתית. ותהיה אז מנוחתכם על שתי פנים, מנוחת הגוף, ומנוחת הנפש. וכלל שני אלה הענינים אשר בענין השבת הם כנגד שתי מילות. והן מילת ערלת הלב, ומילת ערלת הבשר. כי ענין המילה הראשונה הוא מילת ערלת הבשר והיא מילת אברהם אבינו ע״ה. והענין השני הוא מילת ערלת הלב והיא מילת משה רבינו ע״ה. ועם שתי בריתות האלה יתאמתו דברי הבורא יתברך ויתקיימו בענין הברית הראשון והברית השני והברית השלישי והוא השבת. אלו השלש הם על טהרת הנפש (ועל התתבולה) ועל ההפרשה ועל ההתבודדות לו ית׳. וראה והבן איך כפל מלת קדש בשבת והיותו דבק עם מלת ה׳. באמרו (שם) ויום השביעי שבת לה׳ אלהיך וגו׳. ובאמרו (שם לא) ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם וגו׳. ועוד אמרו (שם לה) וביום השביעי יהיה לכם קודש וגו׳. זו ראיה גדולה למי שיטעם הענין וידקדק בו על סוד תורת השבת ואמתת מה שנאמר בו בתחלת היותו מצוה (שם טז) ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה׳ וגו׳:

ודע בני אברהם ישכילך האלהים ית׳. כי הערלה הנאמרת באברהם ע״ה היא בבשר. מפני כי השכל האנושי תחלת משכנו הוא בלב אשר הוא בשר. והערלה הנזכרת במשה רבינו ע״ה היא בלב. וכבר אתה ידעת שתוף שם לב מפני שהוא שכל נבדל. ובא הענין כאלו יכלול השכל האנושי וירגילנו להיישיר הטוב לבלתי השתתף עם תאוות הגוף ויהיה נאבד:

ויש לך בני לדעת כי פרעה מלך מצרים הוא יצר הרע באמת. וישראל כלם גם כן באמת הם בדמות דבר אחד בענין השכל האנושי. ותבין זה מענין הסלה והרכבתה. ומשה רבינו ע״ה הוא השכל האלהי, ומצרים בכללו הוא הגוף. רוצה לומר הגוף בכללו, האברים השרים, והאברים שהם כעבדים להם והם הדבר הטפל, וארץ גושן הוא מקום הלב. וידעת כי בני ישראל הם אשר שלט בהם פרעה הרשע ועבדוהו בעבודת פרך. אבל משה רבינו ע״ה אין בינו וביניהם שום יחס ולא להם עליו שום כח ולא שליטה. ומשה ואהרן כלם דבר אחד. אמנם מעורר הכחות הוא משה ע״ה ומעורר החמרים הוא אהרן ע״ה:

ודע בני כי הסיתה הנזכרת בנביאים ע״ה היא הפסקת הדבקות אשר ביניהם ובין הדבר השופע עליהם. וזה כלו כשיתעסק השכל האנושי עם תאוות הגוף, ולא תפרש בו יותר ממה שהעירותיך עליו. ומה שעוררתיך בני גם כן במאמר הנכבד ספר מורה הנבוכים על אשת חיל, אשר הוא נאמר על חומר נכבד, כן היא ארץ ישראל ג״כ וירושלים אשר בה בית

המקדש

המקדש. וכן הלב הוא משכן השכל האנושי, וציון הוא מקום במוח נכבד מאד, בו משכן השכל הפועל:

ודע בני כי מלכי בית דוד הם דבר אחד בשכל האנושי, אותם אשר נאמר בהם ויעש הישר בעיני ה׳ וגו׳. והוא השכל המתעסק בשפע האלהי ובהפכם הוא אשר היה משולח אל התאוות הגופניות. כי באותו הזמן יבא מלך מן האומות וילחם בו, אשר הוא יצר הרע בלי ספק:

ודע בני ישמרך האל יתברך, כי שומרון הוא החומר הארור המקולל, אשר לא ימלכו עליה אלא מלכים רעים וחטאים שהם התאוות, כמו שנאמר בספר משלי ג״כ על האשה זונה. והבן ג״כ היאך היה שונא שאול לדוד והוא האמת, ואל תונה עצמך ולא יקטרג אותך השטן כשאול, כי לפעמים יבא בו השכל האנושי ולפעמים יבא בו השכל העפרי ויטה אחר התאוות ואז ימאס לדוד, וראה והבן איך הלך שאול אחרי דוד אל מקום הנקרא שוכה וזו המלה היא נאמרה על הלב (תהלים עג) משכיות לבב, או (איוב לח) מי נתן לשכוי בינה, והוא בלא ספק בעבור הסתלקו מן הדמיונות הגופניות, והיתה המחשבה נקיה וטהורה במושכלות עם השפע אשר בא משמואל, שהוא שכל נבדל, ומשכנו במוח אשר נקרא שמו ניות ברמה, ופירושו רמה עליונה, וכשהלך שאול אל הלב לא מצאו שמה, כאלו נאמר לו לך אל המוח שהוא יגבר בכחות למען היותו מלך עליהם, ועלה אל מקום המוח ומצא שמואל עמו ונתיסר אז שאול, מפני שאין לו כח על דוד כי העזר הוא משמואל אל דוד, אע״פ שהיה מתחלה עם שאול, ואחרי כן נאמר לו שהוא בניות ברמה והוא המוח בלא ספק, ואין לו כח עליו בעבור שהיה עמו השכל אלהי אשר הוא שמואל וברח דוד מפניו ושאול פשט בגדיו, ואלה הבגדים בא המשל בהם בתאוות, כאמור (זכריה ג) הסירו הבגדים הצואים מעליו וגו׳ (קהלת ט) בכל עת יהיו בגדיך לבנים וגו׳:

ודע בני אברהם ירחמך האל יתברך, כי המשכן וכליו בא המשל על הגוף הנכבד, והתחיל בארון אשר הוא הלב בלא ספק, וכן הוא גם כן התחלה בגוף ובארון ג״כ הלוחות אשר הם השכל האנושי, וכאומרו (שמות כה) והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה וגו׳. המשל בזה בריאה, והשולחן משל על הכבד, והמנורה משל על המרה, ומזבח העולה אשר נאמר בו (ויקרא ו) אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, המשל בו על החום הטבעי, ומזבח הקטורת הוא השפע, והאמת והנכון הוא מה שבאר בו החכם רבי אברהם אבן עזרא זצ״ל. נאמר לי עליו שהוא חבר בפירוש התורה וגלה בו סודות עמוקות ועצומות. לא יבינם אלא מי שהוא במדרגתו והם השרידים אשר ה׳ קורא, והוא זצ״ל דבר בפרשת ואלה המשפטים בפסוק (שמות כג) הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו׳, מאמר נכבד על השמש ועל הירח ודבריו נעימים אין ראוי שיבינם כל אדם, וזה הוא אמרו שם אור הירח הוא מאור השמש, ואני אגלה לך בני קצת מדבריו דע כי השמש אשר אמר הוא השכל האלהי, והירח הוא השכל האנושי, ימשוך השפע ממנו על איזה צד שיהיה לפי גלוי המשל, שהירח אין לה אורה ולא בהירות אלא מהשמש (סוף המכתב תמלא באגרות והצוות הרמב״ם):

ז היא האגרת ששלח הרמב"ן ז"ל מעכו לקטלוניא לבנו על הענוה. וצוה לו שיקראהו פעם אחד בשבוע וילמדו גם אחרים עמו ויהיו רגילים בו בע"פ כדי להכנס מילדותם בירא"ה שמים. וביאר לו ביום שיקרא אגרת זה שיענוהו מן השמים בתפלתו וכל מי שירגיל לאמרו ולשמרו בוודאי יהיה ניצול מכל צרה ויזכה לעולם הבא:

שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך, תתנהג תמיד לדבר כל דבריך בנחת לכל אדם ובכל עת, ובזה תנצל מן הכעס שהיא מדה רעה להחטיא בני אדם. וכן אמרו רז"ל כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו. שנאמר והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך. ואין רעה אלא גיהנם שנאמר וגם רשע ליום רעה. וכאשר תנצל מן הכעס תעלה על לבך מדת הענוה שהיא מדה טובה מכל המדות טובות שנאמר עקב ענוה יראת ה'. ובעבור הענוה תעלה על לבך מדת היראה כי תתן אל לבך תמיד מאין באת ולאן אתה הולך. ושאתה רמה ותולעה בחייך ואף כי במותך. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך הכבוד. שנאמר הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוך. אף כי לבות בני אדם. ונאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. וכאשר תחשוב את כל אלה תירא מבוראך ותשמור מן החטא. ובמדות האלה תהיה שמח בחלקך. וכאשר תתנהג במדת הענוה להתבושש מכל אדם. ותתפחד ממנו ומן החטא. אז תשרה עליך רוח השכינה וזיו כבודה וחיי עולם הבא. ועתה בני דע וראה כי המתגאה בלבו על הבריות מורד הוא במלכות שמים כי מתפאר הוא בלבוש מלכות שמים. שנאמר ה' מלך גאות לבש וגו'. ובמה יתגאה לב האדם. אם בעושר ה' מוריש ומעשיר. ואם בכבוד הלא לאלהים הוא שנאמר והעושר והכבוד מלפניך. ואם מתפאר בחכמה מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח. נמצא הכל שוה לפני המקום כי באפו משפיל הגאים. וברצונו מגביה ענוים. לכן השפל עצמך וינשאך המקום. על כן אפרש לך איך תתנהג במדת הענוה ללכת בה תמיד. כל דבריך יהיו בנחת וראשך כפוף ועיניך יביטו למטה לארץ ולבך למעלה. ואל תביט בפני אדם בדברך עמו. וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך *). ואם חכם או עשיר הוא עליך לכבדו ואם הוא רש ואתה עשיר או חכם ממנו. חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך. שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד. בכל דבריך ומעשיך ומחשבותיך. ובכל עת חשוב בלבך כאלו אתה עומד לפני הקב"ה ושכינתו עליך. כי כבודו מלא כל העולם. ודברך יהיו באימה וביראה כעבד העומד לפני רבו. והתבייש מכל אדם, ואם יקראך איש אל תעננו בקול רם רק בנחת כעומד לפני רבו. והוי זהיר לקרות בתורה תמיד אשר תוכל לקיימה. וכאשר תקום מן הספר תחפוש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימה. ותפשפש במעשיך בבוקר ובערב. ובזה יהיו כל ימיך בתשובה. והסר כל דברי עולם מלבך

בעת

*) עי' חובת הלבבות פ"י משער הכניעה.

בעת התפלה והכן לבך לפני המקום ב"ה וטהר רעיונך וחשוב הדבור קודם שתוציאנו מפיך. וכן תעשה כל ימי חיי הבלך בכל דבר ודבר ולא תחטא. ובזה יהיו דבריך ומעשיך ומחשבותיך ישרים. ותפלתך תהיה זכה וברה ונקיה ומכוונת ומקובלת לפני המקום ברוך הוא שנאמר תכין לבם תקשיב אזניך. תקרא אגרת הזאת פעם אחת בשבוע ולא תפחות לקיימה וללכת בה תמיד אחר השם יתברך. למען תצליח בכל דרכיך ותזכה לעולם הבא הצפון לצדיקים ובכל יום שתקראהו יענוך מן השמים כאשר יעלה על לבך לשאול עד עולם. אמן סלה :

משלי חכמים.

(א) לא מת מי שהחיתהו החכמה. (ב) הגדול מי שחטאיו ספורים. (ג) מה היתה סבת מותו חיותו. (ד) מי שקדם המות לפניו תקן את עצמו. (ה) הלב מטמון האדם. (ו) הלשון שער המטמון. (ז) הממהר נקש. המחשב נצול. השואל למד. המוסר יפה. (ח) השפלות סולם הכבוד. (ט) האמת כבד על כן נשאוהו מעטים. (י) הכבוד נקל מאד. (יא) היין נתר היגון. (יב) המות נכנס בלי רשות. (יג) המות נקל משלאחריו וכבד משלפניו. (יד) הממון גזלה. (טו) העין תורגמן ללב. (טז) ההלואה גדולת היגונים. (יז) הממון א' מן המעלות. (יח) הישיבה אחת מן המיתות. (יט) הלשון אחד ממיני היופי. (כ) הלשון אחד מן התרבות. (כא) הכעור שומר הנשים. (כב) האשה יפה שבחיות. (כג) החכמה עץ יצמח בלב ופריו בלשון. (כד) הדקדוק לדבור כמלח למאכל. (כה) הכתיבה לשון היד. (כו) מעוט המאכל המזיק טוב מרבוי המועיל. (כז) העבד מי שאין לו עבד. (כח) היגונים חליי הלבבות. (כט) הכסילות מיתת החיים. (ל) המים פחות שבנמצאים ויקר שבנמנעים. (לא) השמר מן ההלואה שהיא דאגה בלילות ובזיון בימים. (לב) דרכי עדן קשים ודרכי תופת קלים. (לג) יותר שמחה קרבת הידיד. (לד) המטר תתן הארץ. (לה) אל תקח אשה לעושר וליופי. כי שניהם ילכו וישאר הדופי. (לו) הרוצה לעלות במעלה גבוהה ממנו לא תפרד ממנו הדאגה. (לז) אם לא יהיה מה שתחפוץ. חפוץ מה שיהיה. (לח) הדאגה ממעטת הלב ומכלתו. (לט) אל תדאג במה שעבר ואל תדאג במה שעתיד. (מ) מי שירצה להאריך ימים יזמין למקרים לב אמיץ. (מא) מי שאינו חפץ בעניניו ברצונו. יחפוץ בהם בעל כרחו. (מב) אין הגבור נודע אלא בעת הקורות. (מג) בהר המות ויוסיפו לך החיים. (מד) הסדר בהוצאה חצי ההספקה. (מה) שתוק ותנצל. שאל ותלמד. (מו) חמלו על נכבד שנקל ועשיר שנתרושש וחכם שנפל בין הפתאים. (מז) השתיקה תשובת הכסיל. (מח) היה עם בני אדם חרש שומע שותק מדבר. (מט) יש רעה כשתדמה לאחרת תהיה טובה. (נ) היאוש הפשי והתקוה אמה. (נא) הבקשה מנבראים חסרון אמנה. (נב) איזהו מצליח בסחורתו. המוכר הכלה בקיים.

הדואג

(נג) הדואג אשר לא יחסר יגנו השואל יותר מצרכו. (נד) הקבר ולא העוני. (נה) האדם כפרי לאילן לא יזיקהו כל פגע עד שיתבשל ויפול מאליו. (נו) חשוב בעולם הזה כאלו תחיה לעולם ולעולם הבא כאלו תמות למחר. (נז) אין עושה כמו הרצון. (נח) אין שכל כמו ההנהגה טובה ולא חסידות כמו היראה. (נט) אין עושר כבריאות. (ס) אין תוכחה מועלת במי שאינו מוכיח את עצמו. (סא) הטובה שבבהמות לשחיטה (לשוט). והטובה שבנשים לבעילה (לבע). הדעתן שבאנשים צריך לעצה. (סב) אל תחליף חבר קדמון בחבר חדש. (סג) אל ימעט בעינך שונא אחד ואל ירבו בעינך אלף אהבים: (סד) מי שאתה צריך אליו נבזית בעיניו. (סה) החברה הטובה מצלת מהרעות. (סו) אהוב מי שיודיעך מוסך בינו לבינך. (סז) מי שלבו צר לשונו רחב. (סח) כשתרצה להתחבר עם אדם כעסהו אם יודה לך תתחבר עמו ואם לאו עזבהו. (סט) קבל האמת ממי שאמרו. (ע) אין מנוחה בעת ההוחלת. (עא) מי שנתחרט על מה שחטא כאלו לא חטא. (עב) חדושי עולם יראוך מה שלא עבר על לבך. (עג) מי שישכחהו קרובים יזמין לו ה' רחוקים. (עד) אין אדם יכול להשמר מאויבו גם אינו יכול להשמר מאוהבו. (עה) אם תרצה להכיר האדם שאל מי הוא חבירו. (עו) השמרו ממי שישנאוהו לבותיכם כי הלבבות כמראות. (עז) המשכיל ישמור עצמו מאוהבו יותר מאויבו. (עח) אין ראוי למשכיל שידאג על מה שנאבד אלא שישמור מה שנשאר. (עט) מי שיכיר העולם לא ישמח הרבה בשמחה ולא יתאבל על אבל. (פ) הנכסים מקור הדאגות. (פא) אם תרצה מהזמן מה שיספיק מעט ממנו יספיקך. ואם תרצה יותר מספוקך כולו לא יספיקך. (פב) פרי הספוק המנוחה ופרי הזהב והכסף היגון והיגיעה. (פג) המוסר יחס למי שאין לו יחס. כי מעלת בני אדם בשכל לא ביחס. ומי שיחסרהו המוסר לא יועילנו היחס. (פד) אמר החכם לכסיל המבזהו מפחיתות משפחתו. אתה מום משפחתך ומשפחתי מום בי. (פה) אמר החכם אין לי אלא שאני יודע שאיני יודע. (פו) עבד התאוות יותר שפל מהעבד הנעבד. (פז) השתיקה ראשית החכמה השניה השמיעה השלישית ההבנה הרביעית הזכרון החמישית המעשה. (פח) אם הדבור כסף השתיקה זהב. (פט) המהירות בתשובה יחייב המכשול. (צ) מבחן האיש פעליו כמו שמבחן הזהב האש. (צא) המאשים לסכל כמאשים לעור. (צב) אם תהיה קרוב מבני אדם ברעותיהם תנצל מרעותיהם. (צג) בעל המדות הטובות קרוב אל הרחוקים. (צד) מי שבני אדם אצלו שוים לא יהיו לו חברים. (צה) לא תבקש החכמה אלא לדעת מה שתסכל. (צו) כשידבר עמך אחיך האזן לו. (צז) העוזב שאלת החכמה יטבע בים הסכלות. (צח) רע מה שיש בידך אינו שכבר היה לזולתך (אינו רק מה שכבר?). (צט) אי אפשר לנוסע שלא יגיע אל מחוז חפצו. (ק) אין אחר ההליכה אלא החזרה. (קא) המעט מן הרע מהרה יגדל. (קב) מה מאד (נורא) מושב החלוש בנוה האריה הרעב. (קג) אחרונות התלאות משובחות. (קד) ישבח האורח או יחרף על כן שמרהו. (קה) כשתכלה הדרת פניך לא תמצא מי יבנה. (קו) מי שירבה לחשוב יתבונו. (קז) בעת הצריך יזכר האוהב.

אין

(קח) אין המשכיל מתרשל בענינו . (קט) מי שהפקיד סודו אצל סכל אבד
(קי) אין רפואת השוטה כי אם להתרחק ממנו . (קיא) אל תחשוב הממו
כי אם פקדון בידך · (קיב) אין על המשתדל אשם . (קיג) הלב יראה מו
שלא יראה העין . (קיד) העושר יסתיר כל מום . (קטו) שתוק או דבר
חכמה . (קטז) אל תכנים עצמך בזולת ערכך . (קיז) איבת המשכיל מי
מאהבת הכסיל . (קיח) נזק איבת המשכיל פחות מנזק אהבת הכסיל
(קיט) כל המתקרב לרע לא ימלט ממנו . (קכ) אינו חכם מי שיודע לבחור
הטוב מהרע כי אם מי שיודע לבחור היותר טובה משתי רעות .
(קכא) השמר מעשות מה שתנצל ממנו . (קכב) כל המדבר בבני אדם
ידברו בו. (קכג) כל המחרף בני אדם במה שאין בם יחרפוהו במה שיש בו .
(קכד) הזהר אפי' מן הנאמן ואל תאמין בבעל האונאה . (קכה) אל תבטח
במי שישחק לפניך . (קכו) אין רצונו להחיותך מי שקרבך לפני האריה .
(קכז) אין מחילה אלא למי שיש לו יכולת . (קכח) יש מקבל שבח בלי
יגיעה . (קכט) טעות הנכבד גדולה כפי מעלתו. (קל) לא ידאג מפני הגדוף מי
שתקן נפשו בעניניו . (קלא) בני אדם ברשותך בעוד שיקווך. (קלב) המשכיל
מי שיסתכל בחברו כמו בנפשו . (קלג) אין לך מהונך אלא מה שתוציא
(קלד) הזאב לא יהיה נאמן . (קלה) יקר בעיניך מי שלא יצטרך לך
(קלו) העושר יחס למי שאין לו יחס . (קלז) מומך נסתר בעוד מזלך יעזרך.
(קלח) מי שאין לו יחס עצמו לא יועילנו יחס זולתו . (קלט) אל תעשה דבר
בסתר מה שתתבייש ממנו בגלוי . (קמ) לא תשיג מה שתאהב אם לא
תסבול מה שתשנא . (קמא) אל תתרעם במה שנגזר עליך בהיותך אתה
הגורם . (קמב) כל מי שמבקש חברתך לדבר יפנה ממך בפנותו . (קמג) אין
דבר תקיף כאהבה . (קמד) החולה המתאוה יש לו תקוה יותר מהבריא
שאין לו תאוה לדבר . (קמה) מי שנעלם חלייו נעדר מזורו . (קמו) רע
כל אדם שכלו ואויבו סכלותו . (קמז) מי שתצטרך אליו תקל בעיניו .
(קמח) בעל המוסר יכובד ואם הוא רש . וחסר המוסר יקל ואם הוא עשיר .
(קמט) הסעת אבנים מראש ההרים יותר נקל מדבר למי שאין לו דעת :

שלא להוציא הנייר הלק אציגה נא בזה מוסר נאה ומתקבל מס' צרור החיים .

במשלי שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו. הכונה כי יראת אלהים צריכה השכלה יתירה כנאמר הן יראת ה' היא חכמה, ואמרו רז"ל הוי ערום ביראה. וענין השכלה ביראה כענין רופא משכיל בראותו החולה הכבד חליו מריבוי תחלואים זה מזה שונים וצר לו הדרך ברפאו לזה כי התחלואים מתנגדים ז לזה , אשר מועיל לזה מזיק לזולתו . יראה להשתדל בחקירת העיקר שסבית חליו וגרם לו וממנו נסתעפו הסעיפים , והם התלואים נוספים בתוספות מרובה על העיקר , וכאשר ישתדל לברא העיקר ולרפאות ממילא יתרפאו הענפים כי ממנו יצאו. והוא הענין בעצמו בחולי הנפשות יחקור אחר העיקר המחלים נפשו להסירו ולרפאותו . וממילא יתרפאו הענפים ובהשכילו יראתו על דרך זה יקוה ממנה להתקיים בידו ולא תשבות לעולם וזהו דקאמר ואל תפרעו כלומר ואל תשביתו . (לשון למה תפריעו את העם הזה ממעשיו) ואינו ציווי אלא בטחון כאשר תשכילו במוסרכם. לא תשביתוהו אלא ודאי תקיימוהו :